

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ
ETKİNLİKLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMINDAKİ BECERİLER BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül HAYTA

MALATYA- 2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ
ETKİNLİKLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMINDAKİ BECERİLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül HAYTA

Danışman: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

MALATYA- 2022

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Beceriler Bağlamında İncelenmesi* başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ayşegül HAYTA

ÖN SÖZ

Sosyal Bilgiler çalışma alanı, Sosyal Bilimlere ait disiplinlerden oluşur. Bu disiplinlere ait becerilerin kazandırılması için öğretim programlarında kazanımlara yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler dersine ait becerilere öğretim programında, her sınıf düzeyinde ve uygun öğrenme alanında verildiği görülmektedir. Dolayısıyla ders kitaplarında öğretim programlarında belirtilen becerilerin bulunması gerekmektedir. Becerilerin öğrenciler tarafından öğrenilmesi için öğrenmeyi kolaylaştırıcı etkinlikler bulunmaktadır. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerin beceriler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın ders kitaplarının içeriklerinin nasıl olması gerektiği, öğrenme ve öğretme süreçlerinde etkinliklerin rolü, Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki becerilerin ele alınması konusunda alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

Lisansüstü eğitimim sırasında ve tezimin her aşamasında bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'na ve eğitim hayatım boyunca bu günlere gelmeme katkı sunan hocalarıma teşekkür ederim. Beni vatanına, devletine ve milletine sadık iyi bir insan olarak yetiştirmek için çabalayan babam Ali HAYTA ve annem Ayten HAYTA'ya, kardeşlerime ve beni çalışmamda motive eden değerli arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşegül HAYTA

Malatya, 2022

ÖZET

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ BECERİLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

HAYTA, Ayşegül

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
Mayıs- 2022, XVI + 152 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler bağlamında incelemektir. Çalışma nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesi kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışmanın evreni Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından ders kitabı olarak onaylanan 2021- 2022 eğitim-öğretim yılı içinde ortaokullarda okutulan 5., 6. ve 7. sınıf ders kitapları olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 5. sınıf ATA yayıncılık ve MEB yayınları, 6. sınıf ANADOL yayıncılık ve MEB yayınları, 7. sınıf EKOYAY ve MEB yayınlarının iki adet kitabı olmak üzere toplam yedi adet Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Veri toplama araçları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemeğe göre seçilmiştir. Çalışmadaki ölçüt, 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, ve 7. sınıf ders kitaplarındaki etkinliklerin doğrudan belirtilmiş olmasıdır. Araştırma verileri içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bu çalışmada 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan becerilerin, literatürde yer alan kavramsal çerçeveden alt boyutlar belirlenerek 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerle tutarlılığına bakılmıştır. 5. sınıf düzeyinde iki, 6. sınıf düzeyinde iki ve 7. sınıf düzeyinde üç olmak üzere toplam yedi adet ders kitabındaki 473 etkinlik incelenmiştir. Etkinliklerin öğrenme alanlarındaki doğrudan verilecek becerileri karşılayacak şekilde analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Etkinlik, Beceri

ABSTRACT

EXAMINATION OF ACTIVITIES IN SECONDARY SCHOOL SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS IN THE CONTEXT OF SKILLS IN THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM

HAYTA, Ayşegül

M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Department of Social Studies Education

Advisor: Assoc. Dr. Erol KOÇOĞLU
May- 2022, XVI + 152 pages

The aim of this study is to examine the skills in the Social Studies curriculum in the context of the activities included in the Social Studies textbooks taught as textbooks in the 2021-2022 academic year. The study was conducted using document analysis, which is a qualitative research method. The universe of this study was determined as the 5th, 6th and 7th grade textbooks used in secondary schools in the 2021-2022 academic year, which were approved as textbooks by TTKB. The sample of this study consists of a total of seven Social Studies textbooks, 5th grade ATA Publishing and MEB Publications, 6th grade ANADOL Publishing and MEB Publications, 7th grade EKOYAY and two of the MEB Publications. Data collection tools were selected according to criterion sampling, one of the purposive sampling methods. The criterion in the study is that the activities in the 5th, 6th, and 7th grade textbooks taught in the 2021-2022 academic year are directly stated. Research data were analyzed by content analysis. In this study, the sub-dimensions of the skills aimed to be gained in the Social Studies curriculum at the 5th, 6th and 7th grade levels were determined from the conceptual framework in the literature, and its consistency with the activities in the 5th, 6th and 7th grade Social Studies textbooks was examined. A total of 473 activities in seven textbooks, two at the 5th grade, two at the 6th grade and three at the 7th grade, were examined. The activities were analyzed to meet the skills to be given directly in the learning areas.

Keywords: Social Studies, Textbook, Activity, Skill

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Tanımlar	4

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ders Kitabı	5
2.1.1. Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinde Ders Kitaplarının Yeri.....	5
2.1.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme- Öğretme Süreci	8
2.2. Etkinlik Kavramı	9
2.2.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Etkinlik Türleri.....	13
2.2.1.1. Sözlü Etkinlikler	13
2.2.1.2. Yazılı Etkinlikler.....	15
2.2.1.3. Görsel Etkinlikler.....	16
2.3. Program	17
2.3.1. Eğitim ve Öğretim Programı	17
2.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	18
2.4. Beceri	21
2.4.1. Beceri Kavramı.....	21

2.4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Beceriler	24
2.4.2.1. Araştırma Becerisi	27
2.4.2.2. Çevre Okuryazarlığı Becerisi.....	28
2.4.2.3. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi	29
2.4.2.4. Dijital Okuryazarlık	29
2.4.2.5. Eleştirel Düşünme.....	30
2.4.2.6. Empati.....	31
2.4.2.7. Finansal Okuryazarlık.....	32
2.4.2.8. Girişimcilik	32
2.4.2.9. Gözlem.....	33
2.4.2.10. Harita Okuryazarlığı	34
2.4.2.11. Hukuk Okuryazarlığı	34
2.4.2.12. İletişim	35
2.4.2.13. İş Birliği	35
2.4.2.14. Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme.....	36
2.4.2.15. Kanıt Kullanma.....	37
2.4.2.16. Karar Verme	37
2.4.2.17. Konum Analizi.....	38
2.4.2.18. Medya Okuryazarlığı	38
2.4.2.19. Mekânı Algılama	39
2.4.2.20. Öz Denetim	40
2.4.2.21. Politik Okuryazarlık.....	40
2.4.2.22. Problem Çözme.....	41
2.4.2.23. Sosyal Katılım.....	42
2.4.2.24. Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama.....	43
2.4.2.25. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma.....	43
2.4.2.26. Yenilikçi Düşünme	44
2.4.2.27. Zaman ve Kronolojiyi Algılama	45

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Evren ve Örneklem	47
3.3. Veri Toplama Aracı.....	47

3.4. Verilerin Analizi.....	48
-----------------------------	----

BÖLÜM IV

BULGU VE YORUMLAR

4.1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (ATA Yayınları) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgu ve Yorumlar	49
4.1.2. Çevre Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	54
4.1.3. Dijital Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	55
4.1.4. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	56
4.1.5. Gözlem Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	57
4.1.6. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	58
4.1.7. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	58
4.1.8. Öz Denetim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	59
4.1.9. Sosyal Katılım Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	59
4.1.10. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	61
4.1.11. Yaratıcılık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	61
4.1.12. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	62
4.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgu ve Yorumlar	62
4.2.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	66
4.2.2. Çevre Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	68
4.2.3. Dijital Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	68
4.2.4. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	69
4.2.5. Gözlem Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	69
4.2.6. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	69
4.2.7. Öz Denetim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	70
4.2.8. Sosyal Katılım Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	70
4.2.9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	71
4.2.10. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	72
4.3. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (ANADOL Yayıncılık) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular	72
4.3.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	75

4.3.2. Eleştirel Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	77
4.3.3. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	78
4.3.4. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	79
4.3.5. Mekânı Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	79
4.3.6. Politik Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	80
4.3.7. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	80
4.3.8. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	81
4.4. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular	82
4.4.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	85
4.4.2. Eleştirel Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	86
4.4.3. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	88
4.4.4. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	89
4.4.5. Mekânı Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	91
4.4.6. Politik Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	92
4.4.7. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	92
4.4.8. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	93
4.4.9. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	94
4.5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (EKOYAY) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular.....	95
4.5.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	98
4.5.2. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	99
4.5.3. İletişim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	99
4.5.4. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	100
4.5.5. Kalıp ve Önyargıyı Fark Etme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	101
4.5.6. Kanıt Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	102
4.5.7. Medya Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	105
4.5.8. Problem Çözme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	105
4.5.9. Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	108
4.5.10. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler.....	108
4.6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları -1-) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular	109

4.6.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	112
4.6.2. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlik	113
4.6.3. İletişim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	113
4.6.4. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	114
4.6.5. Kalıp ve Önyargıyı Fark Etme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	114
4.6.6. Kanıt Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	115
4.6.7. Medya Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	116
4.6.8. Problem Çözme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	117
4.6.9. Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	118
4.6.10. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	119
4.7. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları-2-) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular	120
4.7.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	123
4.7.2. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	124
4.7.3. İletişim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	125
4.7.4. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	127
4.7.5. Kalıp ve Önyargıyı Fark Etme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	127
4.7.6. Kanıt Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	128
4.7.7. Medya Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	129
4.7.8. Problem Çözme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	129
4.7.9. Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	132
4.7.10. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler	133
4.8. Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırmalı İncelemesi	134
4.8.1. 5. Sınıf ATA Yayınları ve MEB Yayınlarının Karşılaştırmalı İncelemesi .	134
4.8.2. 6. Sınıf ANADOL Yayıncılık ve MEB Yayınlarının Karşılaştırmalı İncelemesi	135
4.8.3. 7. Sınıf EKOYAY, MEB-1- ve MEB-2- Yayınlarının Karşılaştırmalı İncelemesi	136

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	138
5.2. Tartışma.....	139
5.3. Öneriler	140
5.3.1. Ders Kitabı Yazım Komisyonu ve Özel Yayınevleri İçin Öneriler	140
5.3.2. Öğretmenler İçin Öneriler	141
KAYNAKÇA.....	143

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Becerilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı	24
Tablo 2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı	26
Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı	26
Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı	27
Tablo 5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı	27
Tablo 6. 5. Sınıf ATA Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı	49
Tablo 7. 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı	63
Tablo 8. 6. Sınıf ANADOL Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı.....	73
Tablo 9. 6. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı	82
Tablo 10. 7. Sınıf EKOYAY Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı	96
Tablo 11. 7. Sınıf MEB Yayınlarına -1- Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı	109
Tablo 12. 7. Sınıf MEB Yayınlarına -2- Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı	120
Tablo 13. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı.....	134
Tablo 14. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı.....	135
Tablo 15. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı.....	136

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	52
Şekil 2. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	52
Şekil 3. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	53
Şekil 4. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	53
Şekil 5. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	54
Şekil 6. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	54
Şekil 7. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	55
Şekil 8. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	56
Şekil 9. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	57
Şekil 10. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	58
Şekil 11. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	58
Şekil 12. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	59
Şekil 13. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	59
Şekil 14. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	60
Şekil 15. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	60
Şekil 16. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	61
Şekil 17. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	61
Şekil 18. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	61
Şekil 19. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	62
Şekil 20. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	66
Şekil 21. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	66
Şekil 22. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	67
Şekil 23. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	67
Şekil 24. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	68
Şekil 25. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	68
Şekil 26. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	69
Şekil 27. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	69
Şekil 28. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	69
Şekil 29. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	70
Şekil 30. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	70
Şekil 31. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	70

Şekil 32. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	71
Şekil 33. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	72
Şekil 34. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	75
Şekil 35. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	76
Şekil 36. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	76
Şekil 37. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	77
Şekil 38. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	77
Şekil 39. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	77
Şekil 40. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	78
Şekil 41. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	79
Şekil 42. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	79
Şekil 43. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	80
Şekil 44. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	80
Şekil 45. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	81
Şekil 46. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	81
Şekil 47. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	814
Şekil 48. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	85
Şekil 49. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	86
Şekil 50. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	87
Şekil 51. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	87
Şekil 52. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	88
Şekil 53. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	88
Şekil 54. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	89
Şekil 55. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	90
Şekil 56. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	90
Şekil 57. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler.....	91
Şekil 58. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	92
Şekil 59. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık.....	92
Şekil 60. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	93
Şekil 61. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	94
Şekil 62. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	94
Şekil 63. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras.....	95
Şekil 64. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	98
Şekil 65. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim.....	99

Şekil 66. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	99
Şekil 67. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	100
Şekil 68. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	100
Şekil 69. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	101
Şekil 70. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras	102
Şekil 71. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras	103
Şekil 72. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras	103
Şekil 73. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	104
Şekil 74. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	105
Şekil 75. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	105
Şekil 76. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık	106
Şekil 77. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	107
Şekil 78. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	108
Şekil 79. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	108
Şekil 80. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim,	109
Şekil 81. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim	112
Şekil 82. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim	113
Şekil 83. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	113
Şekil 84. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	114
Şekil 85. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	114
Şekil 86. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	114
Şekil 87. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras	115
Şekil 88. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras	115
Şekil 89. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	116
Şekil 90. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	116
Şekil 91. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	117
Şekil 92. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık	117
Şekil 93. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	118
Şekil 94. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	118
Şekil 95. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	119
Şekil 96. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum	119
Şekil 97. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim	119
Şekil 98. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim	123
Şekil 99. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim	124

Şekil 100. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	125
Şekil 101. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	126
Şekil 102. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	127
Şekil 103. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	127
Şekil 104. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras	128
Şekil 105. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	128
Şekil 106. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum	129
Şekil 107. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	129
Şekil 108. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık	130
Şekil 109. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar	131
Şekil 110. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler	132
Şekil 111. Bilim, Teknoloji ve Toplum	133

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran(lar)
Çev.	: Çeviren(ler)
EBA	: Eğitim ve Bilişim Ağı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
OECD	: İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TYÇ	: Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vd.	: ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanlar tarih boyunca toplumsal ve bireysel sorunlarla karşılaşmış ve bunlara çözüm yolları üretmek için çaba sarf etmişlerdir. Bu çözüm arayışları Sosyal Bilimlerin ortaya çıkışını güçlendirmiştir. Sosyal Bilimler sorunların çözümüne bakış açısı geliştiren bir bilim dalıdır. Sosyal bilimlerdeki disiplinlerin bir araya getirilerek oluşturulan Sosyal Bilgiler ise iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi temele alan, farklı disiplinlerin harmanlanarak öğrenciye toplumsal hayat için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve davranışları vermeyi isteyen bir çalışma alanıdır. Öğrencinin içinde yaşadığı kültüre ve bu kültürü oluşturan değerlere sahip çıkması Sosyal Bilgiler ile gerçekleşir. Kültürel devamlılık açısından da bakacağımız bu duruma öğretme-öğrenme süreçleri de eşlik eder. Sosyal Bilgiler aynı zamanda öğrenciye hayatta kendi için gerekli olacak pratik bilgi ve beceriler sunar (Bilgili, 2019). Sosyal Bilgiler, öğrenciyi düşünmeye, araştırmaya, sorular sormaya ve bunların cevaplarını aramaya sevk eden bir alandır. Bunları etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirmeyi ve öğrencide öğrenim gördüğü alana ilişkin deneyimler kazandırmayı hedefler (Zarrillo, 2016). Sosyal Bilgiler; insanı, insanlar arası ilişkileri ve doğal olarak insanın içinde bulunduğu çevreyi de incelemektedir. İnsanların toplum içinde deneyimler elde ederek ilerlemesini sağlarken aynı zamanda insanın kendinin de farkına varmasını sağlayan bir ders olmalıdır (Kabapınar, 2009: 3). Sosyal Bilgilerin temel amacı vatandaşlık eğitimi olarak görülmektedir. Bilgiyi kullanma becerileri, demokratik değer ve inançlar ve etkin vatandaşlık becerileri kazandırma yönünden de bahsedilmektedir (Sever, 2015: 6).

1992 yılında Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) aşağıda yer alan Sosyal Bilgiler tanımını kabul etmiştir. Sosyal Bilgiler; sosyal bilimleri ile beşeri bilimlerin vatandaşlık ideallerini desteklemeye yönelik bütünleşik çalışmasıdır. Okul programı kapsamında Sosyal Bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinler ile beşeri bilimle, matematik ve fen bilimlerinin uygun içeriklerinden faydalanılan koordine ve sistematik bir çalışma sağlamaktadır (Zarrillo, 2016: 3).

Yansıtıcı düşünce olarak Sosyal Bilgiler anlayışı temeline yapılandırmacı öğrenme anlayışını alır. Bu anlayışta öğrencinin bilgiyi anlamlandırması ve bunları farklı birtakım beceriler yoluyla kazanmaları istenmektedir. Bilgiye ulaşmak için

araştıran, inceleyen ve yeni bir bakış açısı geliştiren bireyler yetiştirmek Sosyal Bilgilerinin hedefleri arasında yer alır. (Kabapınar, 2009: 16). Yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrenci temelli ve etkinlik merkezli bir öğrenme (Yalçınkaya ve Sever, 2015: 145) modeli oluşturulmak istenmektedir. “Bruner’e göre Sosyal Bilgiler ders kitapları ile program kılavuzlarını kaleme alan yazarlar ile bunları kullanan öğretmenlerin görevi büyük düşünceleri almak ve bunları küçük çocukların anlayacağı şekilde onlara vermektir (Zarrillo, 2016: 7).”

İş dünyası liderleri, eğitimciler ve politika belirleyiciler arasında bir çalışma olan The Partnership for 21st Century Skills (21. yüzyıl beceri ortaklığı) çocuklarımızın gelecekte başarılı olmaları için hangi becerileri edinmeleri gerektiğini tanımlamada ön ayak olmuştur. Ortaklık, 21. yüzyıl becerileri olarak;

- Öğrenme ve yenileşme becerileri
- Bilgi, medya ve teknoloji becerileri
- Yaşam ve kariyer becerileri olmak üzere üç kategori belirlemiştir.

Söz konusu bu 21. yüzyıl becerilerinin Sosyal Bilgiler programı ile nasıl bütünleştirilebileceğini belirlemek amacıyla, 2007 yılında NCSS, Ortaklık ile çalışma başlatmıştır. Sonuç olarak ise 21. yüzyıl becerileri ile sosyal bilgilerin ortak noktada birleşimi için özel örnekler sunan “Beceriler Haritası” ortaya çıkmıştır. Bu harita çocuklarımızın hızla gelişen çağa kolaylıkla adapte olabilmelerini sağlamak amacıyla Sosyal Bilgiler öğretiminin ve öğreniminin nasıl olması gerektiğine yönelik bir bakış açısı sunmaktadır (Zarrillo, 2016: 12). Öğrencilerin mevcut bir program üzerinden hareketle çözüm yolları bulması ya da bir konuyu tüm yönleriyle analiz ederek durum tespiti yapması ve buna bağlı olarak karar verme mekanizmasını harekete geçirmesi Sosyal Bilgiler alanının öğrencilere sağlamak istedikleridir (Öztürk, 2006: 25). Uluslararası anlamda tek bir Sosyal Bilgiler tanımı yapılamayacağı fakat sosyal bilgilerin en önemli görevlerinden birinin öğrencilere etkin vatandaş olmaları için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin öğretilmesini sağlamak olduğu söylenebilir. Burada geçen beceri öğretimi, yapılandırmacı yaklaşımdaki öğrenmeyi öğretme süreci dikkate alınarak öğrencilerin etkinliklerle keşfederek öğrenmelerini (Güneş, 2018) sağlayacak etkinlikler olarak düşünülebilir.

2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yirmi yedi becerinin olduğu görülmektedir. Bu becerilerin ders kitaplarında öğrenme- öğretme sürecinin etkin bir parçası olduğu düşünülmektedir. Fakat bu becerilerin ders kitaplarındaki etkinliklere ne ölçüde yansıtıldığı bilinmemektedir. Bu problemin tespiti hem ders kitaplarının içeriğinin niteliği hem de öğretim programındaki becerilerin ne derece etkinliklere uygulanmasının bilinmesi açısından önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan becerilerin 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinlikler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır:

- 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki becerileri karşılama durumu nasıldır?
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan becerilerin 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklere dağılımı nasıldır?
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında her öğrenme alanında doğrudan verilmesi beklenen becerilerin 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerle desteklenme durumu nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Son yıllarda Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü gibi uluslararası kuruluşların çalışmalarında beceri yaklaşımı dikkat çekmektedir. Dünyada bilgi toplumu yerine beceri toplumuna geçişin alt yapısı oluşturulmak istenmekte bu durum da eğitim-öğretim faaliyetlerine yansımaktadır. Bu noktada beceri yaklaşımı eğitim faaliyetlerine yeni bir boyut kazandırmaktadır (Güneş, 2018).

Yapılandırmacı yaklaşım temeline öğrenmeyi öğretmeyi alır. Bu yaklaşımda etkinliklerle keşfederek öğrenme sürecine öğrencinin dâhil edilmesi istenmektedir

(Güneş, 2018: 3). Sosyal Bilgiler ders kitapları yapılandırmacı anlayış temel olarak hazırlanmıştır. Öğrencinin kendi yaşantıları yoluyla öğrenme sürecine girmesi beceri ve etkinlik kavramlarını daha da ön plana çıkarmıştır. Ders kitaplarındaki etkinlik ve beceriler bağlamında şimdiye kadar yapılan çalışmalar incelenmiş fakat etkinlikler temel alınarak beceriler bağlamında ele alınan kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bu çalışma yapılandırmacı anlayışı temele alan öğretim programı doğrultusunda hazırlanmış olan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki beceriler bağlamında analiz edilmesi bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Millî Eğitim Bakanlığı TTKB tarafından onaylanmış ve 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan 5. sınıf ATA yayıncılık ve MEB yayınları, 6. sınıf ANADOL yayıncılık ve MEB yayınları, 7. sınıf EKOYAY ve MEB yayınlarının iki adet 7. sınıf kitabı olmak üzere toplam yedi ders kitabı ile sınırlıdır. Ders kitapları EBA üzerinden elektronik ortamdan temin edilmiştir.

1.5. Tanımlar

Ders Kitabı: Ders kitabı eğitim-öğretim faaliyetlerine materyal olarak destek sağlayan öğrencilerin bireysel öğrenmelerine de olanak sağlayan öğretim aracıdır (Ablak, 2013: 52). Ders kitapları, eğitim-öğretimi planlamaya kolaylık sağlayan materyallerdir. Öğretim programı ve öğretme-öğrenme süreçleri dikkate alınarak hazırlanmış öğrenci ve öğretmenler için bir kaynaktır (Tertemiz, vd., 2003: 34).

Etkinlik: 1. Etkin olma durumu, müessiriyet. 2. Bir işletmenin, bir kurumun belli bir alandaki eylemi, faaliyet, aktivite. 3. Fiilde bulunanın, etkin olanın niteliği. 4. Bir canlının iç veya dış uyarıların etkisiyle giriştiği çalışma durumu. 5. İnsanın çevreyle arasındaki ilişkileri düzenleyen her türlü eylemidir (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>).

Beceri: Beceri, hem bilgi birikimi gerektiren hem de performans içeren karmaşık bir eylemdir. Beceri, öğrenme- öğretme sürecinde öğrencilerde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (Oğuz, 2013: 280).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ders Kitabı

2.1.1. Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinde Ders Kitaplarının Yeri

Öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi için birtakım öğrenme araçlarına ihtiyaç vardır. Öğrenme araçları kullanılması hedeflenen dersin alanına göre çeşitlilik gösteren öğrenmeyi kolaylaştırıcı rollere sahiptir. Her dersin alanı için genelleme yapılacak olursa bu öğrenme araçlarından biri olan kitaplar en yaygın kullanılan eğitim materyalidir. Bu noktada ders kitapları, ulaşımı ve kullanımı kolay bir öğretim aracı olarak görülmektedir. Yaygın kullanım olarak da en çok kullanılan öğretim aracı ders kitaplarıdır (Kılıç ve Seven, 2004: 19). Ders kitabı, “herhangi bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, kurulca örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap (URL 2: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm>)” olarak tanımlanmaktadır. Kitaplar, öğrencilere öğretim programı ile ilgili konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren ve onlara toplumun istediği davranışları kazandıran, araştırma ve inceleme yapmaya yönlendiren, en uygun öğretme ve öğrenme olanağı sunan araçlardan biridir (Kılıç, 2006: 39). Ders kitabını, öğretim programı içinde yer alan kazanımların, öğretme-öğrenme ve ölçme değerlendirme süreçlerine uygun olarak hazırlanmış basılı öğretim materyali olarak tanımlayabiliriz (Demirel ve Kızıoğlu, 2006: 2). Ders kitapları, öğretim faaliyetlerinin temel kaynaklarıdır. Bir derste bilgilerin aktarımı sürecinde öğrencilerin yaş ve bilgi seviyelerine uygun, öğretim programlarına uygun hazırlanmış basılı eğitim araçları olan ders kitapları en yaygın öğretim materyalleridir (Kılıç, 2006: 38). Kitap, sınıfta öğretmen ve yazı tahtasından sonra en sık başvurulan araçtır (Kılıç, 2006: 40). Ders kitapları çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerilerinin gelişmesinde katkısı en büyük olan materyallerden biridir (Kılıç, 2006: 38).

Yapılandırmacı anlayışı temel alan Sosyal Bilgiler ders kitaplarına değişim ve değişimin sürekliliğini esas alacak şekilde 21. yüzyıl becerilerini de içine alarak hazırlanmış günceli yakalayan kitaplar olarak bakabiliriz. Bu anlayış çerçevesinde

yazılan ders kitaplarındaki öğretim sürecinin en önemli bölümünü, öğrenciye sunulan ve ham olarak nitelenebilecek kaynaklar ile bu kaynakların irdelenmesi bağlamında hazırlanan etkinlikler oluşturmaktadır. Öğrenci bu kaynakları irdelerek kişisel anlamlandırmalarını yapmakta, kendi tanımlarını gerçekleştirmekte, değer yargılarını belirlemekte, kısaca öğretim sürecinde aktif olmaktadır (Kabapınar, 2006: 213). Ders kitaplarını öğretim programında yer alan öğrenme alanlarındaki kazanım, beceri ve değerleri içine alacak şekilde hazırlanmış hem öğretene hem de öğrenen açısından işlevsel özellikleri olan araçlar olarak görebiliriz. Ders kitapları öğrenme-öğretme süreçlerinde yol göstericilik yapan ve öğretim ortamlarının hazırlanmasında strateji, yöntem ve tekniğin kullanılmasına kılavuzluk eden bir dayanaştır (Kılıç ve Seven, 2004: 19). Ders kitapları, öğrenim programında yer alan sınırları önceden çizilmiş mevcut kazanımları içerdiği için öğrenme ortamlarında oluşabilecek gereksiz bilgi ve konulara gidilmesini kısacası zamanı verimli kullanmayı sağlar. Ders kitapları öğrenme-öğretme ortamlarına rehberlik edici bir role sahiptir. (Kılıç ve Seven, 2004: 21). Öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında öğrencide hangi istendik özellikleri geliştireceğinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu özellikler bilişsel davranışlar, duyuşsal özellikler ve devinişsel becerilerdir. Öğretim faaliyetlerini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde ders kitaplarının bu bütünün önemli bir parçasını oluşturduğunu hem öğretmene hem de öğrenciye öğretim faaliyetleri boyunca yol gösterici bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz (Demirel ve Kıroğlu, 2006: 2). Denilebilir ki ders kitapları öğrenme ortamlarına belli bir düzen getirerek öğrenme- öğretme süreçlerini planlamaya yardım eder. Ders kitapları öğrenciler için olduğu gibi öğretmenler için de bilgilerin planlı ve düzenli sunumu açısından kolaylaştırıcı bir vazife üstlenmektedir (Kılıç ve Seven, 2004: 24). Ayrıca öğretmenin hazır bir dokümana sahip olmasını sağlayarak ders süresinin daha verimli kullanılmasına katkı sunmaktadır. Öğretmen dersin amaçlarını, öğrencileri geliştirici çalışmaları, öğretim yöntem ve teknikleri ders kitaplarına göre planlar (Kılıç, 2006: 40).

Ders kitapları öğretim programında öğrenciye kazandırılması istenen bilgi, beceri ve değerleri içinde barındırması ve öğretim faaliyetine rehberlik etmesi bakımından önemlidir. Öğrenciye, öğrenme yaşantıları sunma konusunda önemli roller üstlenen ders kitapları bunları farklı ve çeşitlilik arz eden etkinliklerle sağlayabilir (Altun, 2013: 17). Ders kitabı, eğitimin önemli iki bileşeni olan öğrenci ve öğretmen için öğretim programında yer alan kazanımların somutlaşmış hâli olarak görülebilir.

Pestolozzi, Flobel, Dewey gibi birçok bilim insanı eğitim ve öğretim faaliyetlerinin amacına ulaşması için öğretim ilkesi ortaya koymuşlardır. Ders kitaplarının da bu ilkeler doğrultusunda hazırlanması hem öğretmenler hem de öğrenciler için faydalı olacaktır. Bu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Öğrenciye görelilik ilkesi: Öğretim faaliyetleri öğrenciye göre düzenlenmelidir. Öğretim faaliyetine destek olan ders kitapları da öğrencinin gelişimi, ilgi, ihtiyaç ve becerileri dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- Yakından Uzağa İlkesi: Öğrenciler de toplumun bir bireyidir. Toplumun bir parçası olan öğrenciler çevresinde yaşanan gelişmeleri öğrenerek ilerleme kaydeder. Yakın çevresinde yaşanan gelişmelerden sırasıyla uzak örneklere gidilmesi bu nedenle önemlidir. Ders kitapları da yakından uzağa ilkesi gözetilerek yazılmalıdır.
- Bilinenden Bilinmeyene İlkesi: Öğretimde temel olan bilinmeyeni öğretirken bilinenlerin -bir bakıma öğrencinin hazır bulunuşluğunun- temel alınarak ilerlenmesidir. Öğrencinin bildikleri üzerinden bilinmeyene gitmek öğrenciyi öğrenme yolunda motive edici olacaktır. Buna göre de ders kitaplarının bir önceki sınıflarda kazandırılan davranışları temel alarak yazılması önemlidir.
- Açıklık İlkesi: Soyut kavramların öğrenilmesi için özellikle bu ilkeye ihtiyaç vardır. Konunun anlaşılması, örneklerin anlaşılabilirliği, kelimelerin çeşitliliği ile sağlanır. Ders kitabı üstü kapalı bilgilerle değil açık bilgi, somut örnekler, hikâyelerle işlenirse bu ilkenin uygulandığı ifade edilebilir.
- Somuttan- Soyuta İlkesi: Öğretme-öğrenme sürecine öğrencinin yaş özellikleri de göz önünde bulundurularak somut örneklerle başlanmalı soyuta doğru gidilmelidir. Ders kitapları da öğrencilerin yaş özellikleri dikkate alınarak bilişsel olarak hangi işlem döneminde ise somut ve soyut kavramı bu doğrultuda işlenmelidir.
- Ekonomiklik İlkesi: Öğretim faaliyetlerinin en az süre, iş gücü, sermaye ve enerji ile yapılması gerekmektedir. Ders kitapları da hem öğretmen hem de

öğrencinin pratik kullanımına uygun olması önemlidir (Küçükahmet, 2003: 14-15-16).

Günümüz teknolojik imkânlarının artmasının öğretim çeşitliliğine katkı sağladığı düşünülürse öğretmenin sadece ders kitabı kullanarak öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmesi öğrenme sürecini olumsuz etkileyebilir. Ders kitapları, değişen dünya şartlarında kendini yenileyemeyen bir materyal olarak kalmamalı ve günü yakalayan bir metotla hazırlanmış olmalıdır. Ders kitapları için dijital çağın gereklerine uygun teknolojilerle desteklenmiş bir araç olarak öğretim faaliyetlerindeki yerini hızla almalıdır diyebiliriz. Ders kitaplarının uygulamada çoğu zaman düz anlatıma destek materyali olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca öğrencileri dinleyici konumuna soktuğu için öğretim-öğrenme süreçlerinde beklenen verim alınmamaktadır (Kılıç ve Seven, 2004: 28) Ders kitaplarının artık değişen dünya normlarında bireylerin işlerini kolaylaştırıcı bilgi, beceri ve donanımı (Kılıç, 2006: 39) sağlaması açısından destekleyici materyallere ihtiyacı olduğundan bahsedebiliriz.

2.1.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme-Öğretim Süreci

Sosyal Bilgiler, öğrencilere öğrenme- öğretim süreçleriyle Sosyal Bilimlere ait konuları bilgi, beceri ve değerleri içine alan bir kazanım sağlar (Öztürk, 2006: 26). Kazanımların, öğrenciler tarafından öğrenilmesinde öğrenme-öğretim etkinliklerinin önemi vardır (Kılıç ve Seven, 2004: 21). Bir ders kitabının öğrenmeyi kolaylaştırma fonksiyonu (Duman ve Çakmak, 2003: 18) öğrenme- öğretim süreçlerinin de işe dâhil edilmesiyle gerçekleşebilir. Ders kitapları farklı nitelik ve alana ait davranışların kazandırılması için öğrenme-öğretim süreçlerini yönlendirici bir özelliğe sahip olmalıdır (Oral, 2006: 88). Öğrenme-öğretim süreci temeline öğrenciyi koyan, öğrencilerin yaparak- yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren, yaratıcılıklarını ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayan, iş birliğine yönlendiren yaklaşımlar temel alınarak oluşturulmalıdır (Aladağ, 2015: 58). “Öğrencilerden, bilişsel gelişim düzeyleri üstündeki etkinliklerde başarılı olmaları beklenmemelidir. Özellikle derslerdeki soyut kavramların, somut materyallerle desteklenerek işlenmesi dördüncü beşinci sınıftan başlayarak öğrencilerin genelleme, transfer gibi üst düzey zihinsel işlemleri kullanarak soyut düşünmeye yönlendirilmeleri yerinde olacaktır”(Erden ve Akman, 2004: 69). Öğrenme sürecini destekleyen etkinliklerin öğrenim kalitesi artırması açısından dönüt ve düzeltmeye ihtiyacı olduğu söylenebilir. Dönüt ve

düzeltilmeyle öğrenme sonuçları, güçlük ve eksiklerinin tespiti her etkinliğin sonunda öğretmenler tarafından giderilmelidir (Senemoğlu, 2015: 454).

2.2. Etkinlik Kavramı

Etkinlik kelimesi sözlükte “1. Etkin olma durumu, müessiriyet. 2. Bir işletmenin, bir kurumun belli bir alandaki eylemi, faaliyet, aktivite. 3. Fiilde bulunanın, etkin olanın niteliği. 4. Bir canlının iç veya dış uyaranların etkisiyle giriştiği çalışma durumu. 5. İnsanın çevreyle arasındaki ilişkileri düzenleyen her türlü eylemi.”(URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>), Eğitim Terimleri Sözlüğünde “Çocukların, kendi amaç ve gereksinmelerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumu.”, Felsefe Terimleri Sözlüğünde ise “1. Eylem gücü, etki gücü. 2. Eylemde bulunanın, etkin olanın niteliği. 3. Etkide bulunmak için yapılan atılım, eylemden ayrılığı, eylemin daha somut oluşudur.” (Güneş, 2017: 51) şeklinde açıklanmıştır. Etkinlikler insan zihninin bir ürünüdür ve insan beyninin fonksiyonlarını geliştirmek için kullanılmaktadır (Güneş, 2012b; Sarıkaya, 2019: 565). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, öğrencinin öğrenme istediğini harekete geçiren, bilgiyi hazır olarak vermek yerine konu ile ilgili verilen mesajı dolaylı olarak öğrenciye sunan, öğrencilerin mesajı anlamlandırmasına teşvik eden, aktif öğrenme çabasını harekete geçiren metinler (Kabapınar, 2009: 28) ve etkinlikler içermesi gerekmektedir. Öğretmede çeşitli yöntem, teknik ve stratejilerle kullanılırken öğrenme faaliyeti için de öğrencinin yaparak-yaşayarak kavrayacağı ek çalışmalar verilmelidir. Bu ek çalışmalara öğrenme etkinlikleri denilmektedir. Öğrenme etkinlikleri yıllar içinde çeşitli şekillerde karşımıza çıksa da son yıllarda yaygın olarak kullanılan ders kitaplarındaki konuları öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve pekiştirici etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2017: 50). Eğitim alanında son yıllarda karşımıza çıkan bu öğrenmelere etkinlikle öğrenme diyebiliriz. Yapılandırmacı anlayış temelinde hazırlanan ders kitaplarında öğrenci değerlendirme ve anlamlandırmasına olanak sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir (Kabapınar, 2006: 215). Yapılandırmacı anlayış çerçevesinde yapılan etkinliklerde öğrenci, öğrenme sürecine aktif katılır, bilginin yeniden yapılandırılması sürecinde aktif rol oynar. Etkinlikler aracılığıyla öğrenciler, bilginin yeniden anlamlandırılmasında bizzat sorumluluklar üstlenmektedir. Öğrenme etkinlikleri, kazanımların öğrencilere kazandırılmasını amaçlayan planlı, örgütlenmiş ve kontrollü faaliyetlerdir. Bu tür etkinlikler nitelikli bir öğrenmenin gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır (Kerpiç

ve Bozkurt, 2011: 304). Etkinlikler, bireylerin zihinsel faaliyetlerini geliştirmeye yönelik yapılır. Bilişsel ya da uygulamaya dönük becerilerin geliştirilmesine katkı sunmalıdır. Bilgi düzeyini öğrenmeyi sağlayan etkinlikleri yapmak daha kolaydır. Üst düzey diyebileceğimiz zihinsel becerilere yönelik etkinlikleri gerçekleştirmek ise önem arz eder. Yapılandırmacı yaklaşımda öğrencilerin kendi deneyimleri yoluyla öğrenmeleri esastır. Dolayısıyla herhangi bir bilişsel öğrenme düzeyine göre yapılan çalışmada öğrencinin etkinliğe yaklaşım tarzı önem arz eder (Güneş, 2012b: 40).

Ders kitapları, öğretmen ve öğrenciler tarafından kullanılan öğretim materyalleridir. Öğretmenlerin ders kitaplarındaki etkinlikleri örnek olarak kullanması ders kitaplarını daha etkili hâle getirebilir. (Kılıç ve Seven, 2004: 27). Etkinliklere hazır bilgi sunan ve işleyen değil, bilginin öğrenciler tarafından yorumlandığı veya yeniden üretildiği çalışmalar olarak bakmak mümkündür. Ders kitaplarında yer alan konuların pekiştirilmesi amacıyla öğrenciye sunulan etkinlikleri, yaparak-yaşayarak öğrenmenin gerçekleştiği, öğrenme sürecine öğrencinin aktif katıldığı, konunun öğrenimini kolaylaştırıcı çalışmalar (Kabapınar, 2009: 32) olarak nitelendirebiliriz. Öğretim programlarına paralel olarak hazırlanan ders kitaplarında yer alan çeşitli etkinlikler hem öğrenciyi hem öğretmenleri aktif öğrenme sürecinde uğraş göstermelerin yönünde teşvik etmektedir (Özmantar, vd., 2010: 381). Etkinlikler, öğrenme yöntem ve stratejileri dikkate alınarak hazırlanmalı, öğrenci merkezli olmasının yanı sıra öğrenme alanındaki becerileri de kazandırmaya yönelik olmalıdır. Etkinlikler ayrıca öğrenciler için eğlenceli bir öğrenme sunmalıdır (Deveci, 2015: 121).

Öğrenmenin gerçekleşme koşullarından biri de öğrencinin güdülenmiş olmasıdır. Güdülenme öğrencinin öğrenme sürecinde bireysel rol almasına olanak sağlar. Etkinlikler, öğrencilerin kendi deneyimleriyle öğrenmelerine yardımcı olur. Etkinliklerin somut örnekler ve yaşamdan parçalar içermesi güdülenmeyi kolaylaştırır. Etkinlikler aracılığıyla öğrenme sürecinde aktif olan öğrenciler öğrenmeyi öğrenir. Ayrıca kendi öğrenme metotlarını da oluşturabilirler. Öğrenciler etkinlikler aracılığıyla özgür düşünmeye başlayabilir ve yaratıcılık düzeylerini geliştirebilirler (Pollet, 2015'den akt. ; Güneş, 2017).

Etkinlikleri öğretim programında yer alan kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin bilgi ve beceri kazanmalarına yardımcı olan bireysel ya da grup katılımlı çalışmalar olarak da açıklayabiliriz. Bir etkinliğin uygulamaya konulmasında etki eden pek çok

faktör bulunur. İçeriğin şekillendirilmesi, pekiştireç, ipucu, geri dönüt, düzeltme, öğrencinin sürece dâhil edilmesi, öğreticinin özellikleri, eğitim alt yapısı, strateji-yöntem- teknik, araç-gereç, biçimlendirme ve yetiştirmeye dönük değerlendirme gibi değişkenler öğretme-öğrenme ortamlarını oluşturmada önemlidir. (Kılıç ve Seven, 2004: 21).

Ders kitaplarında yer alan öğrenme etkinliklerinin öğrenme alanı içinde yer alan kazanımlara uygun olarak konuların içine serpiştirilmesi, mevcut kazanımın öğrenciler tarafından öğrenilmesinde kolaylık sağlayabilir. Öğrencinin seviyesine uygun olarak hazırlanan konu ya da etkinlikler hem öğrencinin ilgisini çekebilir hem de öğretmenin işini kolay hâle getirebilir. Öğrencinin etkinliklere aktif katılımı için etkinliğin içeriği ile ilgili ön bilgiye sahip olması gerekir. Bu bilgi de en yakın olarak ders kitaplarında mevcuttur. Bu durum öğrenci için kolaylık ve etkinliklere aktif katılım sağlar (Kılıç ve Seven, 2004: 23). Ders kitaplarında öğrencinin aktifleşmesi ve öğrenmenin de kolaylaşması için etkinliklere yer verilmesi ders kitaplarını salt bilgi aktarıcısı bir araç olarak görülmekten de çıkarabilir. Etkinliklerin, öğrencide hedeflenen davranışı kazandırmada önemli bir payı olduğu ifade edilebilir. Öğretim etkinlikleri, öğrencinin kazanımları pekiştirmesine etkisinin olduğu söylenebilir. Ders kitaplarındaki etkinlikler üzerinde durulması gereken bölümlerdir. Etkinlikler öğrencilerin üretici, yaratıcı ve araştırmacı yönlerini ön plana çıkarmalı bunlar da ancak yeni öğretim yöntem ve stratejileri kullanarak mümkün olmalıdır (Demirel ve Kıroğlu, 2006: 4). Ayrıca öğretim etkinlikleri, öğrenciye katkı sağlayıcı sorular, bulmacalar, şekiller, grafikler vb. şekilde çok yönlü sunulabilir. Ders kitapları öğretim etkinlikleri ile etkili bir şekilde kullanıldığında, öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilir (Kılıç, 2006: 46). Öğrenciler iş birliği içinde birtakım etkinlikler yapar ve bu durum öğrenmeyi daha kolay hâle getirir. Aynı zamanda iş birliği içinde yapılan etkinlikler konuşma, bilişsel ve sosyal becerilerin gelişmesine yardımcı olur (Güneş, 2012b: 52). Ders kitaplarındaki etkinlikler, öğrenmenin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin de anlaşılması açısından ölçüt olarak görülebilir. “Konu alanı ders kitapları hazırlanırken öğrenme- öğretme süreçlerinin düzenlenmesinde başvurulan öğretim etkinliklerine ilişkin öğrenme ilkeleri, öğretim stratejileri, yöntem ve teknik, araç- gereç, öğretim hizmetinin niteliği, öğrenci-öğretmen özellikleri birer ölçüt olarak ele alınmalıdır (Oral, 2006: 89).”

Ders kitaplarında yer alması gereken etkinliklerdeki özellikleri şöyle özetleyebiliriz: Ders kitapları, öğrencilerde bilgi ve becerilerin geliştirilmesi açısından

özendirici olmalıdır (Tertemiz, vd., 2003: 34). Ders kitabında yer alan etkinlikler farklı zekâ türlerini destekleyici olmalı ve yöntemlerle öğrenen çocuklara göre hazırlanmalıdır. Öğrenme etkinlikleri süreklilik arz etmeli, diğer derslerle de bağlantı kurmalıdır. Bir öğrenme etkinliği diğer öğrenme etkinliğine de fayda sağlayacak özellikte hazırlanmalıdır. Etkinlikler, konular ile bütünlük oluşturmali ve konuları desteklemelidir. Öğrenme etkinliklerinde öğretim programı dışına çıkan çalışmalara yer verilmemelidir. Etkinlik çalışmaları birden fazla davranışı da ölçmeye yardımcı olmalıdır. Yaparak- yaşayarak öğrenmeyi destekleyecek şekilde aile üyelerinin de katılımının sağlanabileceği etkinliklere ders kitaplarında yer verilmelidir. Öğrencinin tek başına yapabileceği etkinliklere yer verilmesi ve buna bağlı olarak zorluk derecesinin ayarlanması da bir diğer önemli husus olarak görülmelidir. (Tertemiz, vd., 2003: 50-51).

Ders kitabındaki konuları destekleyici etkinliklerin yer aldığı öğrenci çalışma kitaplarının 2017 yılında değişen 2018 yılında ise uygulamaya konulan öğretim programında yer almadığı görülmektedir. Bu değişiklikle birlikte çalışma kitabında yer alan etkinlikler, ders kitaplarındaki öğrenme alanları ile bütünleşik olarak verilmeye başlanmıştır. 14 Ekim 2021 yılında Resmî Gazetede yayınlanan Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğinde öğrenci çalışma kitabı, “öğrencilerin bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışlarını geliştirmelerine yardımcı olacak çeşitli ünite, konu, örnek ve alıştırmalarla ilgili kaynaklara yer veren araçlar olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca dersin özelliğine göre bazı ünite veya konularda kullanılmak üzere öğrencinin ilgisini çekecek örneklere, eğitim ve öğretimi destekleyici çeşitli dijital içeriklere yer verilebilmesi hususu da dikkat çekmektedir (URL 2: <https://www.resmi.gazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm>)”. Mevcutta okutulan ders kitaplarında her bir öğrenme alanının içindeki konuların öğrencilerin bilgi ve beceri kazanmaları amacıyla etkinliklerle desteklendiği görülmektedir. Buradaki amacın öğrenmeyi pekiştirme ve öğrenciyi öğrenme faaliyetinin içine aktif olarak katmak olduğu söylenebilir. Bu açıdan da etkinliklerin günlük hayatla bağlantılı içerikler içermesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Öğrenme alanının ve mevcut kazanımın içeriğine göre etkinliklerin grup ya da bireysel çalışmalar olarak planlanması, öğretme-öğrenme stratejileri beraberinde hazırlanması da öğrenme faaliyetine katkı sağlayabilir.

2.2.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Etkinlik Türleri

Uygulama şekilleri konusunda farklı tartışmaları olan etkinlik kavramını Sosyal Bilgiler dersi boyutunda ele aldığımızda üç başlık altında kategorize edip bunları sözlü etkinlikler, yazılı etkinlikler ve görsel etkinlikler şeklinde açıklayabiliriz.

2.2.1.1. Sözlü Etkinlikler

Konuşmaya dayalı etkinlikler olarak da nitelendirebileceğimiz bu etkinlik türünde öğrencilerin kendilerini doğru ifade etmelerini ve topluluk önünde konuşmalarını destekleyici etkinliklere yer verilmesi sağlanabilir. Sözlü etkinlikler başlığı altında hikâye, fıkra, türkü, efsane, destan, bilmece ve atasözlerinden etkinlik olarak yararlanılabilir. Hikâye, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel tasarlanmış bir olayı, durumu; belirli yer, kişiler ve zaman bağlamında ele alan yazı türü (Civaroğlu, 2000, 77; Sever, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Hikâye yazılı bir edebi türdür fakat öğrencilerin okudukları bir hikâyeyi farklı boyutları ile anlatmaları veya bir hikâyenin öğrenciler tarafından tamamlanmaya çalışılması bu etkinlik türüne örnek olarak verilebilir. Sözlü etkinliklerde tarihsel hikâyelerden yararlanılması öğretme-öğrenme sürecini destekleyebilir. Tarihsel hikâyeler, geçmişte gerçekleşen yaşanmış olayları; yer, zaman ve kişiler açısından ele alınarak gerçek tarihin bir kesitini yansıtan edebi ürünlerdir (Ünlü ve Ay, 2018). Özellikle “Kültür ve Miras” öğrenme alanı tarihsel hikâyelerin etkinlik olarak uygulanabileceği bir öğrenme alanı olarak görülebilir. Bu başlık altında değerlendirebileceğimiz bir etkinlik de fıkralardır. “Fıkra, yaşama dair her şeyi konu edinebilen, yoğun bir anlatım gücüne sahip olan, tez ve anti-tez üzerine kurulu kısa, mensur bir anlatı türüdür” (Tarhan, 2021: 58). Fıkralar, sözlü edebiyatın kısa, özlü, nükteli ve güldürücü türü (Elçin, 2001: 566) şeklinde izah edilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde fıkra kullanımı öğrenme sürecini kolaylaştırıcı etkinlikler olarak görülebilir. Hem eğlenip hem düşünmeyi sağlayıcı özelliği olan fıkralar “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki etkinliklerde kullanılabilir.

Türkü sözlü anlatım geleneğinin bir ürünü olup bir ezgi eşliğinde söylenen halk şiiri (Gülüm ve Ulusoy, 2008) şeklinde açıklanmaktadır. Etkinliklerde türkülerden yararlanılması halk kültürünün öğrenilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar türkülerin öğretim ortamında öğrencilerin konuya ilgisini arttırıcı bir yönünün olduğunu ifade etmektedir (Sidekli ve Coşkun, 2014). Etkinlik olarak türkülerden yararlanılması öğrenciyi motive edici ve güdüleyici bir katkı sunması

açısından da önemlidir. Halk kültürünün bir parçası olan türküler “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarında uygulanması planlanan etkinliklerde kullanılabilir.

Eski çağlardan beri söylenegele, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanan efsaneler kaynağını tarihî olaylardan alır. Efsaneler sözlü edebiyat geleneğinin bir ürünü olup halk arasında anlatıla gelmiş çoğunluğu olağanüstülük taşıyan halk hikâyeleridir (Yağmur, 2018). Sosyal Bilgiler dersinde tarihî efsanelerden yararlanılması çocukların hayal gücünü geliştirmelerine katkı sağlayabilir. Efsaneler kültürümüzden izler taşır ve kültürümüzün gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir yere sahiptir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011).

“Bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biri olarak tanımlanan destan (Elçin, 1993’den akt.; Yazar, 2018)” milletlerin başlarından geçen olayları konu alır. Destanlar içinden çıktığı toplumun izlerini taşır. Bu nedenle millî niteliği olan edebî bir tür kabul edilir. Halk ozanları tarafından kopuz eşliğinde söylenen kuşaktan kuşağa aktarılan toplumun ortak değeri olmuş sözlü anonim eser olan destanlar öğrencilerin geçmişte yaşanmış olayları öğrenmeleri konusunda kolaylaştırıcı bir rol üstlenebilir (Yazar, 2018). Çünkü destanlar ortaya çıktığı toplumun yapısı, gelenek ve görenekleri, dili ahlak anlayışı gibi konularda bilgiler verir.

Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmaya dinleyene veya okuyana bırakan oyun (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanan bilmece derslerde kullanılan etkinliklerde öğrencilerin severek vakit geçirmelerini sağlayan bir halk edebiyatı ürünüdür. Sosyal Bilgiler dersinde hangi konularda bilmecelelden yararlanılacağı belirlenmesi ve etkinlikler şeklinde derlenmesi (Öztürk ve Otluoğlu, 2011) derslerin işlenişini daha zevkli hâle getirecektir.

Kısaca uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlayabileceğimiz atasözlerini Sosyal Bilgiler dersinde konuyu özetleyen, pratik şekilde ifade eden cümleler olarak görebiliriz. Atasözleri anlatımı kısa ve kesin olarak açıklar. Bu açıdan bakıldığında atasözlerinden derslerdeki etkinliklerde bir konunun hangi atasözü ile

açıklanacağını sormak ya da verilen atasözü hakkında bir kompozisyon yazılmasını istemek şeklinde yararlanılabilir.

2.2.1.2. Yazılı Etkinlikler

Yazılı etkinliklerde tarihî romanlar, biyografi, şiir, anı (hatırat), deneme gibi edebî ürünlere yer verilerek öğrencilerin yazma konusunda becerilerinin gelişmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Etkinliklerde edebî türlere yer vererek öğrencileri yazılı anlatıma hazırlama ve öğrencilere yazmaya yönelik becerileri kazandırmak gereklidir (Göğüş, 1978'den akt.; Yılmaz, 2012)

Roman sözlükte insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerek olaylara dayanan uzun edebî tür (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır. Tarihî romanlar ise konu ve kahramanlarını geçmişten alan, kahramanları ile çevresindeki gerçek ya da kurgu olayları edebî bir dille ele alan romanlardır. Tarihî romanlar tarihî bir belge değildir fakat tarih öğretimi konusunda destekleyicidir. Dönemim sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi koşulları hakkında tarihî romanlar ipuçları verebilir. Örneğin Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanı Millî Mücadele dönemi hakkında bilgiler vermektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). Sosyal Bilgiler dersinde özellikle kültür ve miras öğrenme alanındaki etkinliklerde tarihî romanlardan yararlanılabilir.

Öz geçmiş (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlayabileceğimiz biyografiler bir kişinin yaşamını konu alan yazınsal bir türdür. Yaşam öyküsü olarak da isimlendirebileceğimiz biyografi önemli kişilerin hayat hikâyelerini yalın ve tarafsız bir şekilde anlatan yazı türü (Kemiksiz, 2018) şeklinde tanımlanmaktadır. Yaşam öyküsü kişisel anılara dayanabilir ayrıca derlemelerden de oluşabilir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). Özellikle tarihî olaylara tanıklık etmiş veya önemli bir buluşa katkı sağlamış kişilerin biyografileri etkinlikler şeklinde ele alınabilir. Biyografilerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması örnek kişiliklerin öğrenciler tarafından tanınması ve örnek alınması bakımından önem taşımaktadır.

Şiir, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan edebî türlerden biridir. Sözlükte zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır. Şiir gerek yazılı gerekse sözlü

edebiyatta önemli bir yere sahiptir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). Sosyal Bilgiler dersinde göç, savaş, barış, tarih, kahramanlık, iletişim gibi konularda yazılan şiirlere yer verilebilir.

Anı (hatırat) tarih bilimimin aydınlatıcı bir unsuru olarak değerlendirilebilir. Türklerde ilk hatırat örneği olarak Bilge Kağan'ın Orhun Kitabelerindeki anlatımı örnek verilmektedir (Boyras, 2019). Hatırat yazarları yaşadığı döneme tanıklık eden bir gözlemci konumundadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). Bu doğrultuda hatıratları birinci el kaynak olarak değerlendirebiliriz.

Sözlükte herhangi bir konuda yeni ve kişisel görüşlerle bezenmiş bir anlatım içinde sunulan düzyazı (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanan deneme bilimsel ya da güncel konuları öznel bir şekilde ele alan edebî bir türdür. Denemeyi diğer edebî türlerden farklı kılan özelliği herkes tarafından yaşanabilecek ya da gündemde olan bir konunun üslup bakımından özgün olarak ele alınması ve ebedileştirilmesidir (Mengi, 2005). Deneme türü Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin özgün düşünme yeteneklerini geliştirmek amacıyla etkinliklerde kullanılabilir.

2.2.1.3. Görsel Etkinlikler

Resim sözlükte varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde herhangi bir konuyu sözlü ya da yazılı olarak değil de resim ile anlatmalarını istemek özgün düşünme yeteneklerine katkı sunacaktır.

Fotoğraf tarihsel açıdan bakıldığında bir vesika olarak değerlendirilebilir. Tarihe ışık tutması açısından ders kitaplarında fotoğraflardan yararlanılması öğrencilerin görsel yorumlama yeteneklerinin gelişmesi açısından da önemlidir. Etkinliklerde yorumsal ve betimleyici ve açıklayıcı (Arat, 2020) fotoğraflardan yararlanılması öğrencilerin görsel analiz yapma yeteneklerine katkı sağlayacaktır.

Çizimle anlatım biçimi (Koçoğlu, vd., 2018) olarak adlandırabileceğimiz grafiklerden etkinliklerde yararlanılabilir. Etkinliklerde grafiklerin kullanımının Sosyal Bilgiler Öğretim programında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki kazanımların öğrenilmesini kolaylaştırıcı etkisi olduğu düşünülmektedir.

Haritalar yaşadığımız çevreyi ve dünyayı daha iyi tanımamıza yardımcı olan araçlardır. Dünya üzerinde bulunduğumuz yeri zihnimizde canlandırmamıza yardımcı olurlar. Yol ve yön bulmada değil aynı zamanda bir yerin coğrafi özelliklerini tanımamızda da bize yardımcı olurlar. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında tarih ve coğrafya bilimi ile ilgili öğrenme alanlarında haritalardan sıklıkla yararlanır. Temel coğrafi bilgilerin öğrenilmesi, yaşadığımız yerin fiziki, beşeri ve siyasi özelliklerini tanınması ya da tarihî olayların geçtiği yerin tespiti için haritalardan yararlanırız (Yalçınkaya ve Sever, 2018).

Görsel etkinlikler başlığı altında değerlendirebileceğimiz karikatür sözlük anlamı olarak “insan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim” şeklinde tanımlanmaktadır. Karikatürlerin Sosyal Bilgiler dersi ders kitaplarındaki etkinliklerde kullanılması düz anlatımı görselleştirmeye, dersin başında öğrencilerin dikkatini çekmeye, zor konuları anlaşılır hâle getirmeye, konuların değerlendirilmesi için bir başlangıç oluşturmaya katkı sunar. Ayrıca karikatürler yazı ile anlatımı zor olan pek çok konunun anlatımında kolaylık sağlar (Koçoğlu, 2012).

Poster ve Afişler, Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci merkezli yapılan etkinliklerde kullanılan araçlardır. Afiş sözlükte bir şeyi duyurmak veya tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanı (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır. Poster ise duvara asılan büyük boy resim (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde açıklanmaktadır. Poster ve afişlerde görseller ön plandadır. Verilmek istenen mesaj yazı ve görsel birleşiminden oluşur. Özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumun faydasına oluşturulan kamu spotlarında poster ve afişlerden yararlanıldığı görülmektedir. Poster ve afişler derslerde öğrenilmesi zor olan konularda kullanılan önemli araçlardan biridir (Koçoğlu, vd., 2018).

2.3. Program

2.3.1. Eğitim ve Öğretim Programı

İlgili literatür incelendiğinde eğitim programının farklı tanımlarına rastlanmaktadır. Planlı eğitim faaliyetlerinin tümü olarak kısaca tanımlayacağımız eğitim programı eğitim sisteminin işlerlik kazanmasını sağlar (Erden, 1998). Eğitim

programını eğitilecek bireylere, öğrenme yaşantıları kazandırma planı olarak tanımlanmaktadır (Saylor, Alexander ve Lewis, 1981'den akt.; Demirel, 2015: 2) Bir başka tanımda ise eğitim programının öğelerden oluştuğu ve bu öğelerin ise hedef, hedef davranışlar, içeriğin seçimi ve örgütlenmesi, öğretme-öğrenme süreci ve hedeflerin değerlendirilmesi olduğu ifade edilmektedir. Eğitim programının öğrenme yaşantıları kazandırıcı bir plan olduğunu belirtilmektedir (Taba, 1962'den akt. Demirel, 2015: 2). Eğitim programı okulun sorumluluğunda öğrencilerin değerlerin, tutumlarını, tavırlarının değiştiren, becerilerini geliştiren, bilgi ve anlayış kazandırmalarını sağlayan hem süreç hem içerik olarak tanımlanmış ve okulun kontrolünde öğrencilerin tüm yaşantılarının düzeni olarak görülmüştür (Ronald C. Doll, 1986'dan akt. Demirel, 2015: 2). Eğitim programları eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve ortak hareket sağlaması açısından önemlidir. Eğitimde verim sağlanması açısından programlara ihtiyaç vardır (Aslan ve Erden, 2020). Eğitim programının temelinde öğrenme yaşantıları oluşturma söz konusudur. Bu yaşantılar okul içinde veya okul dışında uygulanabilir şekilde tasarlanmıştır. Öğretim programı için belirlenen hedefler doğrultusunda yapılacak olan tüm etkinlikleri kapsar diyebiliriz.

Öğretim programı okul içi ya da okul dışında öğrenciye kazandırılması amaçlanan bir dersin öğretimi ile ilgili planlamaları kapsayan çalışmalar bütünüdür. Öğretim programı eğitim programının kullanıma hazır hâle getirilmesidir. Kısaca ifade etmek gerekirse eğitim programı programlama süreci, öğretim programı ise bir yöntem (Demirel, 2015) olarak görülmektedir. Öğretim programı eğitim programının uygulamaya dönük halidir. Öğretim programı eğitim-öğretim faaliyetleri, derslerin öğretme-öğrenme süreçleri, hangi yöntem ve teknikle işleneceği konusunda bir yol göstericidir (Aslan ve Erden, 2020). Öğretim programları, dünyaya yaratıcı bakış açıları sunan ve problem çözme yeteneği gelişmiş kişileri örnek olarak sunmalıdır. Yaratıcılığı öne çıkaran ve öğrencilerin özgün bir şeyler yapmalarını cesaretlendiren bir öğretim programı olmalıdır (Tay ve Öcal, 2008'den akt.; Çelikkaya, 2011: 970).

2.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Sosyal Bilgiler, ilköğretimin öğrencilerinin değişen ve gelişen dünya şartlarında, kendilerine yaşamın birçok alanında lazım olabilecek bilgi, beceri ve değerleri öğretmeyi amaçlayan temelini sosyal bilimlere ait alt disiplinlerden alan bir öğretim programı (Sever, 2015: 6) olarak tanımlanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi öğrenciye

sosyal bilimleri oluşturan disiplinlerin salt bilgisin aktarmaz bu disiplinlere özgü bilimsel yöntemleri kavratır ayrıca beceri ve değerleri özümleten (Sever, 2015: 14) bir yapıyla hazırlanmış bir öğretim programına sahiptir.

‘‘1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
- Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
- Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
- Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,

- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
- Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB, 2018d: 8).''

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı her sınıf düzeyinde öğrenme alanlarından oluşmaktadır. Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden disiplinler arası bir yapıdır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı aşağıda sıralanan 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. “Bu öğrenme alanları

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler

- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim,
- Etkin Vatandaşlık
- Küresel Bağlantılar (MEB, 2018d)’’ olarak öğretim programında belirtilmiştir.

“Öğretim programında öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiştir. Bu yetkinlikler anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik ve kültürel farkındalık ve ifade (MEB, 2018d)’’ olarak sekiz yetkinlikten oluşmaktadır. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yirmi yedi temel beceri ve on sekiz değer bulunmaktadır.

2.4. Beceri

2.4.1. Beceri Kavramı

Beceri, bireyin fiziksel ve psikolojik çaba göstererek bir işi kolaylıkla ve ustaca yapabilmesidir (Oğuz, 2013: 280). Beceri kelimesi sözlükte 1. Elinden iş gelme durumu, ustalık, maharet. 2. Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) gibi tanımlara sahiptir. Beceri, öğrencilerde öğretim faaliyeti içinde içselleştirilmesi, ilerletilmesi ve uygulamaya konması, bir işi gerçekleştirebilmek ya da bir beceriyi elde etmek için gerekli olan yatkınlık (Karabağ ve İnal, 2009: 270) olarak tanımlanmıştır. Beceri, bir işi yapabilmek veya bir konuyu işleyebilmek için gereken yatkınlıktır (Oğuz, 2013, 280). Beceri, basit anlamıyla bir işi yapabilmek için gereksinim duyulan yetenektir. Yine de beceriler her zaman yalnızca elle yapılan işlerden ibaret değildir. Başka bir tanımda zihinsel işlemlerin tasarlanması ve davranışa dökülmesi de beceri olarak kabul edilmiştir. Beceri ayrıca bir işi en iyi şekilde yapabilmek amacıyla deneyim ve çalışmalar sonucunda kazanılan kapasite (Gümüş, vd. 2019: 221) olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerde öğretim faaliyeti süresince kazanılması, ilerletilmesi ve uygulamaya konulması hedeflenen kabiliyetler (Yalçınkaya ve Sever,

2015: 135) de beceri tanımı içinde yer almıştır. Boyatzis ve Kolb ise beceriyi herhangi bir şeyi yapmak için, kabiliyetin ve deneyimin bir bütün olarak kullanılabilmesi (Karabağ ve İnal, 2009: 270) şeklinde tanımlamışlardır. Beceri, uzmanlık, bir şeyi yapmadaki hüner, bir işi gerçekleştirmeyi sağlayan yetenek, bilgi birikimi, bilginin işlenmesi ile psiko-motor yetenek isteyen bir eylem (Akbaba ve Aksoy, 2019) olarak da ifade edilmiştir.

Bu tanımlardan hareketle becerilerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- “Beceriler hiyerarşik olarak düzenlenmektedir.
- Beceriler bir hedefe yönlendirilmiş davranışlardır.
- Beceriler verilerin değerlendirilmesini içerir.
- Beceriler seçim içerir. Her bir beceriye ulaşmak için gerekli alt beceriler repertuarından, o beceriyi doğru şekilde gerçekleştirmek için gerekli olanları seçmek gerekir.
- Beceriler ‘tümleşik beceriler’ içerir. Her bir beceri birden fazla becerinin aynı anda yapılmasını gerektirir.
- Beceriye özgü kalıplar basmakalıp değildir. Her bir becerinin alt davranışları kendine özgüdür (Johson, 1997’den akt.; Karabağ ve İnal, 2009).”
- Beceri karmaşıktır.
- Beceri sürekli geliştirilir.
- Beceri hazır güçtür.
- Beceri uygulanır.
- Beceri kesintisiz bir bütündür.
- Beceri başka durumlara aktarılır.
- Beceri bilinçli olmalıdır (Bissonnette ve Richard, 2001’den akt. Güneş, 2012a: 4).

Hayes, becerileri, aktif düşünme becerilerini içeren beyinsel beceriler (cerabral) ve el becerileri (manual) olarak iki kategoride tanımlamıştır. El becerilerinin de yine düşünme

becerileri ile ilgili olduğunu vurgulamıştır (Karabağ ve İnal, 2009: 271). Beceriler, genel ve özgün beceriler şeklinde sınıflandırılmıştır. Bilişsel, motor ve sosyal becerileri içine alan genel beceriler farklı disiplinler için uygulanabilir. Genel beceriler dikkat, bellek ve çaba süreçlerini içerir ve öğrenme sürecine pek çok açıdan fayda sağlar. Özgün beceriler ise belirli alanlarla sınırlıdır (Schunk, 2009'dan akt.; Baysal, 2015: 218).

Becerilerin kazanılması neye yönelik olduğu ve beceriyi öğrenmeye yönelen kişinin özellikleri ile de ilgidir. Çocuklarda sosyal becerileri geliştirmek günlük hayata daha kolay adapte olmalarını sağlar. Sosyal beceriler hayatın içinde öğrenilir. Çocuklarda sosyal becerilerin kazandırılmasında erken çocukluk dönemi kritik dönemdir. Bu beceri, aile, yakın çevre, arkadaşlar ve okul ortamının katkısı ile kazanılabilir (Stanley, tarihsiz: 25). Gagne ise okul öğrenmelerinde en önemli yeri zihinsel beceriler aldığını söylemiştir. Öğretim hayatımızda farklı ve karmaşık düzeyde beceriler öğrendiğimiz bilinmektedir (Erden ve Akman, 2009: 179). Becerilerin kazandırılması amacıyla ders kitaplarında öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılım yapması planlanan çeşitli etkinlikler mevcuttur (Oğuz, 2013: 281).

Perrenoud ve Dionnet becerileri alan becerileri ve aktarılan becerileri şeklinde ikiye ayırmıştır. Alan becerileri zihinsel süreçleri kapsayan fen, matematik ve dil gibi disiplinlere dönük becerileri gerçekleştirmeye yöneliktir. Aktarılan beceriler ise farklı alanlarda ve günlük yaşam için gerekli olan becerilerdir. Bunlar araştırma, karar verme, iş birliği, problem çözme gibi becerilerdir. Bu beceriler ayrıca günlük yaşam için gereklilik arz eder (Güneş, 2012a; Baysal, 2015: 218).

Eğitimin faaliyetleri, insan gereksinimleri üzerine inşa edilmiş olup değişen dünya koşullarında gittikçe zorlaşmakta ve karmaşık bir hâl almaktadır. Kazanılan her yeni beceri hemen arkasından kazanılması beklenen bir ya da karmaşık birkaç yeni becerinin öğrenilmesini gerektirmektedir. Öte yandan değişen yüzyılın gereksinimleri, bilgiyi alıp verme yerine, düşünmenin öğretilmesi üzerinedir (Mutluer, 2013: 557). Becerilerin gelişmesi, daha çok bilgi düzeyindeki öğrenmelere bağlıdır. Bir beceri birden çok bilginin birleşiminden oluşan yeni bir yapıdır ve bu bilgilerin kullanılmasını içerir. Tablo, grafik, harita okuma; tablo, grafik oluşturma; veri toplama ve verileri sınıflama; gözlem yapma; alışverişte para kullanma, kompozisyon yazma; çalışma planı yapma vb. durumlar beceriye örnektir. Bir becerinin başarıyla yapılabilmesi, birden fazla bilginin aynı anlamda kullanılmasını gerektirir (Çelikkaya, 2011: 971).

2.4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Beceriler

Sosyal bilgiler programında bulunan beceriler, değerler ve kavramlar yapılandırmacı anlayış ile hazırlanmış programın temel öğeleridir. Beceri kavramı, öğrencide kazandırılması, geliştirilmesi ve kendi hayatına uygulanabilmesi istenilen kabiliyetlerdir (Altun, 2013: 14-15). Beceriler, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler olarak görülmekte ve aynı zamanda öğrencilerin programda yer alan konuları ve etkinlikleri daha kalıcı, aktif ve anlamlı öğrenmesine yardım eden unsurlar olarak düşünülmektedir. Öğretim programında her sınıf düzeyinde öğrenme alanlarında doğrudan beceriler belirlenmiştir (Çelikkaya, 2011: 972). Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)'nin 2005 yılında ders kitapları ile ilgili bir raporda “Ders kitapları öğrencilere psikolojik beceriler kazandırmaktan uzaktır.” görüşüne yer vermiştir (Demirel ve Kıroğlu, 2006: 3). Eğitim-öğretim faaliyetleri sadece akademik başarı üzerine değil bireylerin günlük hayatta işine yarayabilecek beceriler kazanmasına yönelik birtakım planlamaları da kapsamalıdır (Karabağ ve İnal, 2009: 269).

Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle yapılan bir çalışmada katılımcı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler bilgi temelli bir ders olarak gördükleri ve aynı zamanda büyük bir kısmının öğretim programında yer alan becerileri nasıl öğretilbileceği konusunda yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları (Öztürk ve Mutlu, 2017: 553) tespit edilmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki sınıf düzeylerinde verilen beceriler tabloda verilmiştir.

Tablo 1.
Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Becerilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı
(MEB, 2018d)

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	Sınıf Düzeyleri			
	4	5	6	7
1- Araştırma	✓	✓	✓	✓
2- Çevre Okuryazarlığı		✓	✓	
3- Değişim ve Sürekliliği Algılama	✓	✓		✓
4- Dijital Okuryazarlık		✓		
5- Eleştirel Düşünme			✓	
6- Empati	✓			
7- Finansal Okuryazarlık	✓			
8- Girişimcilik		✓	✓	

Tablo 1.
Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Becerilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı
(MEB, 2018d) (devamı)

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	Sınıf Düzeyleri			
	4	5	6	7
9- Gözlem		✓		
10- Harita Okuryazarlığı	✓	✓	✓	
11- Hukuk Okuryazarlığı	-	-	-	-
12- İletişim				✓
13- İş Birliği	✓	✓		✓
14- Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme				✓
15- Kanıt Kullanma	✓			✓
16- Karar Verme	✓			
17- Konum Analizi	✓			
18- Medya Okuryazarlığı				✓
19- Mekânı Algılama	✓		✓	
20- Öz Denetim	✓	✓		
21- Politik Okuryazarlık			✓	
22- Problem Çözme				✓
23- Sosyal Katılım	✓	✓		
24- Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama	✓			✓
25- Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma		✓	✓	
26- Yenilikçi Düşünme	✓	✓	✓	
27- Zaman ve Kronolojiyi Algılama	✓		✓	✓
Toplam	15	11	9	10

Tablo 1’de verilen beceriler her sınıf düzeyinde ve öğrenme alanına ait özellikler bakımından farklılıklar göstermektedir. Becerilerin orantılı dağıtılmadığı ve bazı becerilerin öğrenme alanını karşılamadığı görüldüğü gibi bazı öğrenme alanlarında verilmesi gereken becerilerin de o öğrenme alanına ait beceriler olarak verilmediği görülmektedir. Hukuk okuryazarlığı becerisinin hiçbir sınıf düzeyinde beceri olarak verilmediği de dikkat çekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretim programına ait beceriler doğrudan verildiği öğrenme alanı ve sınıf düzeyleri belirtilerek tablo hâline getirilmiştir:

Tablo 2.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı (MEB, 2018d)

Öğrenme Alanı	Beceriler
1 Birey ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kanıt Kullanma ▪ Zaman ve Kronolojiyi Algılama ▪ Empati
2 Kültür ve Miras	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kanıt Kullanma, ▪ Zaman ve Kronolojiyi Algılama ▪ Değişim ve Sürekliliği Algılama
3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mekânı Algılama ▪ Harita Okuryazarlığı ▪ Konum Analizi ▪ Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama
4 Bilim, Teknoloji ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Değişim ve Sürekliliği Algılama ▪ Yenilikçi Düşünme
5 Üretim, Dağıtım ve Tüketim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Öz Denetim ▪ Karar Verme ▪ Finansal Okuryazarlık
6 Etkin Vatandaşlık	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İş Birliği ▪ Sosyal Katılım ▪ Karar Verme
7 Küresel Bağlantılar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Araştırma ▪ Empati

Tablo 3.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı (MEB, 2018d)

Öğrenme Alanı	Beceriler
1 Birey ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sosyal Katılım
2 Kültür ve Miras	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma ▪ Araştırma
3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Harita Okuryazarlığı ▪ Çevre Okuryazarlığı ▪ Gözlem
4 Bilim, Teknoloji ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Öz Denetim ▪ Dijital Okuryazarlık
5 Üretim, Dağıtım ve Tüketim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İş Birliği ▪ Yenilikçi Düşünme ▪ Girişimcilik ▪ Araştırma
6 Etkin Vatandaşlık	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Araştırma ▪ Sosyal Katılım
7 Küresel Bağlantılar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Araştırma ▪ Yaratıcılık

Tablo 4.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı (MEB, 2018d)

Öğrenme Alanı	Beceriler
1 Birey ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eleştirel Düşünme ▪ Zaman ve Kronolojiyi Algılama
2 Kültür ve Miras	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zaman ve Kronolojiyi Algılama
3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mekânı Algılama ▪ Harita Okuryazarlığı
4 Bilim, Teknoloji ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yenilikçi Düşünme ▪ Araştırma
5 Üretim, Dağıtım ve Tüketim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Girişimcilik ▪ Yenilikçi Düşünme ▪ Araştırma
6 Etkin Vatandaşlık	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma ▪ Politik Okuryazarlık
7 Küresel Bağlantılar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Araştırma ▪ Eleştirel Düşünme

Tablo 5.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımı (MEB, 2018d)

Öğrenme Alanı	Beceriler
1 Birey ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İletişim ▪ Medya Okuryazarlığı
2 Kültür ve Miras	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kanıt Kullanma
3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kanıt Kullanma ▪ Problem Çözme ▪ Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama
4 Bilim, Teknoloji ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zaman ve Kronolojiyi Algılama
5 Üretim, Dağıtım ve Tüketim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Araştırma ▪ Değişim ve Sürekliliği Algılama ▪ Zaman ve Kronolojiyi Algılama
6 Etkin Vatandaşlık	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Problem Çözme
7 Küresel Bağlantılar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İş Birliği ▪ Problem Çözme ▪ Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme

2.4.2.1. Araştırma Becerisi

Araştırma becerisini ele almadan önce bu kavramı değişik tanımlarla açıklamak gerekmektedir. Araştırma kelimesinin Eğitim Terimleri Sözlüğünde ‘‘Bir gerçeği ortaya çıkarmak, bir sorunu çözümlenmek ve eldeki verileri arttırmak için bilimsel yöntem ve

tekniklerden yararlanarak yapılan düzenli çalışma.” olarak nitelendirildiği ve sözlükte ise “Bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma, araştırı.” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde açıklandığı görülmektedir. Araştırma ele alınan problemin çözümü için planlı hareket etmeyi kapsar. Öğrenmenin temeli sayılabilecek bu beceri bilmenin yanı sıra bireyin farklı becerilerle de araştırma becerisini desteklemesini ön görmektedir. Bu noktada araştırma becerisi yeteneğini diğer becerilerin temeli ve ön koşulu olarak nitelendirebiliriz (Dilbaz, vd., 2016). Araştırma becerisi değişen dünya koşullarına uygun olarak bilimsel yöntemleri kullanarak karşılaşılan sorunlara çözüm aramayı amaçlamaktadır. Araştırma becerisi ele alınırken problem çözme, okuma kanıt kullanma, eleştirel düşünme ve empati kurma becerilerinin de bu beceri ile ilişkili ve anlamlı bir bütün oluşturduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Gürgil, 2019: 3).

2.4.2.2. Çevre Okuryazarlığı Becerisi

Çevre okuryazarlığı becerisini ele almadan önce çevre tanımını yapmak gerekmektedir. Çevre, Eğitim Terimleri Sözlüğünde “Bireyi etkileyen canlı ve cansız varlıklar ile bütün güç ve koşulların toplamı.”, Türk Dil Kurumu (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) ise çevreyi toplum bilimsel anlamda “Hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin bütünlüğü.” şeklinde açıklanmaktadır. Canlıların varlıklarını sürdürebilmeleri için bir ortam ihtiyaç vardır ve bu ortam çevre olarak adlandırılır. İnsan da bu çevrenin bir unsurudur ve canlı olarak hayatını sürdürmeye ihtiyaç duyarken bulunduğu ortamla da temasa geçmesi gerekmektedir (Talas ve Karataş, 2012).

Çevre sorunlarının ortaya çıkması çevre okuryazarlığı becerisinin eğitim müfredatına alınmasını bir anlamda zorunlu kılmıştır. Eğitim çağındaki bireylerin çevre sorunlarını görerek bilinçlenmesi ve bu sorunları en aza indirmek için harekete geçmesi geleceğimiz açısından önem arz etmektedir. Çevre Okuryazarlığının gelişmesini sağlayarak çevreye duyarlı ve bilinçli bireyler yetiştirmek önemli bir amaç olarak görülmektedir. Aynı zamanda çevre okuryazarlığı, çevre ile ilgili bilgi, beceri ve değerlerin bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Yaşadığı çevre ve dünyaya karşı bilinçli ve tutarlı ilişkiler geliştirmeyi amaçlayan çevre okuryazarlığı sürdürülebilir bir dünya hedefini de bireylere anlatmak istemektedir (Özyürek, vd., 2019).

2.4.2.3. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Değişimin ve süreklilik algısı çevremizde olup biten her şeyin zaman içinde değişime uğradığı ve bu sürecin süreklilik arz ettiğini anlamamız açısından önemlidir. Temel eğitimden başlayarak bireylerin hem içinde buldukları coğrafyayı hem geçmişten günümüze tarihimizi hem de kendilerini tanıyabilmeleri adına değişim ve sürekliliği algılama becerilerine ihtiyaç duydukları muhakkaktır (Çelik, vd., 2018). Bu beceri gerek temel eğitim seviyesinde 2005 ve 2018 müfredatlarında yer aldığı gibi ortaöğretim tarih ve coğrafya müfredatında da yer almaktadır. Bu noktadan hareketle denilebilir ki bu beceri hem coğrafya hem de tarihi içine alan bir kavramlar bütünüdür. Ortaöğretim coğrafya öğretim programında değişim ve sürekliliği algılama; zaman ve süreç içindeki benzerlik ve farklılıkları bulmayı, mekândaki değişim ve sürekliliği algılamayı, coğrafi süreçlerdeki değişim ve sürekliliğin nedenlerini sorgulamayı gerektirir (MEB, 2018b). Yine ortaöğretim tarih öğretim programında değişim ve sürekliliği algılama becerisinin “geçmişin herhangi bir kesiminde birden fazla gelişmenin aynı anda meydana geldiği muhakkaktır. Bunların bazıları hızla değişip dönüşürken bazılarının da uzun süreler devam ettiği görülür. Değişim ve sürekliliği anlamamanın yollarından biri sağduyumuza güvenerek hangi dönemlerde hiçbir değişim olmadığına, hangi dönemlerde sınırlı değişimler gerçekleştiğine veya hangi dönemlerde önemli değişimler meydana geldiğine bakmaktır. Değişim ve süreklilik konusunda bir yargıya varmadan önce, geçmişteki iki farklı tarih arasında veya geçmişteki bir zaman ile günümüz arasında nelerin değiştiğini ya da nelerin aynı kaldığını görmemiz gerekir (MEB, 2018c)” ifadeleri ile ele alındığı görülmektedir.

2.4.2.4. Dijital Okuryazarlık

Dijitalleşme çalışma alanları, günlük yaşam ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel biçimde kullanılmasını içermektedir. Değişen dünya koşullarında dijital okuryazarlık bireyler için önemli bir hâl almaya başlamıştır. Dijital okuryazarlık ağırlıklı olarak internete bağlı bilgisayar ve akıllı telefon vb. cihazlarla bir amaca yönelik doğru bilgiyi bulmak, anlamak, analiz etmek, yeni bilgi üretmek ve bu bilgileri başkaları ile paylaşmak için gereken çok boyutlu bir beceriler topluluğu (Ogelman, vd., 2022) olarak tanımlanabilir. Ayrıca internet aracılığıyla çeşitli kaynaklardan sunulan iş ve işlemleri kullanabilme (Karabacak ve Sezgin, 2019), güvenli yöntemlerle gerçekleştirebilme yeteneği olarak da nitelendirilebilir. Dijital

okuryazarlık becerisi birçok becerinin bir arada kullanılmasını gerektirir. Bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler dijital okuryazarlık kapsamında ele alınabilir. Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır (MEB, 2018d). Dijitalleşme ile bireylerin bu yeterlilikleri geliştirmeleri amacıyla ders kitaplarında ele alınmasının yanı sıra ders içi ve dışı etkinliklerle bu beceriye yer verilmeye başlanmış olması dikkate değerdir. Dijital bir ortamda bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerilerin bir arada kullanılmasına ihtiyacı olduğu düşünülmektedir (Terzi ve İşli, 2019). Dolayısıyla öğretim programında yer alan bu becerinin sınıf ortamında her açıdan ele alınması büyük ölçüde önem arz etmektedir.

2.4.2.5. Eleştirel Düşünme

Eleştirel kelimesinin İngilizce karşılığı olan “critical” kelimesi değerlendirme, yargılama, ayırt etme anlamında Yunanca “kritiko” teriminden türetilmiş olup Latince ‘ye “criticus” olarak geçmiş ve diğer dillere yayılmıştır. Eleştirme bir şeyi iyi ya da kötü yönleriyle değerlendirme anlamına gelmektedir (Kaya, 1997; Seferoğlu ve Akbıyık, 2006). Eleştirel düşünmenin bilgiyi etkili bir şekilde kazanma, değerlendirme ve kullanma yeteneklerine ve eğilimlerine dayandığı ifade edilirken beş temel boyutunun bulunduğu ve bunların “tutarlılık, birleştirme, uygulanabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme” olduğunu ifade edilmektedir (Demirel, 1999; Seferoğlu ve Akbıyık, 2006). Eleştirel düşünce temeli sorgulamaya dayanan bir beceridir. Bu beceri soran, sorgulayan ve bunu yaparken de belli bir ölçüt doğrultusunda sistematik bir ilerlemeyi içermektedir. Eleştirel düşünme bireye bağımsız karar alabilme ve kendine has çözümler üretebilme sağlaması açısından da önemlidir (Özensoy, 2019). Eleştirel düşünme kendine gerçekçi temeller arar. Bir konu hakkında akılcı fikirler ileri sürme, ön yargı ve kalıp yargılardan kaçınma, farklı görüşleri gözden geçirme, mantık esasına dayanarak (Çalışkan, 2019) ve sistemli bir yol takip ederek karar alabilme süreçlerini ifade eder. Çocuk yaşlardan itibaren bu becerinin gelişmesinde eğitim sistemine ve eğitimcilere önemli görevler düşmektedir. Öğrencilerin, temel problemleri çözmekte

kullanacakları bilgi ve yöntemleri olabildiğince nasıl iyi kullanacakları ve kendilerine gerekli olan kişisel bilgileri kazanmaları ve öğrendiklerini unutmamak için gerekli tüm zihinsel yöntemler, genel olarak düşünme becerileri olarak adlandırılır (Kaya, 2009: 148). Öğrencilere verilmesi hedeflenen en önemli özelliklerden biri de eleştirel düşünme becerilerini geliştirmektir (Demirel ve Kıroğlu, 2006: 5). Bu noktadan hareketle şunu ifade edilebiliriz ki eleştirel düşünme yeteneğini harekete geçiren ders kitaplarının yazılması öğrencilerde bilimsel bakış açısının gelişimine katkı sağlayacaktır.

2.4.2.6. Empati

Empati, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “kişinin kendini başkasının yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması”(Açıl, vd., 2019) şeklinde açıklanmıştır. Rogers, empatiyi “bir kişinin belli bir duruma ilişkin olarak karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci” olarak tanımlamaktadır. İnsanları anlama, onların düşüncelerini anlamlandırma ve içselleştirme süreci bize empatiyi anlatmaktadır (Dökmen, 1987). Empati insanların birbirini anlamasında önemli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Empati birçok iletişim hatasının ortaya çıkmasına engel olduğu gibi bireyler arasındaki çatışmaların da en aza indirgenmesine olanak sağlar (Ersoy ve Köşger, 2016). Bu noktadan hareketle empati sürecinin çaba gerektirdiği ve karşımızdaki insanı anlamaya yönelik olduğu söylemek doğru bir tespit olarak görülebilir. Empati aynı zamanda olayları farklı bakış açısı ve boyutlarla ele almayı mümkün kılar. Empati becerisine sahip bireyler günlük yaşantılarında karşılaştıkları herhangi bir problem karşısındaki bakış açılarını geliştirmiş bireylerdir. Empati insanlar arasında olumlu iletişimin kurulmasında katkı sağlar. Toplumsal açıdan psikolojik anlamda sağlıklı bireyler yetişmesini mümkün kılar.

“Empati becerisinin alt kazanımları şu şekilde sınıflandırılmıştır.

- Kendisini karşısındakinin yerine koyma,
- Olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma,
- Kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısındakine iletme,

- Dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (Kabapınar, vd., 2019).’’

Eğitim ortamlarımızda empati beceresinin geliştirilmesinde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Ayrıca öğretim müfredatında bu becerinin yer alması hem bireylerin yaşantısına hem de toplum hayatına önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

2.4.2.7. Finansal Okuryazarlık

Bireyler açısından başarılı bir finansal yönetim süreci ve ekonomik açıdan geleceği güvence altına alma, istek ve ihtiyaçları belirleme, kaynakların temini, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi becerisi finansal okuryazarlık olarak tanımlanırken bu beceri ayrıca bireyin finansal bilgisi ile bu konudaki beceri, tutum ve davranışlarının birleşimi (Sarigül, 2015) olarak algılanmaktadır.

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), finansal okuryazarlığı, bireylerin ve toplumun finansal refahını artırmak üzere, finansal bilgileri bilme; ilgili kavramları, riskleri ve becerileri anlama; bu bilgi ve anlayışı farklı finansal bağlamlarda etkili kararlar almak için kullanma güdüsü ve güvenine sahip olmak şeklinde tanımlamıştır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ise finansal okuryazarlığı kısa ve uzun vadede bireylerin kendi başlarına karar verebilme yeteneği olarak ifade etmiştir. Finansal okuryazarlık becerisine sahip bireyler kendi refah düzeylerine katkı sağlayacağı gibi ülke ekonomisine katkıda bulunurlar. Bu katkının artması ve sürdürülebilmesi için bireyler (Güvenç, 2017) için finansal okuryazarlık becerisinin eğitim müfredatına alınması kaçınılmaz olmuştur. Eğitim çağındaki bireylerin finansal okuryazarlık becerileri konusunda yetiştirilerek finans yönetimi konusunda gerekli davranışları edinmiş olmaları önemlidir. Somut örneklerle eğitim ortamlarında bu becerinin verilmesi önem taşımaktadır (Ünlüler, 2021).

2.4.2.8. Girişimcilik

Fikirlerin eyleme dönüştürme yeteneği olarak nitelendirilen girişimcilik; yaratıcılık, yenilikçilik ve risk alma ile gibi farklı bileşenleri olan bünyesinde proje, planlama ve yönetme becerilerini (Sarı ve Katrancı, 2021) kapsayan bir kavramdır. Girişimcilik becerisinin 21. yüzyıl becerileri arasında yer aldığı görülmektedir. Girişimcilik becerisi yenilikçi bir anlayışı temele alır aynı zamanda kaynakların

değerlendirilmesi açısından da planlı bir süreci bize tanımlar. Girişimcilik kimi araştırmacılar tarafından insanın çok boyutlu özellikleri ile bağdaştırılarak açıklanmıştır. İnsanların bilgi ve beceri düzeyleri ayrıca davranış ve duyuşsal özellikleri ile ilişkilendirilmiştir. Okullar bireylerin girişimcilik becerileri kazanmasında çeşitli görevler üstlenmektedir. Bunların bir kısmı ders müfredatlarına dâhil edilmiştir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında girişimcilik becerisinin müfredatın genelinde bulunmasının yanı sıra çeşitli sınıf düzeylerinde bazı öğrenme alanlarında doğrudan verilmesi beklenen beceri olduğu dikkate değerdir. Bu durumun bize girişimcilik becerisinin çok erken yaşlarda öğrenilmesi gereken bir beceri olduğunu da göstermektedir. Girişimcilik becerisinin yeniliklere açık, yaratıcı ve risk alabilen bireylerin yetiştirilmesine önemli katkıları (Eroğlu ve Deveci, 2021) bulunmaktadır.

2.4.2.9. Gözlem

Gözlem becerisi sözlükte bir nesnenin, olayın veya bir gerçeğin, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve planlı olarak ele alınıp incelemesi, müşahede (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde açıklanmıştır. Gözlem “bir olayı, bir nesneyi ya da bir gerçeği anlamak için olay, nesne ya da gerçeğin çeşitli belirti ve koşullarını izleme ve inceleme tekniği (Güneş, 2016)” olarak tanımlanmıştır. Gözlem becerisini belirli eğitsel amaçları gerçekleştirmek amacıyla, bir olay, nesne veya bir gerçeğin, niteliklerini tespit için dikkatli ve planlı (Çetin, vd., 2010) biçimde incelemede bulunma süreci olarak da tanımlayabiliriz.

“Gözlem becerisi; olay ve olgulara dikkat etme, olay ve olguları algılama, tanımlama, olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama, olay ve gözlemediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme, olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme, olay ve olguların benzer ve farklı yönlerini ortaya koyma, gözlediklerini kaydetme ve aktarma, gözlemediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme, gözlediklerini araştırmalarında veya gelecekle ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme, benzer olaylarla ilişkilendirme ve tekrar aynı olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine yönelik davranış geliştirme ile ilgilidir (MEB, 2018b).”

2.4.2.10. Harita Okuryazarlığı

Harita okuryazarlığı, haritadaki renklerden, işaretlerden, sembollerden ve harita lejantından yola çıkarak harita üzerinde yorumlama, analiz, değerlendirme yapabilme (Akengin, vd., 2016) süreçlerini kapsar. Harita okuryazarlığı becerileri “harita üzerinde bir noktanın konumunu belirleme, harita üzerine bilgi aktarma, amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma, mekânı algılama, haritayı doğru şekilde yorumlama (MEB, 2018b)” gibi becerileri içermektedir. Harita okuryazarlığı kavram haritaları, mekânsal algılar, kültürel değerler, göstergeler ve öğrenme şemaları (Duman ve Girgin, 2007) gibi çok boyutlu öğrenmeleri de içermektedir. Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanma becerisi önemli bir yer tutmaktadır. Harita bilgisi öğrencilerin mekânı algılama becerisi kazanmalarına katkı sağlamaktadır. (Göksel, 2007; Erol, 2019). Harita okuryazarlığı becerisini kazanan öğrenciler harita üzerindeki renklerin ne anlam ifade ettiğini, işaretlerin ne anlama geldiğini, haritanın hangi amaçla yapıldıysa onun özelliklerini yorumlamayı (Akengin, vd., 2016; Görmez, 2021) öğrenirler. Harita okuryazarlığı öğrencilere hem yaşadıkları mekânı algılama hem de dünya üzerindeki farklı noktalardaki yaşamlar hakkında fikir sahibi olmalarına fayda sağlar. Öğrencilerin yön bulma, mesafe kavramını algılama ve ölçek bilgisi edinme gibi konularda beceriler kazanmasına katkı sunar. Dünya üzerindeki beşeri ve doğal hayatın öğretilmesinde de harita kullanılması önem arz eder. Ayrıca derslerde harita kullanımı öğrenme- öğretme süreçlerini daha aktif hâle getirir (Duman ve Girgin, 2007).

2.4.2.11. Hukuk Okuryazarlığı

Hukuk; bireyler arası, toplumla ve devletle birey arasındaki ilişkilerini düzenleyen bir sosyal bilim dalıdır. Hukuk okuryazarlığı ise bireylerin haklarını ve sorumluluklarını bilen ve uygulayabilen vatandaşlar olmasına katkı sağlayan bir beceridir (Kara ve Tangülü, 2016). Hukuk okuryazarlığı becerisi, öğrencilerin hak ve sorumluluklarını bilmesine, haklarını sorunların çözümünde anahtar olarak kullanmasına (Köse ve Bursa, 2020) ve hak arayışının gelişimine katkı sağlayarak bilinçli bireyler yetişmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Hukuk okuryazarlığı hukuk ile ilgili terimleri okuma, yazma ve anlama becerilerini içine alır. Aynı zamanda hukuka ait kavramları yeri ve zamanı geldiğinde kullanabilme becerileri kazanılmasını hedefler (Sönmez, vd., 2019). “Hukuk okuryazarlığı, hukuki süreçlerin yürütülmesine ilişkin düşünme, okuma, yazma ve konuşma becerilerini içermektedir. Hukuk

okuryazarlığı, bireylere hukuki süreçleri tanımlama ve bu süreçlerle ilgili kişileri bilme gibi çeşitli işlevsel katkılar sağlamaktadır” (Köse ve Bursa, 2020).

2.4.2.12. İletişim

İletişim iki birim arasında birbiri ile ilişkili olan mesaj alış verişi; başka bir deyişle bilginin üretimi, karşı tarafa aktarımı ve karşımızdaki kişi ya da kişilerce anlamlandırılması şeklinde ifade edilmiştir (Dökmen, 1994). Toplum içinde yaşayan insanlar iletişim kurmaya ihtiyaç duyar ve kendilerini doğru ifade etmek isterler. Bu durumda iletişim için duygu, düşünce ve bilgilerin alışverişi olduğunu ifade edebiliriz. İletişim becerisi ise toplum içinde hayatını sürdüren insanların çevresi ile olan ilişkilerini olumlu yönde gelişmesine katkı sunar. İnsan çevresini anlamaya, anlamlandırmaya çalışırken iletişim yeteneklerini kullanır (Dilber ve Akhan, 2019). İletişim anlama ve anlamlandırma süreci olarak tanımlanırken iletişimin amacına da vurgu yapılmaktadır. İletişimin amacı “karşımızdaki kişi ya da kişilere fikirlerimizin, olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarımızın doğru bir şekilde aktarılmasını istemektir” diyebiliriz. Olumlu iletişim becerilerine sahip olmamız iletişim sürecini kolaylaştırır. Etkili ve doğru bir iletişim kurmanın temeli olumlu iletişim yollarını kullanmayı bilmekten geçer şeklinde ifade edebiliriz. İnsan ilişkilerinde iletişim becerilerini kullanıyor olmamız önemlidir. Çünkü etkili ve doğru bir iletişimin temeli olumlu iletişim kurmayı bilmekten geçer. İletişim becerileri tıpkı diğer beceriler gibi bir öğrenme sürecine ihtiyaç duyar. İletişim becerileri empati, olumlu tutum ve davranış geliştirme, ben dili kullanma gibi birçok kazanımı içerir. Bu kazanımlar kişiler arasında doğru ve etkili bir iletişimin gelişmesini sağlar. İletişim becerilerine sahip olmamız hem kişiler arasındaki ilişkilerimizin gelişmesine katkı sağlar hem de daha yaşanır bir toplum oluşmasına yardımcı olur (Kaya, vd., 2019). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da iletişim becerilerine vurgu yapılmış ve toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri (MEB, 2018d) amaçlanmıştır.

2.4.2.13. İş Birliği

İş birliği becerisi 21. yüzyıl becerileri arasında yer almaktadır. İş birliği sözlükte “amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai.” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde açıklanmaktadır. İş birliği “bir görevin gerçekleştirilmesi

veya nihai amaca ulaşılması sürecinde çıktığı olumlu yönde etkileyeceği düşünülen kişilerin birlikte hareket etmesi ve yardımlaşması” (Şener, 1997: 17) olarak tanımlanmaktadır. İş birliği iki veya daha fazla kişinin aynı amaç için bir araya gelmeleri ve bu yönde ilerlemeleri olarak tanımlanabilir. İş birliği olumlu tutum sergilemeyi, bir hedef doğrultusunda ilerlemeyi, iş birliği hâlinde olunan insanlara yönelik yardımlaşmayı ve çözüm odaklı ilerlemeyi içermektedir (Yerlikaya ve Doğruyol, 2020). İş birliği becerisinin öğrenme ve öğretme süreçlerinde güdüleme, odaklanma, üst düzey zihinsel süreçleri destekleme, çok yönlü bir bakış açısı kazandırma, duyarlılık, yardımseverlik, toleranslı olma, eleştiri kültürünü öğrenme ve demokrasi kültürünün gelişimini (Senemoğlu, 2015; Baştürk ve Bektaş, 2019) sağlamaya yönelik katkılarının olduğu düşünülmektedir.

2.4.2.14. Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme

Kalıp yargıyı herhangi nesneye ya da gruba ilişkin zihnimizde oluşturduğumuz birtakım standart bilgiler olarak tanımlayabiliriz. İnsanlar iletişime geçtikleri insanları ya da toplumları anlamaya çalışırken onların sahip olduklarını düşündükleri birtakım özellikler yükleyerek sınıflandırabilirler. Bunun için de kalıp yargı olarak nitelendirdiğimiz zihinlerinde oluşturdukları önceden edinilmiş değerlendirmelere tabi tutarlar. Kalıp yargı bazı özelliklerin belirli insanlar veya toplumlarda olduğunu düşündüğümüz sabit düşünceler içerebilir. Kalıp yargılar olumlu ya da olumsuz olarak karşımıza çıkabilir. Kalıp yargılar sorgulamaya ihtiyaç duyulur çünkü gerçek olmama ihtimali yüksektir. Genellikle kulaktan dolma, araştırılmamış bilgiler, toplumsal yaşama, gelenek ve göreneklere bağlı olarak gelişebilir. Bilimsel bir bilgi değil de sözlü iletişimle gerçekleştiği için yayılma hızı da yüksek (Gökdayı, 2017) olduğu söylenebilir.

Ön yargı kavramı “bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu ya da olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmaktadır. Ön yargıyı yeterince bilgi sahibi olmadığımız birey, grup ya da toplum hakkında oluşturduğumuz eksik bilgi içeren ya da yanlış öğrendiğimiz bilgilerin olumlu ya da olumsuz (Erdoğan ve Vatandaş, 2020) yansıması olarak tanımlayabiliriz. Ön yargı çevremize karşı oluşturduğumuz bireysel bir tutumdur ve sıklıkla kalıp yargı ile karıştırılabilir. Öğretim programında öğrencilerin kalıp yargı ve ön yargı kavramlarını

Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrenmeleri amaçlanırken insanlar ve toplumlar arası ilişkilerde bunları fark etmeleri beklenmektedir.

2.4.2.15. Kanıt Kullanma

Kanıt sözlükte “bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanaat verici belge, delil, iz argüman” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır. Kanıt herhangi bir konu ile ilgili araştırma yaparak belge ve bilgiye dayalı sonuca ulaşma şeklinde de tanımlanabilir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı öğrencilere kanıt kullanma becerisi kazandırmaya yönelik kazanımlar içermektedir. Öğrencilerin bu beceriyle farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları beklenmektedir (MEB, 2018d). Ayrıca doğru bilgiye ulaşmak için hangi yolları izlemesi gerektiği amaçlanmaktadır. Geçmişte yaşanan olaylar gözlem ve deneye dayanmamaktadır bu nedenle herhangi bir kalıntı ya da kaynakla ispata ihtiyaç duyarlar. Bir tarihçinin geçmişte yaşanan olayları gün yüzüne çıkarması ve ispatlaması belgelere dayandırması ile mümkün olabilir. Kanıtlar; arkeolojik kalıntılar, belgeler, mühürler, fermanlar, haritalar, fotoğraflar hatta yaşanan olaya şahitlik eden insanlar gibi birinci veya ikinci elden kaynaklar olabilir. Kanıt kullanma becerisi ile öğrencilerin geçmişte yaşanan olaylar ile ilgili araştırma yapması, elde ettiği bilgileri belirli ölçütlerle değerlendirmeye tabi tutması istenmektedir (Öner ve Kınacı, 2021).

2.4.2.16. Karar Verme

Karar kelimesi sözlükte “Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı.” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar hayatlarının her aşamasında karar verme süreçleri ile karşı karşıdır. Dolayısıyla beynimiz bu süreçleri gerçekleştirirken, bizler verdiğimiz kararların “karar” olduğunun bazı zamanlar farkına varmayabiliriz. Karar verme aslında olasılıklar arasında bize göre en mantıklı olanı seçme olarak görülebilir (Soyer, vd., 2021). Karar vermenin bir tasarım süreci (Kıranlı ve İlğan, 2007) olduğu ifade edilmekle beraber yapılması planlananlar arasında en uygun olanı seçme yöntemi olarak da tanımlanabilir. Karar vermeyi bir süreç olarak değerlendirdiğimizde bu süreci etkileyen çeşitli unsurların olduğunu söyleyebiliriz. Karar vermeyi etkileyen unsurları aile, akran baskısı, sezgiler ve ön yargılar, iletişimi etkileyen süreçler, stres ve kişilik özellikleri (Çolakkadıoğlu, 2010:

27; Ercan ve Altunay, 2015) şeklinde sıralayabiliriz. Karar verme becerisi eğitim ortamında öğretmenler rehberliğinde öğretilir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan karar verme becerisi ile öğrencilere çok boyutlu düşünme yeteneği (Kıranlı ve İlğan, 2007) kazandırma amaçlanmaktadır.

2.4.2.17. Konum Analizi

Konum analizi harita becerileri içinde yer almaktadır. Konum analizi coğrafyaya ait temel bir kavramdır. Günlük hayatımızda konum bilgisinin önemi artmıştır. Yaşadığımız şehrin, mahallenin ya da gideceğimiz herhangi bir noktanın tespiti için konum bilgisine ihtiyaç duyarız. Bu becerilerin bireylerin yol tarif etme, yön ve yol bulma becerileri gibi günlük hayattaki işlerini kolaylaştırıcı rol oynadığı görülmektedir. Harita becerileri içinde değerlendirebileceğimiz konum analizini “nerede?” sorusunun karşılığı olarak görebiliriz. Yine konum analizi becerisine ilişkin diğer sorulabilecek sorular da “Aralarındaki ilişki ne?” ve “Ne kadar uzaklıktadır?” soruları olabilir. Konum analizine ait becerileri; konum algısı, konum tasviri, konumsal temsil ve konumsal değerlendirme olarak belirtebiliriz. Harita, mekân ve konum becerilerinin eğitim müfredatında yer alması ve kademeli olarak öğretilmesi önem arz etmektedir. Öğrencilerin çevre ve mekân bilgisi edinebilmeleri için müfredatta konum analizi ile ilgili kazanımların yer alması önemlidir (Çepni, 2019).

2.4.2.18. Medya Okuryazarlığı

Medya okuryazarlığı becerisi yazılı, görsel ve işitsel medyaya ek olarak sosyal ağlar, yeni medya ve video oyunları gibi diğer sayısal (dijital) ortamlara ait iletilere erişip, bunları kavrayarak eleştirel bakış açısı ile çözümlenmeler, değerlendirmeler yapmaları ve kendi iletilerini üretmeleri sürecini ifade etmektedir. Medya okuryazarlığı, medyaya ulaşma, kavrama ve medyanın farklı açılardan eleştirel değerlendirme, medya içeriği ve farklı alanları bir araya getirmeyi sağlamasıdır (Ardıç ve Altun, 2019: 390). Medya okuryazarlığı becerisi medyayı daha iyi anlamak için bir takım becerileri içermektedir. Öğretme ve öğrenme sürecinde ele alınması bakımından farkındalık, erişim, sorgulama, çevirim içi güvenlik, çözümlenme, değerlendirme, üretim, paylaşım ve eylemcilik (aktivizm) medya okuryazarlığına ait beceriler olarak belirlenmiştir. Alt beceri olarak nitelendirebileceğimiz bu becerileri kısaca şöyle açıklayabiliriz.

- Farkındalık becerisi bireylerin medya iletileri üzerinde düşünmeye başladıklarında ve kendilerine anahtar sorular sorduklarında ortaya çıkmaktadır.
- Erişim becerisi çocukların medya araçlarına ve bu araçların içeriğine ulaşabilmelerini ifade temektir.
- Sorgulama becerisi uyumlanma sürecinde bize ulaşan medya iletilerinden şüphe etmeyi ve bunları eleştirmeyi gerektirir.
- Çevirim içi güvenlik becerisi ile iletişim teknolojilerine dayalı belli biçimlerde birbirine bağlı olan bireylerin kişisel güvenliklerini göz önüne alarak hareket etmeleri amaçlanmaktadır.
- Çözümleme becerisi bireylerin medya iletilerine yönelik bir karara ulaşmaları için iletinin kaynağını, içeriğini ve amacını sorgulamalarını; medya iletilerini eleştirel bir bakış açısıyla bakmalarını içerir.
- Değerlendirme becerisi, bireylerin karşılaştıkları medya iletilerini çözümlyerek ulaştıkları sonuçları iletinin üretildiği bağlam çerçevesinde birtakım ölçütlere göre değerlendirerek bir karara varmalarını içerir.
- Üretim becerisi bireylerin kendi medya iletilerini farklı biçimlerde (yazılı, işitsel, görsel ya da çoklu olarak) oluşturmaları ile ilgilidir.
- Paylaşım becerisi, bireylerin çeşitli amaçlarla belli bir hedef (birey, grup veya kitle) gözeterek ürettikleri içerikleri iletive dönüştürerek ve sorumluluk bilinciyle farklı medya kanallarını kullanarak ulaştırmalarıdır.
- Eylemcilik becerisi bireylerin takip ettikleri medya ve içerikleri ile ilgili beğendikleri veya rahatsız oldukları durumlar karşısında uygun ve yasal tepkilerde bulunmasını ifade etmektedir (MEB, 2018a).

2.4.2.19. Mekânı Algılama

“Mekân en kolay ifadeyle bir birey ya da grubun içinde bulunduğu yer” (Merç, 2011: 4) olarak açıklanabilir. Günlük faaliyetlerimizi gerçekleştirdiğimiz yerler mekân olarak adlandırılabilir. Bireyler için mekâna yönelik beceriler kazanması önemlidir. Sosyal Bilgiler Öğretim programı mekânı algılamaya yönelik beceriler içermektedir.

Özellikle müfredat içinde coğrafya ve tarih konuları bu becerinin kazandırılmasında etkilidir. İnsan yakın ve uzak çevresini öğrenirken mekânı algılama becerilerine ihtiyaç duyar. Öğrenme-öğretme süreçleri içinde yakından uzağa ilkesi de dikkate alınarak öğrencilerin çevresini, yaşadığı ülkeyi ve dünyayı algılaması gerekmektedir. Mekânı algılama becerisi ile öğrenciler yaşadığı coğrafyayı algılayan, bilen ve anlamlandırmayı başaran bireyler olabilirler (Ablak ve Aksoy, 2018). Mekânı algılama becerisi ile öğrencilerin içinde yaşadıkları sosyal ortamı, coğrafyaya ve tarihe yönelik unsurları öğrenmeleri amaçlanmaktadır ayrıca öğrencilerin yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve geliştirerek (MEB, 2018d) kullanmaları beklenmektedir.

2.4.2.20. Öz Denetim

Sözlükte “daha önemli bir amaca ulaşmak için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol”(URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanan öz denetimi bireyin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını (Tonga, 2019) denetleyebilmesi olarak da ifade edebiliriz. Öz denetim kavramı bireyin davranışını değiştirmek için gereken bilinçli çabayı ifade eder, böylece yaşanan çelişki azalır (Baumeister ve Vohs, 2007'den akt.; Büyük, vd., 2020). Öz denetim bireyin kendi kendini denetleyebilmesi şeklinde açıklanabilir. Bu beceri eğitim yoluyla gelişebilir. Öğrenciler bu beceri ile neleri yapıp neleri yapmamaları gerektiğini öğrenebilirler. Öğretmenler öğrencilerin öz denetim becerilerini geliştirmeleri için çeşitli yollar kullanabilirler. Sorumluluk verme, bireysel ve grup çalışması yaptırma, serbest zaman etkinlikleri (Tonga, 2019) gibi faaliyetler bu becerinin gelişmesinde etkili olabilir. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan bu becerinin hangi sınıf düzeyi ve öğrenme alanında olduğu tespit ederek bir planlama yapmaları bu becerinin gelişimine katkı sağlar.

2.4.2.21. Politik Okuryazarlık

Politik okuryazarlık becerisinden bahsetmeden önce “politika” kavramının ne olduğunu açıklamak gerekir. Politika kavramı Yunan kökenli bir kavram olup sözlükte “devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa”(URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde açıklanmaktadır. Politik okuryazarlık siyasi konularla alakadar olma, siyasi bilginin

içinde yer alma ve siyasal bilginin ortaya çıkışı ve sonuçları üzerine kafa yorma (Krosnic, 1990'den akt.; Görmez, 2018) olarak açıklanmaktadır. 1970'lerde İngiltere'de politikaya dair bilgilerin eğitim yoluyla insanlara anlatılması gündeme getirilmiştir. Özellikle gençlerin politik eğitim alarak demokratik değerlerin yerleştirilmesi ve vatandaş olma bilinci kazandırılması amaçlanmıştır. Bazı dönemlerde siyasi okuryazarlık olarak da tanımlanan bu beceri öğrencilerin, bilgi, beceri ve değerler aracılığıyla toplumsal yaşamda kendilerinin nasıl etkili olabileceklerini öğrenmesi şeklinde açıklanmıştır. Politik okuryazarlığı modern yapının ayrılmaz bir parçası ve demokrasinin temelleri olarak nitelendirebiliriz (Kuş, 2019). Politik okuryazarlık becerisi öğrencilere etkin vatandaş olma, ülke yönetiminin bir parçası olarak yönetime katışı sağlama, hak ve sorumluluklarını bilme, politik karar alma süreçlerinin farkında olma yeterliliği kazandırmayı amaçlamaktadır (Görmez, 2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında politik okuryazarlık becerisinin "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında 6. sınıf düzeyinde doğrudan verilmesi beklenen beceri olarak verildiği görülmektedir. Bu becerinin ayrıca demokratik vatandaş yetiştirme ile bağlantılı olduğunu ifade edebiliriz.

2.4.2.22. Problem Çözme

Problem kavramı her ne kadar matematiksel bir çağrışım yapsa da bu kavram günlük hayatımızda karşılaşılan güçlükler, sorunlar olarak tanımlanabilir. Problemi insanların karşılarına çıkan ve çözülmesi güç olan durum olarak da ifade edebiliriz. Problem hem bilişsel hem de davranışlar süreçleri kapsayabilir. Ulaşılması hedeflenen durumların önüne set çeken engeller, zorluklar, belirsizlikler, çatışmalar ve kararsızlıkların tümü (Taşkiran ve Çakmak, 2019) şeklinde tanımlanan bu kavram bireylerin hedeflerine ulaşması için kendi deneyimleriyle, bilişsel ve davranışsal yeteneklerinin karşısına çıkan engeller olarak (Bingham, 1973; Yurtseven ve Ocak, 2021) olarak da açıklanmaktadır. Bazı araştırmacılar problem çözmeyi üst düzey bir zihinsel süreç olarak açıklamaktadır. Thordike ve Skinner problem çözmeyi edimsel koşullanmayla açıklar ve doğru davranış kazandırma süreci olarak görürler. Bilişsel alan kuramcıları ise problem çözmeye kavrama ve anlamamanın önemine dikkat çeker ve problem çözmeyi geçmiş yaşantılara dayandırır. Dolayısıyla insanların problem çözme becerileri farklılıklar gösterebilir. Bazı insanlar deneme-yanılma bazı insanlar anlama- kavrama- sezme yoluyla problem çözme becerisini kullanırlar. (Kılıç ve Samancı, 2005). 21. yüzyıl becerileri arasında yer alan problem çözme becerisi karar

verme, yaratıcı ve eleştirel düşünme (Görgeç, vd., 2011) gibi süreçleri içerir ve bu beceriyi bireylerde çocuk yaşlarda öğrenilmesi gereken bir beceri olarak nitelendirebiliriz.

2.4.2.23. Sosyal Katılım

Katılım sosyal bilimler sözlüğünde; bireylerin, yönetim süreçlerini veya toplumu ilgilendiren konularda kararların alınmasına yönelik doğrudan veya dolaylı olarak etki etme gücü, katkı sağlaması (Demir ve Acar, 1992: 202) şeklinde açıklanmaktadır. Katılım bir süreci ifade eder ve bu sürecin içinde yer almayı gerektirir. Katılım kavramı demokrasi ile birlikte düşünülmesi gereken bir kavramdır ve demokrasilerin iyi işleyebilmesine katkı sağlar (Kaypak, 2012). Katılım kavramının sosyal ve psikolojik olarak ele alındığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar vatandaş katılımı açısından da katılımı boyutlandırmıştır. Bu başlık altında ele aldığımız ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında bulunan beceri “sosyal katılım” becerisidir. Sosyal katılım becerisi ile amaç toplumsal faaliyetlerde gönüllü olma ve toplum hizmetinde bulunma gibi alanları içermektedir. Sosyal katılımı bireylerin başka insanların içinde bulunduğu durumları iyileştirme ve toplumun gelişmesine katkı sağlamak üzere roller üstlenme şeklinde açıklayabiliriz. Vatandaş olarak sosyal katılım gücü yüksek bireyler olmak, devletin sosyal işlerine katkı sağlamak açısından önemlidir. Bu durum bireyler için etkin vatandaş olma anlamına gelir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ve dersinin bir amacı da etkin vatandaş yetiştirmek (Alabaş ve Kaymakçı, 2019) olduğu söylenebilir.

Çeşitli kaynaklarda sosyal katılım farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu becerinin daha net anlaşılabilmesi amacıyla sosyal katılım becerisine yönelik örnek bir sınıflandırma aşağıda verilmiştir:

- Toplum Hizmeti Olarak Sosyal Katılım
- Kolektif Eylem Olarak Sosyal Katılım
- Siyasi Eylem Olarak Sosyal Katılım
- Sosyal Değişim/Dönüşüm Olarak Sosyal katılım (Adler ve Goggin, 2005'den akt. ; Alabaş ve Kaymakçı, 2019: 499)

Sosyal bilgiler dersinde etkin bir vatandaş olmayı öğrenen öğrenciler ayrıca sosyal katılım becerisi kazanarak da toplumsal konularda sorumluluk almayı,

yardımlaşma ve dayanışma duygusu içinde yaşamayı, topluma faydalı işler yapan gönüllü bireyler (Çoşkun, vd., 2022) olmayı öğrenebilirler.

2.4.2.24. Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama

Verileri satırlarda ve sütunlarda düzenlenen gruplara ayırarak karşılaştırmaları kolaylaştıran araçlara tablo denir (Schield, 2001'den akt. ; Namal, 2019). Tablolar hem sayısal verileri hem de sözel ifadeleri şematik olarak sıralayan öğrenmeyi kolaylaştırıcı araçlardır. Öğrenciler, tablolar aracılığıyla nüfus, demografik yapı, verilerin karşılaştırılması gibi birçok konuyu görsel açıdan öğrenebilir ve yorumlama becerisi kazanabilirler (Durmuş ve Kuruyer, 2021). Öğrencilere tablolar aracılığıyla aktarılabilecek bilgilerin sınıf seviyesine uygun olması önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde özellikle 5., 6, ve 7. sınıf düzeylerindeki üçüncü öğrenme alanı olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında tablolardan yararlanıldığı görülmektedir.

Grafik “anlamaya ve anlatmaya yardımcı olan şekiller ve bilgilerin veya istatistiksel verilerin şekil hâlinde sunulması” (Namal, 2019: 519) şekline açıklanmaktadır. Grafik sayısal verilerin görsel (Namal, 2019) olarak boyutlandırılması olarak açıklanabilir. Sosyal bilgiler dersi içerik bakımından grafik kullanımına uygun bir derstir. Sosyal bilgiler dersinde kazanımlara uygun olarak sütun, daire, çizgi vb. grafiklerden yararlanılabilir. Ders kitaplarında kullanılan grafiklerle ayrıca beceri olarak da öğrencilerin grafik çizme ve yorumlama becerilerinin geliştirilmesi istenmektedir.

Diyagramlar özet ve seyrek bilgiler içerir ve sadece rakamları değil, bir olay veya olguyu ifade edebilir (Parker, 2009 ve Farris, 2004'den akt. ; Akgün ve Özkar, 2017). “Herhangi bir olayın verilerindeki değişmeyi, değişimin farklı aşamalarını gösteren diyagramlar, daha önceden hesaplanmış ya da gözlenmiş verilerin görsel şekiller durumuna getirilme tekniği” (Doğanay, 2002'den akt.; Durmuş ve Kuruyer, 2021) biçiminde açıklanabilir. Diyagramlar kısa ve öz bilgiler içermesi bakımından öğrenciler için pratik öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Tüm bu açıklamalardan hareketle tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerileri için konuların özet şekilde verilmesini sağlayan kalıcı öğrenmeyi destekleyici araçlar olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.2.25. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma

İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanan

dil, bireyler arasında iletişimi sağlayan bir vasıttır. Dil aynı zamanda kültürün temel ögesidir çünkü kültürün aktarımı dil ile mümkündür. Dil gelişimi ailede başlar ve toplumsallaşma ile devam eder. Eğitim süreci de dilin gelişmesinde önemli bir rol üstelenir. Dili iyi kullanan bireyler toplum içinde daha sağlıklı iletişim kurabilirler (Kayadibi, 2019). Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi öğretme-öğrenme sürecinin ana unsurlarındandır. Bu beceri öncelikle Türkçe dersi öğretim müfredatında yer almaktadır. Bütün derslerin müfredatına dâhil edilmiş olan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) sekiz anahtar yetkinlikten biri de “ana dilde iletişim” yetkinliğidir. “Bir dili doğru ve güzel konuşma kişisel bir beceridir. Çocuk dili öğrenmez, onu doğal ortamda konuşma becerisi ve alışkanlığı kazanır, sesleri söylerken birkaç kelimeyle kendisini ifade ederken bu beceri ve alışkanlığı nasıl kazandığı gözlemlenebilmektedir.” (Aktaş, 2010). Dil becerileri anlama ve anlatma becerileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Anlama becerileri, okuma ve dinleme; anlatma becerileri ise konuşma ve yazma becerilerini kapsamaktadır. Dil öğrenimi doğrusal bir faaliyet olmadığından dört temel dil becerisinin kazandırılmasında tek bir öğrenme öğretme yaklaşımı benimsenmemeli, farklı öğretim yöntem ve teknikleri bir arada ve dengeli şekilde kullanılmalıdır. Öğrenme öğretme süreci planlanırken öğrencilerin bireysel farklılıkları (hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri ve ihtiyaçları, sosyokültürel farklılıkları vb.) göz önünde bulundurulmalıdır (MEB, 2018e).

2.4.2.26. Yenilikçi Düşünme

Yenilik sözlükte “1- Yeni olma durumu. 2- Yeni olan şeyin özelliği. 3- Eskimiş, zararlı veya yetersiz sayılan şeyleri yeni, yararlı ve yeterli yanlarıyla değiştirme.” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlamalara sahiptir. Bu beceri başka bir ifadeyle “Fikir bireye yeni geliyorsa, bu bir yeniliktir” (Rogers, 1995) olarak açıklanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim müfredatında yirmi yedi beceriden biri olan yenilikçi düşünme becerisi inovasyon yani yenileşim sözcüğüne karşılık gelmektedir. İnovasyon Latince kökenli bir sözcük olup “yeni bir fikir, tasarım, ürün vb. ya da yeni bir ürünün, tasarımın ya da fikrin geliştirilmesi” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu başlığı açıklarken yenilikçi düşünme yerine inovasyon kavramını kullanmak yanlış olmaz. İnovasyon, dördüncü sanayi devriminden sonra ortaya çıkmış bir kavram olup yeni teknolojileri ve bunun getirisi olan ekonomik süreçleri kapsar (Keleşoğlu, 2019). Yaratıcılık ve inovasyon kavramları 21. yüzyıl becerileri arasında yer almakta ve bazı

çalışmalarda birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar inovasyonun yaratıcılığını kapsadığını ve dolayısıyla birbiri ile ilişkili fakat farklı kavramlar olduğunu söylemektedirler. İnovasyon fikir uygulama yaratıcılık ise fikir üretme olarak tanımlanmaktadır. Kimi araştırmacılar ise bu iki kavramı birleştirerek yaratıcılığı inovasyon sürecinin başlangıcı olarak görmektedir (Deveci ve Kavak, 2020). 21. yüzyıl becerileri içinde yer alan yaratıcılık ve inovasyon; yaratıcı biçimde düşün, başkalarıyla yaratıcı biçimde çalış ve inovasyonların uygulanması olarak üç alt başlığı içermektedir. Buradan hareketle inovasyon ve yaratıcı düşünme arasında bir ilişkiden bahsedebiliriz (Keleşoğlu, 2019). Tüm bu açıklamalardan hareketle Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. ve 6.sınıf düzeylerinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ile “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında yenilikçi düşünme becerisi doğrudan verilmesi hedeflenen beceri olarak yer olmasını bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişime uyum sağlama amaçlı olduğunu düşünebiliriz.

2.4.2.27. Zaman ve Kronolojiyi Algılama

Zaman kavramı bilişsel gelişimin her aşamasında geliştirilmesi gereken bir beceridir. Zaman sözlükte “bir işin, oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit” (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde açıklanmaktadır. “Olayları sıralamak, olayların süresini ve aralıklarını karşılaştırmak için kullanılan ölçüm sisteminin bir bileşeni” (Burny, Valcke ve Desoete, 2009’dan akt.; Erdem, 2019) olarak tanımlanmıştır. Birçok araştırmacı çocuklara zaman kavramını öğretmenin zorluğundan bahsetmektedir. Zaman kavramı zihinsel olduğu kadar sosyal bir durumu da içermektedir. Tarihsel zaman kavramı da geçmişte yaşanan, geçmişe ait olgu ve olayların tanımlamasında kullanılan bir kavramdır. Zaman kavramının öğretiminin zorluğundan dolayı sınıf seviyelerine uygun olarak tarih şeritleri ya da mevsim şeritlerinin kullanımı uygun olabilmektedir. Yine milat, çağ ve yüzyıl gibi zamana ve kronolojiye ait terimlerin kademeli olarak öğrencilere öğretilmesi zaman kavramının öğrenilmesine yardımcı olacaktır. Zaman bilimi (URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlayabileceğimiz kronoloji geçmişe ait olayları belirli bir sıra dâhilinde ele alan bir bilim dalıdır. Zaman ve kronoloji becerisinin küçük yaşlarda çocuklara kazandırılması önemlidir. Saat ve takvim bilgisinin öğretimi bu v-becerin gelişimine katkı sağlayacaktır (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2019). Kronolojik düşünme tarih biliminin temelidir. Kronoloji, olayların ne zaman ve hangi sırayla meydana geldiğidir.

Öğrencilerin kronoloji becerisi olmadan olaylar arasındaki ilişkileri incelemesi veya tarihteki sebep-sonuç ilişkilerini açıklaması imkânsızdır. Kronoloji, tarihsel düşünmeyi düzenleyen zihinsel bir yapı işlevi görür. Bu becerinin kazandırılmasının ön şartı gün, ay, yıl, dönem, çağ, yüzyıl vb. zaman kavramları ve takvim çeşitleri ile bunlara ait temel kavramların (MÖ, MS, yüzyıl vb.) karşılaştırmalı olarak öğretilmesidir (MEB: 2018c). Zaman ve kronolojiyi algılama becerisine Sosyal bilgiler Öğretim Programında “Kültür ve Miras”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında farklı sınıf seviyelerinde yer verildiği görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemini temele alan bu araştırma doküman incelemesi modeliyle gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgulara yönelik bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Doküman incelemesi yöntemiyle 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki etkinlikler, sosyal bilgiler öğretim programındaki beceriler kapsamında incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman incelemesiyle yürütülen bu çalışmanın evrenini TTKB tarafından ders kitabı olarak onaylanan 2021- 2022 eğitim-öğretim yılı içinde okutulan ortaokul 5., 6. ve 7. sınıf ders kitapları oluşturmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini 5. sınıf ATA yayıncılık ve MEB yayınları, 6. sınıf ANADOL yayıncılık ve MEB yayınları, 7. sınıf EKOYAY ve MEB yayınlarının iki adet 7. sınıf kitabı olmak üzere toplam yedi adet Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Ders kitapları EBA üzerinden elektronik ortamdan temin edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama araçları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre seçilmiştir. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 122). Çalışmadaki ölçüt, 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf ATA yayıncılık “Öğrendiklerimi Uyguluyorum”, 5. sınıf MEB yayınları “Sıra Sizde”, 6. sınıf ANADOL yayıncılık “Sıra Sizde” , 6.sınıf MEB yayınları “Sıra Sizde”, 7. sınıf EKOYAY “Etkinlik Zamanı”, MEB yayınları görseli altındaki etkinlikler ve MEB yayınları

“Birlikte Yapıyoruz” başlıklı öğrenciler için hazırlanmış etkinliklerin yer aldığı bölümün doğrudan belirtilmiş olmasıdır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramlaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek: 242). Bu çalışmada 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan becerilerin, literatürde yer alan kavramsal çerçeveden alt boyutlar belirlenerek 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerle tutarlılığına bakılmıştır. 5. sınıf düzeyinde iki, 6. sınıf düzeyinde iki ve 7. sınıf düzeyinde üç olmak üzere toplam yedi adet ders kitabındaki 473 etkinlik incelenmiştir. Etkinliklerin öğrenme alanlarındaki doğrudan verilecek becerileri karşılayacak şekilde analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGU VE YORUMLAR

Yapılan araştırmada elde edilen bulgular aşağıda her kademe altında sınıflandırılarak verilmiştir.

4.1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (ATA Yayınları) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgu ve Yorumlar

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin ATA yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 41 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 12 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders kitabında her bir öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 6.
5. Sınıf ATA Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (5. Sınıf –ATA Yayınları)												
	Sosyal Katılım	Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	Araştırma	Harita Okuryazarlığı	Çevre Okuryazarlığı	Gözlem	Öz Denetim	Dijital Okuryazarlık	İş Birliği	Yenilikçi Düşünme	Girişimcilik	Yaratıcılık	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Kültür ve Miras	-	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	-	1	3	3	-	-	-	-	-	-	7
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	-	-	3	4	-	-	-	-	7
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	2	-	-	-	-	-	1	2	1	-	6
Etkin Vatandaşlık	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Küresel Bağlantılar	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	6	2	14	1	3	3	3	4	1	2	1	1	41

5. sınıf ATA yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sosyal Katılım” becerisi “ Birey ve Toplum” öğrenme alanında 4 etkinlikte “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında ise 2 etkinlik olmak üzere toplam 6 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. “Sosyal Katılım” becerisinin özellikle “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında daha fazla etkinlikle desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisi “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 2 etkinlik ile desteklenmiştir. Ders Kitabının sınıf düzeyi ve becerilerin etkinliklere dağılımı göz önüne alındığında bu becerinin etkinliklerle yetersiz desteklemiş olduğu dikkat çekmektedir. “Araştırma” becerisi 5. sınıf düzeyinde yer alan beceriler arasında en fazla öğrenme alanında yer verilen beceridir. “Araştırma” becerisinin “Kültür ve Miras, Üretim Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar” olmak üzere toplam 4 öğrenme alanında 14 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Araştırma becerisinin öğrenme alanlarına dağılımına bakıldığında; “Kültür ve Miras” 5 , “Üretim Dağıtım ve Tüketim” 2, “Etkin Vatandaşlık” 4 ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 3 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. Öğrenme alanının programdaki süre oranı da düşünüldüğünde en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanıldığı fakat diğer öğrenme alanlarının öğretim programındaki orantısal sürelerine göre araştırma becerisinin etkinliklerde yetersiz kullanıldığını tespit edilmiştir. “Harita Okuryazarlığı” becerisi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 1 etkinlikte kullanılmıştır. Bu becerinin öğrenme alanındaki kazanımlar da dikkate alındığında öğrenmeyi destekleme açısından yetersiz kullanıldığı düşünülmektedir. “Çevre Okuryazarlığı” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 3 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Ders kitabındaki becerilerin dağılımına bakıldığında “Çevre Okuryazarlığı” becerisinin etkinliklerle yetersiz desteklendiği değerlendirilmektedir. “Gözlem” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 3 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. 5. sınıf düzeyinde somut öğrenme ve öğrenmelerde kalıcılık sağlama açısından ders kitabında “Gözlem” becerisinin etkinliklerle daha çok desteklenmesi önem arz etmektedir. “Öz Denetim” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 3 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. 5.sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaş ortalamasının bu beceriye ne kadar fazla ihtiyacı olduğu ve becerinin pekiştirilmesi gerektiği varsayıldığından etkinliklerin yetersiz kaldığı görülmektedir. “Dijital Okuryazarlık” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 4 etkinlikte yer aldığı görülmektedir. Bu becerinin öğrenme alanındaki etkinlik sayısının beceri bağlamında öğrenciye öğrenme sağlayacak

yeterlikte olduğu düşünülmektedir. “İş Birliği” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Bu becerinin öğretim programında sadece bir öğrenme alanında ve ders kitabında bir etkinlikle desteklenmesi öğrenme-öğretme süreci açısından yetersiz kalacağı söylenebilir. “Yenilikçi Düşünme” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 2 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Bu becerinin öğrencinin zihninde yeni ufuklar açması bakımından önemli olduğu düşünüldüğünde daha fazla etkinlikle desteklenmesinin yararlı olacağı söylenebilir. “Girişimcilik” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Becerinin etkinliklere dağılımında orantısal olarak az olduğu görülmekle birlikte sadece bir etkinlikle de desteklenmesi düşündürücüdür. “Yaratıcılık” becerisinin “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Bu becerinin 5.sınıf düzeyinde kullanılması öğretim programına 5.sınıf düzeyinde sadece bir etkinlikte kullanılması da ders kitabına bir eleştiri olarak alınıp değerlendirilebilir.

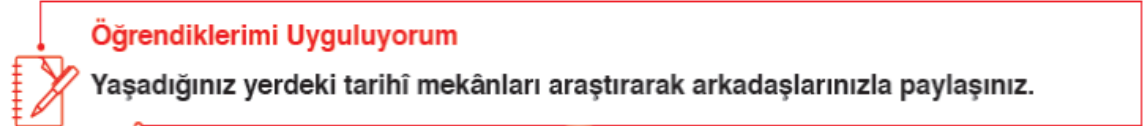
Verilen tablodan yararlanarak becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımına baktığımızda “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 4 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Sosyal Katılım” becerisi ile sınırlı olduğu tespit edilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 7 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” ve “Araştırma” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 7 etkinliğin “Harita Okuryazarlığı”, “Çevre Okuryazarlığı” ve “Gözlem” becerisine ait olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 7 etkinliğin “Öz Denetim” ve “Dijital Okuryazarlık” becerisi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Araştırma”, “İş Birliği”, “Yenilikçi Düşünme” ve Girişimcilik becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Sosyal Katılım” ve “Araştırma” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 4 etkinliğin “Araştırma” ve “Yaratıcılık” becerileri ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Araştırma” becerisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “Araştırma” becerisinin ders kitabı genelinde 14 etkinlikte desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

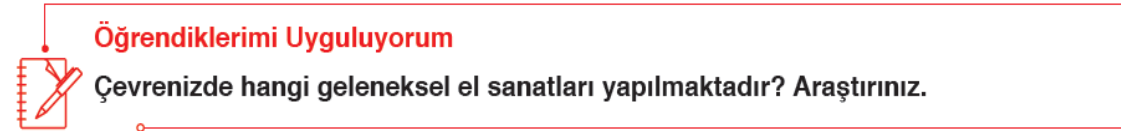
“Araştırma” becerisinin öğrencileri zihinsel olarak harekete geçirmedeki önemi ayrıca yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleyici özelliği ders kitabında bu beceriye ağırlık verilmesine nedeni olarak görülebilir.

Tablo 6’ya ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Harut, 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir:

4.1.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Şekil 1. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.44.

Şekil 2. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.49.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

1. Yaşadığınız şehirde yaygın olarak yapılan ekonomik faaliyetleri, şehrinizin coğrafi özellikleriyle ilişkilendirerek boş bırakılan alana yazınız.

.....

.....

.....

2. Sınıfınızdaki arkadaşlarınızın ailelerinin ve çevrenizdeki diğer çalışanların hangi ekonomik faaliyetleri yürüttüğünü not alın. Yaşadığınız yerde yaygın olarak yapılan ekonomik faaliyetleri aşağıdaki tabloda göstererek verilen sorulara yanıtlayın.

Kişi Sayısı	Tarım	Hayvancılık	Turizm	Sanayi	Hizmet	Madencilik	Diğer
1-5							
6-10							
11-15							
16-20							

- Yaşadığınız yerde en çok ve en az hangi ekonomik faaliyet yürütülüyor? Yazınız.
- Yaşadığınız yerde yaygın olan ekonomik faaliyetlerin nüfusun dağılımına ve yerleşmeye katkısı nedir? Yazınız.
- Tabloda oluşturduğunuz verileri, matematik dersinde öğrendiğiniz sütun grafiği ile gösteriniz.

Şekil 3. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.115.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıda logosu ve genel ağ adresi verilen sivil toplum kuruluşunu araştırarak çalışma alanını ve faaliyetlerini karşısında verilen boşluğa yazınız.

www.altinokta.org.tr

.....

.....

.....

.....

Şekil 4. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.144.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Yaşadığınız ilin ülkeler arası ekonomik ilişkilerde ön plana çıkan yönleri ile ilgili bir araştırma yapınız. Araştırmanızın sonuçlarını aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 5. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.163.

4.1.2. Çevre Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Doğal afetlerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini konu alan bir şiir bularak yan tarafa yazınız.

Şekil 6. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.83.

4.1.3. Dijital Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıdaki görseller ve metinden hareketle teknoloji kullanımının sosyalleşmeyi ve toplumsal ilişkileri nasıl etkilediğini verilen bölüme yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Teknoloji, hayatımızı kolaylaştırıyor; diğer taraftan da bizi kolaycılığa alıştırıyor. Bayram, doğum günü, yılbaşı gibi özel günler için birileri tarafından hazırlanmış mesajlardan gönderiveriyoruz. Değer verdiğimiz insanların ziyaretlerine gitmek yerine sosyal medya üzerinden onları takip ediyoruz. Seslerini duymaya gerek görmeden mesajla gideriveriyoruz hasretimizi. Sevgimizi, mutluluğumuzu hatta öfkemizi iki nokta, parantez ve emoji-lerle anlatıyoruz. Hatta aynı evin içinde yaşadığımız kardeşimiz, anne ya da babamızla haberleşmek için bile mesaj yazıyoruz. Uzun süredir görüşemediğimiz arkadaşlarımızla sosyal medya aracılığıyla görüşüyoruz. Önce masanın, sonra kendimizin fotoğraflarını çekip sosyal medyaya koyuyoruz. Bilgimizi, fikirlerimizi başka insanlarla paylaşmak tabii ki güzel ama yediğimiz, içtiğimiz, giydiğimiz, gezdiğimiz ve gördüğümüz her şeyi paylaşıyoruz. Neredeyse sosyal medyada paylaşmak için bunları yapıyoruz. Eskiden arkadaş sofralarında ekmeğimizi paylaşıyorduk şimdi çektiğimiz öz çekimleri...

(Yazar tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

Şekil 7. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.89.

4.1.4. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

 Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıdaki haberleri okuyunuz. Anlatılan yerleşim yerlerinde, ihtiyaç duyulan meslek gruplarını boş bırakılan alana yazınız.

Turizmin başkenti Antalya, 2016 ve 2017'deki iki zor yılın ardından 2018'de tarihinin en iyi dönemini yaşıyor. Antalya'ya gelen turist sayısı, 29 Eylül Cumartesi günü itibarıyla 11 milyon barajını aştı. 2018'de 14 milyon turist hedefi konulan Antalya'ya 29 Eylül itibarıyla hava yoluyla gelen turist sayısı 11 milyon 4 bin 809'a ulaştı.

Gazete haberi, 30.09.2018 (Düzenlenmiştir)

.....

.....

.....

Türkiye'nin tarım ve hayvancılıkta önemli üretim merkezi Burdur, 25-28 Nisan 2019 tarihleri arasında 5. Teke Yöresi Tarım ve Hayvancılık Fuarı'na ev sahipliği yapacak. Fuar, hem üretici hem tüketici açısından kazanç kapısı olacak. Burdur Valisi tarım ve hayvancılıkta sahip oldukları yüksek potansiyeli daha yukarıya taşımak, üreticiler açısından da yeni pazarlar oluşması için fuarların en uygun araçların başında geldiğini söyledi.

Vali, Burdur'un yüzde 98'i kültür ırkı olan büyükbaş hayvan varlığına sahip olduğunu ve günde bin tonun üzerinde çiğ süt üretimi yaptığını ifade etti. Burdur'un haşhaş, ceviz, taze fasulye ile de ön planda olduğunu kaydeden Vali, son yıllarda lavanta başta olmak üzere aromatik bitkilerle ilgili yapılan çalışmaların da Burdur'daki üretim potansiyelini artırdığını söyledi.

Gazete haberi, 23.04.2019 (Düzenlenmiştir)

.....

.....

.....

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) 1 milyon istihdam sağlayacak

En fazla Organize Sanayi Bölgesi bulunan illerin başında 18 OSB ile İzmir gelirken onu 13 OSB ile Bursa takip ediyor. OSBlerin Türkiye genelinde yarattığı toplam istihdam ise 1 milyon kişiye ulaşıyor. Gebze OSB, Çerkezköy OSB, İzmir Atatürk OSB, Kayseri OSB ve Bursa OSB, Organize Sanayi Bölgeleri içinde ilk beşte yer alıyor. Bu OSBleri ilk beşe sokan unsurlar ise yapılan yerli-yabancı yatırımların büyüklüğü, alansal büyüklükleri ve yarattıkları önemli ticaret hacimleri oluyor.

Gazete haberi, 30.04.2019 (Düzenlenmiştir)

.....

.....

.....

Şekil 8. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.120.

4.1.5. Gözlem Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Akdeniz ikliminin tarım faaliyetleri üzerindeki etkisini araştırarak ulaştığınız bilgileri aşağıdaki boşluğa yazınız. Yazınızı görsellerle destekleyiniz.

Bilgi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 9. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.69.

4.1.6. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıdaki soruların verilen haritaya göre defterinize cevaplayınız (Harita 3.1).

- Yaşadığınız yerdeki dağ, ova, plato, göl ve akarsuların yukarıdaki fiziki haritadan bulup defterinize yazınız.
- Haritaya göre yükseltinin en fazla olduğu yerler nelerdir? Bu yargıya nasıl ulaştınız?
- Haritaya göre yükseltinin en az olduğu yerler nelerdir? Bu yargıya nasıl ulaştınız?
- Haritaya göre ülkemizde batıdan doğuya doğru gidildikçe yeryüzü şekillerinde nasıl bir değişim yaşanmaktadır? Bu yargıya nasıl ulaştınız?

63

Şekil 10. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.62-63.

4.1.7. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

- Festival, Erzurum'un ve ülkemizin uluslararası tanınırlığını nasıl etkilemiştir? Bunun önemi nedir?
- Sizce, Universiade'in Erzurum'da yapılması bölge insanını başka hangi alanlarda etkilemiştir?

Şekil 11. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.122.

4.1.8. Öz Denetim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Yukarıdaki görsellerden hareketle bilinçsiz genel ağ kullanımının neden olabileceği tehlikeleri sıralayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 12. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.91.

4.1.9. Sosyal Katılım Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Sosyal Bilgiler dersinin, etkin bir vatandaş olarak gelişiminize diğer katkıları nelerdir? Örnekler veriniz.

Şekil 13. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.12.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

A. Kişisel ihtiyaçlarınızı ve farklı gruplardaki sorumluluklarınızı göz önüne alarak nitelikli bir günlük plan hazırlayınız. Bu planı hazırlarken dikkat ettiğiniz unsurları arkadaşlarınızla paylaşınız.

Saat	Yapacaklarım	Önemi
7.00-7.30	Uyanma- kahvaltı	Gün içerisinde dinç olmamı sağlar.

B. Okul kurumunu esas alarak aşağıdaki kutucukları kendinize göre doldurunuz.

Evdeki

Haklarım	Rollerim	Sorumluluklarım

Şekil 14. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.20.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Katılım ve düşünce özgürlüğü hakkının önemini anlatan bir yazı yazınız. Yazdığınız yazıyı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 15. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.152.

4.1.10. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

 1. Yaşadığınız çevrenin tarihî eserlerini ve doğal güzelliklerini anlatan bir broşür hazırlayınız.

2. Aşağıdaki tarihî eserlerden ya da doğal varlıklardan çevrenizde bulunanlara "✓" işareti koyup karşılıklarına isimlerini yazınız.

Tarihî Cami		
Mağara		
Göl		
Medrese		
Türbe		
Tarihî Kilise		
Yayla		
Kale		
Han		
Orman		

Şekil 16. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.46.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

 Siz de Çanakkale Türküsü'nü araştırarak bu türküyü millî birlik ve beraberliğimiz açısından değerlendirip yazınız.

Şekil 17. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.53.

4.1.11. Yaratıcılık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

 Çevremizdeki tarihî ve doğal güzellikleri nasıl koruyabileceğiniz ve kültürel mirasa duyarlılığı nasıl geliştirebileceğiniz konusunda bir proje geliştiriniz.

Şekil 18. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.177.

4.1.12. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Siz de yaşadığınız toplumu ya da tüm insanlığı ilgilendiren bir sorun veya ihtiyacı tespit edip verilen basamaklara göre bir çözüm yolu üretiniz.

	Problemin Tespiti
	Fikir Üretme
	Planlama
	Uygulama
	Sonuç

Şekil 19. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.132.

4.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgu ve Yorumlar

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin MEB yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 73 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 12 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders kitabında her bir

öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 7.

5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (5. Sınıf –MEB Yayınları)												
	Sosyal Katılım	Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	Araştırma	Harita Okuryazarlığı	Çevre Okuryazarlığı	Gözlem	Öz Denetim	Dijital Okuryazarlık	İş Birliği	Yenilikçi Düşünme	Girişimcilik	Yaratıcılık	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
Kültür ve Miras	-	3	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	-	2	4	4	-	-	-	-	-	-	10
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	-	-	4	9	-	-	-	-	13
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	5	-	-	-	-	-	0	2	1	-	8
Etkin Vatandaşlık	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Küresel Bağlantılar	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	0	4
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	14	3	30	2	4	4	4	9	0	2	1	0	73

5. sınıf MEB yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sosyal Katılım” becerisi “ Birey ve Toplum” öğrenme alanında 9 etkinlikte “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında ise 5 etkinlik olmak üzere toplam 14 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. “Sosyal Katılım” becerisinin her iki öğrenme alanında da etkinliklerle desteklenerek öğretme-öğrenme sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisi “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 3 etkinlik ile desteklenmiştir. Ders Kitabının sınıf düzeyi ve becerilerin etkinliklere dağılımı göz önüne alındığında bu becerinin etkinliklerle yetersiz desteklemiş olduğu dikkat çekmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin bu sınıf düzeyinde okuma, yazma ve konuşma şeklinde etkinliklerle desteklenmesinin önemli olduğu da etkinliklerle daha fazla desteklenmesi durumunu da ortaya çıkarmaktadır. “Araştırma” becerisinin “Kültür ve Miras, Üretim Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar” olmak üzere toplam 4 öğrenme alanında 30 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Araştırma becerisinin öğrenme alanlarına

dağılımına bakıldığında; “Kültür ve Miras” 16, “Üretim Dağıtım ve Tüketim” 5, “Etkin Vatandaşlık” 5 ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. Öğrenme alanının müfredattaki süre oranı da düşünüldüğünde en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kullanıldığı en az ise “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanıldığı görülmektedir. Öğrenme alanlarının orantısız dağılımı düşünüldüğünde etkinliklerin öğrenme-öğretme sürecine katkı sağlayacak düzeyde olduğu söylenebilir. “Harita Okuryazarlığı” becerisi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 2 etkinlikte kullanılmıştır. Bu becerinin öğrenme alanındaki kazanımlar da dikkate alındığında öğrenmeyi destekleme açısından yetersiz kullanıldığı düşünülmektedir. “Çevre Okuryazarlığı” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Ders kitabındaki becerilerin dağılımına bakıldığında “Çevre Okuryazarlığı” becerisinin etkinliklerle yetersiz desteklendiği değerlendirilmektedir. “Gözlem” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Gözlem” becerisinin ders kitabında daha fazla etkinlikle desteklenmesinin sınıf düzeyi dikkate alındığında önem arz ettiği düşünülmektedir. “Öz Denetim” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 4 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Öz Denetim” becerisinin öğretim programında bir etkinlikle destekleniyor olması yetersiz olduğu gibi verilmesi hedeflenen öğrenme alanında da yetersiz kullanıldığı görülmektedir. “Dijital Okuryazarlık” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 9 etkinlikte yer aldığı görülmektedir. Bu becerinin öğrenme alanındaki etkinlik sayısının beceri bağlamında öğretme-öğrenme sürecine katkı sağlayacak bir etkinlik sayısı ile desteklendiği görülmektedir. “İş Birliği” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında hiçbir etkinlikle desteklenmediği görülmektedir. Bu becerinin öğretim programında bu öğrenme alanında doğrudan verilmesi hedeflenen beceri olmasına rağmen kazanımlarda hiçbir etkinlikle desteklenmediği görülmektedir. “Yenilikçi Düşünme” becerisinin “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 2 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Becerinin yeterli sayıda etkinlikle desteklenmemiş olması öğrencilerde etkili bir öğrenmeye destek olmayacağı düşüncesi oluşturabilir. “Girişimcilik” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. Ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı ve öğrenme alanlarına dağılımına bakıldığında “Girişimcilik” becerisinin etkinlik sayısı olarak orantısız dağıldığı görülmektedir. “Yaratıcılık”

becerisinin “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında hiçbir etkinlikte desteklenmediği görülmektedir.

Verilen tablodan yararlanarak becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımına baktığımızda “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 9 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Sosyal Katılım” becerisi ile sınırlı olduğu tespit edilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 19 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” ve “Araştırma” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 10 etkinliğin “Harita Okuryazarlığı”, “Çevre Okuryazarlığı” ve “Gözlem” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 13 etkinliğin “Öz Denetim” ve “Dijital Okuryazarlık” becerisi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 8 etkinliğin “Araştırma”, “Yenilikçi Düşünme” ve Girişimcilik becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 10 etkinliğin “Sosyal Katılım” ve “Araştırma” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 4 etkinliğin “Araştırma” becerileri ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Araştırma” becerisi olduğu tespit edilmiştir. “İş Birliği” ve “Yaratıcılık” becerilerinin öğretim programında hangi öğrenme alanında kullanılacağını belirtmesinin rağmen herhangi bir etkinlikte kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7’ye ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Evirgen, vd., 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir:

4.2.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Ülkemizde seçeceğiniz bir ilin ve kendi yaşadığınız ilin kültürel öğelerini araştırınız. Bulduğunuz kültürel öğelerin isimlerini aşağıya yazınız. Benzer olanların isimlerinin altına kırmızı kalemle işaretleyiniz.

Yaşadığınız il	_____	Seçtiğiniz il	_____
Yemekler	_____	_____	_____
El sanatları	_____	_____	_____
Geleneksel giysiler	_____	_____	_____
Halk oyunları	_____	_____	_____
Türküler	_____	_____	_____
Tarihî yapılar	_____	_____	_____
Festival ve şenlikler	_____	_____	_____

Şekil 20. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.56.

Sıra Sizde

Yaşadığınız yerde yapılan ekonomik faaliyetleri araştırınız. Bu faaliyetlerin yapılmasında etkili olan coğrafi özellikler nelerdir? Yazınız.

1	2	3
<p>Ekonomik faaliyet:</p> <p>_____</p> <p>Coğrafi özellikler:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>Ekonomik faaliyet:</p> <p>_____</p> <p>Coğrafi özellikler:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>Ekonomik faaliyet:</p> <p>_____</p> <p>Coğrafi özellikler:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

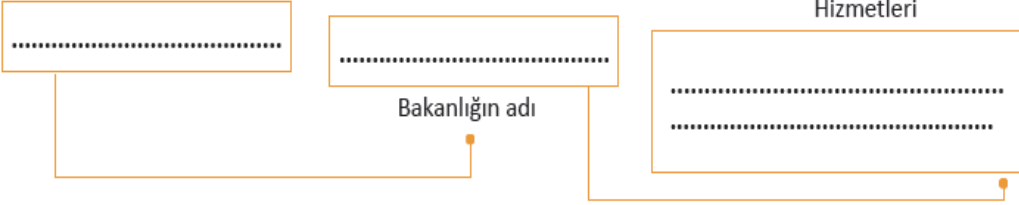
Şekil 21. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.122

 Sıra Sizde Toplumun ihtiyaç duyduğu alanlardan birini belirleyerek yazınız. İhtiyaçlara hizmet eden bakanlığın adını yazarak hizmetlerini tanıtırınız.

Toplumsal ihtiyaç

Hizmetleri

Bakanlığın adı

Şekil 22. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.151

 Sıra Sizde Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplarını yazınız.

1. Yaşadığınız yerin ülke ihracatına katkısı nedir? Araştırarak yazınız.

2. Yukarıda okuduğunuz örneklerde olduğu gibi sizin yaşadığınız yerde de ihracat gelirlerimize katkı sağlayacak çeşitli ürünler ve imkânlar vardır. Bu konuda bir araştırma yapınız. İhracatı artırmak için başka neler yapılabileceğini düşünerek fikirlerinizi yazınız.

Şekil 23. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.173

4.2.2. Çevre Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

HABER

Heyelan tehdidindeki 3 köy taşınacak.

Art arda deprem olunca okullar tatil edildi.
Düzce'nin Gölyaka ilçesinde sabah saatlerinde art arda meydana gelen hafif şiddette 4 depremin ardından okullar tatil edildi.

Sanayi vurgun yedi
Deprem bölgelerindeki fabrikalar zor durumda. İki gündür üretim yapılmıyor.

Rize'de heyelan iki can aldı
Çatak-Van karayolu çığ düşmesi sonucu ulaşıma kapandı.

Heyelanın bozduğu köy yolları onarılıyor.

Sıra Sizde Yukarıdaki haberlerde doğal afetler insan yaşamını nasıl etkilemiştir? Yazınız.

Şekil 24. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.86

4.2.3. Dijital Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

- Sıra Sizde** Sınıfta öğretmeninizin belirleyeceği iki grup oluşturunuz. Birinci grup teknoloji kullanımının insanlar arasındaki ilişkilerde olumlu etkileri olduğunu savunacaktır. İkinci grup ise teknoloji kullanımının insanlar arasındaki ilişkilerde olumsuz etkileri olduğunu savunacaktır. Dinleyici öğrenciler her iki tarafa sorular soracaktır. Tartışma sonunda dinleyiciler oylama yaparak hangi grubun görüşünü daha iyi savunduğunu belirleyeceklerdir.
- Sıra Sizde** Aşağıya teknoloji kullanımının insanlar arasındaki ilişkilere etkisini şiir veya yazı yazarak ya da karikatür çizerek anlatınız.
- Sıra Sizde** Teknoloji kullanımının artmasıyla geleneklerimizde nelerin değiştiğini büyüklerinle görüşerek aşağıya yazınız.
-
-
-

Şekil 25. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum s.97

4.2.4. Girişimcilik Becerisine Ait rnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Sizin yaşadığınız yerde ekonomik faaliyetleri etkileyen benzer bir durum yaşandı mı? Yaşandıysa bu durum insanların yaşamında nasıl bir değişime neden oldu?

şekil 26. ğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tkretim, s.129

4.2.5. Gözlem Becerisine Ait rnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıdaki cmler iklimle mi hava durumuyla mı ilgilidir? Yanındaki boşluklara yazınız.

- Bugün hava güneşli. _____
  Erzincan'da kışlar kar yağışlı geçer. _____
- Rzğâr çok sert esiyor. _____
  Karadeniz kıyıları her mevsim yağışlıdır. _____

şekil 27. ğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve çevreler, s.71

4.2.6. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait rnek Etkinlikler

Sıra Sizde

1. Arkadaşlarınızla birlikte yer Őekillerini aşağıdaki örnekleri inceleyerek oyun hamuru, kar ya da toprak kullanarak yapıp eğlenerek öğrenebilirsiniz.
2. Yaşadığınız yerin uydu görüntüleri üzerinden çevrenizdeki yer Őekillerini inceleyip kk bir maketini yapabilirsiniz.

şekil 28. ğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve çevreler, s.67

4.2.7. Öz Denetim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde Aşağıdaki ifadeleri uygun cümlelerle tamamlayınız.

1. Araştırma yaparken yararlandığım kaynakları belirtmeliyim çünkü _____

2. Araştırmalarımda elde ettiğim bilgileri birbiriyle karşılaştırmalıyım çünkü _____

Şekil 29. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.112

4.2.8. Sosyal Katılım Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

A. Cihan aşağıdaki gruplarda yer almaktadır. Bu gruplarda hangi rolleri üstlenmiştir? Eşleştiriniz. Siz de üyesi olduğunuz bir grubu ve oradaki rolünüzü yazınız.

Aile	Üye
Futbol Takımı	Çocuk
Fotoğrafçılık Kulübü	Kaleci
.....

Şekil 30. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.19

Sıra Sizde

Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazarak, resim ve fotoğraflar da kullanarak bir afiş hazırlayınız.

Şekil 31. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.161

4.2.9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Dokunduğu Her Şeyi Altına Çeviren Midas

Tanrı Dionysos (Dionisos), Frig kralı Midas'a bir dilek hakkı olduğunu söyler. Daha zengin olmak isteyen Midas, tanrı Dionysos'tan dokunduğu her şeyin altın olmasını diler. Dionysos Midas'ın isteğini yerine getirir ve Midas'ın dokunduğu her şey altına dönüşür. Bir süre sonra yemek yiyemez, su içemez hâle gelen Midas, artık kendisi için bir kötülüğe dönüşen bu dilekten kurtulmak için tanrıya yalvarır. Dionysos Midas'a Paktalos Nehri'nde elini yıkamasını söyler. Midas elini suya soktuğunda nehrin içi altın parçacıkları ile dolar.

www.aktuelarkeoloji.com.tr

Sıra Sizde

Aşağıdaki haberi okuyarak haberin altında yer alan soruların cevaplarını defterinize yazınız.

Çengelli İğne, Kiremit ve Midas'ın Vatanı

2.16 Fibula

Dünyanın ilk Frig Sergisi açıldı. Sergide mobilyacıktan madencilığe kadar birçok alanda ilklere imza atan görkemli bir medeniyetle karşılaşacaksınız. Mozaiği ilk kez mimaride kullanan Friglerin en özgün sanat dalı ise mobilyacılık. Günümüze kadar özelliğini kaybetmeden gelebilen estetik güzelliğe sahip eserlerden biri de kiremit. Fibula, iki parça kumaşı birbirine tutturmaya yarayan bir takı ve modern çengelli iğnelerin atası. Frigler Anadolu'da fibula kullanan ilk halk topluluğu. Başkent Gordion'da çok miktarda fibula bulunmuştur.

Sergi sorumlusu Şennur Şentürk, Friglerdeki eşyayı sahiplenmeye vurgu yapıyor. "Onlar kullandıkları eşyaları korumuşlar. Günümüzde ise anısı olan eşyalar düşünmeden atılıyor. Oysa Frigler kepeğin bile kendi kültürünün bir yansıması olduğunun bilincindeydi." şeklinde konuşan Şentürk, herkesi sergiye beklediklerini söyledi.

Genel Ağ haberi, 31 Aralık 2007 (Düzenlenmiştir.)

1. Frigler hangi sanat dallarında eserler vermişlerdir?
2. Kültürel mirasa duyarlılık bakımından Frigler ile günümüz insanları arasında nasıl bir fark vardır?

Şekil 32. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.42

4.2.10. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Arkadaşlarınız ile bir grup oluşturarak ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir fikir geliştiriniz. Bunun için:

1. İlk olarak bir fikir bulmalısınız. Tarım, sanayi, hizmet, ulaşım gibi bir iş kolu seçiniz. Bu iş kolunda üretim, dağıtım veya tüketimin geliştirilebilmesi ve arttırılabilmesi için yeni fikirler belirleyiniz.
2. Önceki çalışmaların inceleyiniz. Daha önce sizin fikrinizle ilgili yapılan çalışmaları araştırıp nasıl bir yenilik yapacağınıza karar veriniz.
3. Çalışma programı hazırlayınız. İş bölümü yaparak işi nerede, nasıl, hangi kaynakları kullanarak yapacağınıza kararlaştırınız.

ÇALIŞMA PROGRAMI

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Uygulanabilirliğini değerlendiriniz. Eğer uygulanabilir değilse başa dönünüz.
5. Her şey bitti, sıra geldi yazmaya. Fikrinizi açıklayan dosyanızı hazırlayınız. Gerekli ise çizim de yaparak raporunuzu oluşturunuz.
6. Sunumunuzu hazırlayınız. Şimdi artık fikrinizi sınıf arkadaşlarınıza sunabilirsiniz.

Şekil 33. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.140

4.3. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (ANADOL Yayıncılık) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin ANADOL yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 34 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 9 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders kitabında her bir öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 8.
6. Sınıf ANADOL Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (6. Sınıf –ANADOL Yayınları)									
	Eleştirel Düşünme	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Mekânı Algılama	Harita Okuryazarlığı	Yenilikçi Düşünme	Araştırma	Girişimcilik	Türkeeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	Politik Okuryazarlık	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	4	1	-	-	-	-	-	-	-	5
Kültür ve Miras	-	5	-	-	-	-	-	-	-	5
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	2	2	-	-	-	-	-	4
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	1	3	-	-	-	4
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	-	-	0	5	1	-	-	6
Etkin Vatandaşlık	3	-	-	-	-	-	-	0	3	6
Küresel Bağlantılar	1	-	-	-	-	3	-	-	-	4
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	8	6	2	2	1	11	1	0	3	34

6. sınıf ANADOL yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “Eleştirel Düşünme” becerisinin “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 4 etkinlikte “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 3 etkinlikte ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 1 etkinlikte olmak üzere toplam 8 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 1 etkinlikte ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 etkinlik olmak üzere toplam 6 etkinlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle Kültür ve Miras öğrenme alanının içeriği düşünüldüğünde becerinin etkinlikte kullanımının yetersiz kaldığı düşünülmektedir. “Mekânı Algılama” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 2 etkinlikte kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu becerinin 2 etkinlikle desteklenmesinin beceriyi tam olarak desteklemeyeceği düşünülmektedir. “Harita Okuryazarlığı” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 2 etkinlikte kullanıldığı görülmüştür. “Harita Okuryazarlığı” becerisinin sınıf düzeyi ve öğrenme alanındaki önemi düşünüldüğünde etkinlik olarak desteklenmesinin yetersiz kaldığı kanaat getirilmiştir. “Yenilikçi Düşünme” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 1 etkinlikte kullanıldığı ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında beceri olarak yer almasına rağmen herhangi bir etkinlikte desteklenmediği tespit edilmiştir. “Araştırma” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve

Toplum” öğrenme alanında 3 etkinlik, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 5 etkinlik ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 3 etkinlik olmak üzere toplam 11 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. “Araştırma” becerisinin ders kitabındaki toplam etkinlik sayısına bakıldığında en fazla kullanılan beceri olduğu tespit edilmiştir. “Girişimcilik” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Girişimcilik” becerisinin sadece 1 etkinlikle desteklenmesinin kitap genelindeki etkinlikler bağlamında yetersiz olduğunu düşündürmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında doğrudan verilmesi gereken beceri olmasına rağmen herhangi bir etkinlikle desteklenmediği görülmüştür. “Politik Okuryazarlık” becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 3 etkinlikte kullanıldığı değerlendirilmiştir.

Verilen tablodan yararlanarak becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımına baktığımızda “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 5 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Eleştirel Düşünme” ve “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerilerinin kullanılarak ele alındığı tespit edilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki 4 etkinliğin “Mekânı Algılama” ve “Harita Okuryazarlığı” becerilerine ait olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki 4 etkinliğin “Yenilikçi Düşünme” ve “Araştırma” becerisi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Araştırma” ve “Girişimcilik” becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında “Yenilikçi Düşünme” becerisinin herhangi bir etkinlikle desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Eleştirel Düşünme” ve “Politik Okuryazarlık” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin ise herhangi bir etkinlikle desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 4 etkinliğin “Eleştirel Düşünme” ve “Araştırma” becerileri ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Araştırma” becerisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “Araştırma” becerisinin ders

kitabı genelinde 11 etkinlikte desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. 6. Sınıf öğretim programında öğrenme alanlarında doğrudan verilmesi hedeflenen beceriler olmasına rağmen “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin herhangi bir etkinlikle desteklenmediği görülmüştür.

Tablo 8’e ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Şahin, 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir:

4.3.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloda verilen sosyal bilim dallarının toplum için yaptığı çalışmaları ilgili kutucuklara yazınız.

Sosyal Bilim Dalları	Toplum İçin Yaptığı Çalışmalar
Coğrafya	
Hukuk	
Tarih	
Sosyoloji	
Felsefe	
Psikoloji	
Ekonomi	
Antropoloji	
Arkeoloji	

Şekil 34. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.138

Sıra Sizde

Tabloda verilen mesleklerin gerektirdiği kişilik özellikleri, beceriler ve eğitim süreci hakkında araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgileri tabloya yazınız.

Meslekler	Meslekler ile ilgili bilgiler		
	Kişilik özellikleri	Beceriler	Eğitim süreci
Veterinerlik			
Aşçılık			
Ana sınıfı öğretmenliği			
Otomobil tamirciliği			
Muhasebecilik			

Şekil 35. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.196

Sıra Sizde

Popüler kültürün çocuk oyunlarına ve misafir ağırlama alışkanlıklarına etkileri hakkında çeşitli kaynaklardan araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgileri aşağıda verilen tabloya yazınız.

Popüler kültürün çocuk oyunlarına etkileri	Popüler kültürün misafir ağırlama alışkanlıklarına etkileri

Şekil 36. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.256

4.3.2. Eleştirel Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

 Sıra Sizde

Aşağıda Yağmur Hanım ile eşinin karşılaştıkları bir sorun verilmiştir. Yağmur Hanım ile eşinin karşılaştıkları sorunu inceleyiniz ve bu sorunun hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde nasıl çözülmesi gerektiğini defterinize yazınız.

“Yağmur Hanım ve eşi evlerine tencere seti almaya karar verirler. Bunun için Genel Ağ üzerinden ürünleri incelemeye başlarlar. Yaptıkları inceleme ve araştırma sonucunda bir Genel Ağ sitesinde görüp beğendikleri 9 parça tencere setini (Görsel 1.36) satın alırlar.

Siparişleri kargo firması aracılığıyla kendilerine ulaştırılır. Yağmur Hanım ve eşi ürünün kutusunu açtıklarında içinde 9 yerine 7 parça ürün olduğunu görürler.

Yağmur Hanım hemen ilgili firmayı arayarak durumu anlatır. Ancak firma yetkilileri yaşanan sorunla ilgili bir şey yapamayacaklarını bildirirler.”

Şekil 37. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.30

 Sıra Sizde

Herhangi bir konuda yönetime yardımcı olmak veya yönetimin aldığı karara etki etmek niçin önemlidir? Düşüncelerinizi defterinize yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 38. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.217

 Sıra Sizde

Aşağıda verilenler hakkındaki düşüncelerinizi defterinize yazınız.

1. Doğal gaz, petrol, elektronik cihazlar ve kakao ülkemizin ithal ettiği ürünlere örnektir. Ülkemizin bu ürünleri niçin ithal ettiğini, kaynaklar ve ihtiyaçlar bakımından değerlendiriniz.
2. Beyaz eşya, halı, mobilya, demir-çelik ürünleri, fındık ve incir gibi tarım ürünleri ülkemizin ihraç ettiği ürünlere örnektir. Ülkemizin bu ürünleri niçin ihraç ettiğini, kaynaklar ve ihtiyaçlar bakımından değerlendiriniz.

Şekil 39. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.249

4.3.3. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Ülkemizdeki ekonomik faaliyetlere aşağıda örnekler verilmiştir. Örnekleri inceleyerek bu ekonomik faaliyetlerin hangi kaynak ya da kaynaklar kullanılarak yapıldığını noktalı yerlere yazınız.

1. Çiftçi Ahmet Amca, 10 dönümlük tarlasına şeker pancarı eker. Ürünlerini barajda biriken su ile sulayarak büyütür. Hasat zamanı geldiğinde köyden 5 kişiyi ücretini ödeyerek çalıştırır ve ürünlerini onlara toplatır. Ürünleri, şeker pancarı toplama alanına traktörle götürerek teslim eder.

.....

.....
2. Gamze Hanım, kâğıt fabrikası sahibidir. Fabrikasında 50 kişi çalışmaktadır. Ürettiği kâğıdı müşterilerine satarak para kazanmaktadır. Geri dönüşümün ülke ekonomisine faydasını bilen ve bilinçli bir vatandaş olan Gamze Hanım, aynı zamanda fabrikanın yanında kurduğu tesis ile atık kâğıtların geri dönüşümünü de sağlamaktadır.

.....

.....
3. Yaşadığı köyde büyükbaş hayvancılıkla uğraşan İsmail Bey, bir besi çiftliği kurmuştur. Çiftliğinde 70 tane büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvanların yiyecek ihtiyacını tarlasına ektiği mısır, silaj hâline getirerek karşılamaktadır. Hayvanların sütünü hızlı bir şekilde sağlamak için süt sağma makineleri kullanmaktadır. Hayvanlardan elde ettiği sütü, anlaştığı süt firmasına satarak geçimini sağlamaktadır.

.....

.....
4. Işıl Hanım, inşaat mühendisidir. Konut inşa ederek ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bina yapmak için çimento, kum, kapı, parke, elektrik kabloları, demir gibi ürünleri fabrikalardan satın almaktadır.

.....

.....

Şekil 40. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.172

4.3.4. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Kitabınızda yer alan Türkiye fiziki haritası, Türkiye iklim haritası ve Türkiye doğal bitki örtüsü haritalarından yararlanarak ülkemizin temel fiziki özelliklerini açıklayınız. Bunun için sınıfta arkadaşlarınızla grup çalışması yapınız. Belirlediğiniz özellikleri aşağıda verilen noktalı yerlere yazınız.

Türkiye'nin Temel Fiziki Coğrafya Özellikleri

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 41. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.97

4.3.5. Mekânı Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Öğrendiklerinizden yararlanarak Akdeniz iklimi, kutup iklimi, muson iklimi ve ekvatorial iklimin özelliklerini tablo hâlinde defterinize yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 42. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.116

4.3.6. Politik Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıda bazı örnek olaylar verilmiştir. Bu olayları toplumsal hayatta demokrasinin önemi açısından değerlendiriniz ve düşüncelerinizi noktalı yerlere yazınız.

➤ Eren, Sinem ve Kenan sınıf başkanlığı seçimi için aday olmuştur. Adaylar, sınıf başkanı seçilirlerse gerçekleştirmeyi düşündüklerini anlatmıştır. Daha sonra sınıfta seçim sandığı kurulmuş ve sınıftaki öğrenciler oylarını kullanmıştır. Oylama sona erdiğinde oylar sayılmış ve Sinem en fazla oyu alarak sınıf başkanı seçilmiştir.

.....

.....

.....

➤ Merve Hanım, katıldığı televizyon programında düşüncelerini açıklamaya çalışmaktadır. Ancak programın konuklarından Oğuz Bey sürekli olarak konuşması sırasında sözünü keserek Merve Hanım'a müdahale etmektedir.

.....

.....

.....

Şekil 43. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.221

4.3.7. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkileri ile ilgili düşüncelerinizi noktalı yerlere yazınız.

1. Madenler doğal kaynaklardır. Siz de biliyorsunuz ki dünya üzerinde bulunan doğal kaynaklar zaman içinde tükenebilir. Bilim insanları bu tehlikeye karşılık alternatif kaynaklar bulmak için çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan en öne çıkanı ise asteroit madenciligidir. Mars ile Jüpiter arasında yer alan gök cisimlerine asteroit adı verildiğini fen bilimleri dersinde öğrenmiştiniz. Bilim insanlarına göre dünyada kullanılan çok sayıda maden, asteroitlerin yapısında bulunmaktadır. Asteroitlere uzay araçları göndermenin, asteroitlerdeki madenleri çıkarmanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Gelecekte, asteroitlerin yapısında bulunan altın, gümüş, platin, nikel, alüminyum, demir ve kobalt gibi madenlerin elde edilerek insanlığın kullanımına sunulması planlanmaktadır.

.....

.....

2. Günümüzde kalp yetmezliği yaşayan insanların önemli bir kısmı yaşamlarını kalp pilleri ile devam ettirebilmektedir. Kalp pillerinin kullanım ömrü sınırlıdır. Bu nedenle kalp yetmezliği olan hastalarının belirli aralıklarla ameliyat edilerek kalp pillerinin değiştirilmesi gerekir. Bu soruna çözüm bulmak isteyen Türk bilim insanı Canan Dağdeviren, giyilebilir kalp pilini icat etti. Dağdeviren'in icat ettiği bu piller kalp yetmezliği olan hastaların kalbinin üzerine yapıştırılacaktır. Pil, kalp ve diğer iç organların hareket enerjisini elektrik enerjisine çevirerek şarj edilecektir. Giyilebilir kalp pili takılan hasta belirli aralıklarla ameliyat olmak zorunda kalmayacaktır.

.....

.....

Şekil 44. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.142

4.3.8. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilgilere göre Kenan Bey'in zaman içinde sahip olduğu sosyal rolleri sırasıyla defterinize yazınız.

Kenan Bey, anne ve babasının oğlu olarak 1981 yılında Sivas'ta dünyaya gelmiştir. Doğumuna dedesi, babaannesi ve anneannesi çok sevinmiştir. İlkokul ve ortaokul yıllarında başarılı bir öğrenci olan Kenan Bey, ortaokulda sınıf başkanlığı ve tiyatro kulübü oyunculuğu yapmıştır. Liseyi, Sivas Anadolu Lisesinde tamamlamıştır. Lisede okulunun futbol takımı kaptanlığını yapmıştır. Liseden mezun olduktan sonra Bursa Uludağ Üniversitesi Tekstil Mühendisliği bölümünü bitirmiş ve sonrasında bir kumaş fabrikasında işe başlamıştır. Kenan Bey, 2009 yılında evlenmiş ve daha sonra 2 çocuk sahibi olmuştur.

Şekil 45. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.12

Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloda Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanda meydana gelen değişimlerden bazıları verilmiştir. Öğrendiklerinizden yararlanarak tabloyu doldurunuz.

İslamiyet'ten önceki durum	İslamiyet'ten sonraki durum
Devletin başında bulunan kişiye kağan, hakan, han gibi unvanlar verilirdi.	Devletin başında bulunan kişilere sultan unvanı verilmeye başlandı.
İslamiyet öncesi Türkler genel olarak göçebe bir yaşam sürdürdükleri için mimari eserler yapmamışlardı.	İslamiyet sonrasında Türklerin yerleşik hayata geçişi hızlandığından cami ve medrese gibi mimari eserler inşa edilmeye başlandı.

Şekil 46. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.58

4.4. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin MEB yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 65 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 9 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders kitabında her bir öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 9.
6. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (6. Sınıf –MEB Yayınları)									
	Eleştirel Düşünme	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Mekânı Algılama	Harita Okuryazarlığı	Yenilikçi Düşünme	Araştırma	Girişimcilik	Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	Politik Okuryazarlık	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	9	2	-	-	-	-	-	-	-	11
Kültür ve Miras	-	13	-	-	-	-	-	-	-	13
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	3	11	-	-	-	-	-	14
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	1	5	-	-	-	6
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	-	-	1	4	1	-	-	6
Etkin Vatandaşlık	3	-	-	-	-	-	-	2	4	9
Küresel Bağlantılar	6	-	-	-	-	0	-	-	-	6
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	18	15	3	11	2	9	1	2	4	65

6. sınıf MEB yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “Eleştirel Düşünme” becerisinin “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 9 etkinlikte “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 3 etkinlikte ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 6 etkinlikte olmak üzere toplam 18 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. “Eleştirel Düşünme” becerisinin ders kitabındaki toplam etkinlik sayısına bakıldığında en fazla kullanılan beceri olduğu tespit edilmiştir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 2 etkinlikte ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 13 etkinlik olmak üzere toplam 15 etkinlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Kültür ve Miras

öğrenme alanının içeriği düşünüldüğünde becerinin etkinlikte kullanımının yeteri ölçüde desteklendiği düşünülmektedir. “Mekânı Algılama” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 3 etkinlikte kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu becerinin 3 etkinlikle desteklenmesinin beceriyi tam olarak desteklemeyeceği düşünülmektedir. “Harita Okuryazarlığı” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 11 etkinlikte kullanıldığı görülmüştür. “Harita Okuryazarlığı” becericisinin sınıf düzeyi ve öğrenme alanındaki önemi düşünüldüğünde etkinlik olarak desteklenmesinin yeteri ölçüde ele alındığı tespit edilmiştir. “Yenilikçi Düşünme” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” 1’er etkinlik olmak üzere toplam 2 etkinlikte ele alındığı görülmüştür. “Yenilikçi Düşünme” becerisinin etkinliklerle yetersiz desteklendiği düşünülmektedir. “Araştırma” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 5 etkinlik ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 4 etkinlik olmak üzere toplam 9 etkinlikte kullanıldığı görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise bu becerinin hiçbir etkinlikte desteklenmediği tespit edilmiştir. “Girişimcilik” becerisinin “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Girişimcilik” becerisinin sadece 1 etkinlikle desteklenmesinin kitap genelindeki etkinlikler bağlamında yetersiz kaldığı düşündürmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 2 etkinlikle desteklenmediği görülmüştür. “Politik Okuryazarlık” becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 4 etkinlikte kullanıldığı görülmüştür.

Verilen tablodan yararlanarak becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımına baktığımızda “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 11 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Eleştirel Düşünme” ve “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerilerinin kullanılarak ele alındığı tespit edilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 13 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki 14 etkinliğin “Mekânı Algılama” ve “Harita Okuryazarlığı” becerilerine ait olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki 6 etkinliğin “Yenilikçi Düşünme” ve “Araştırma” becerisi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Yenilikçi Düşünme” “Araştırma” ve “Girişimcilik” becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrenme

alanında “Yenilikçi Düşünme” becerisinin herhangi bir etkinlikle desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 9 etkinliğin “Eleştirel Düşünme”, “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” ve “Politik Okuryazarlık” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Eleştirel Düşünme” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu öğrenme alanında öğretim programında doğrudan verilmesi gereken beceri olan “Araştırma” becerisine yer verilmediği tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Eleştirel Düşünme” becerisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “Eleştirel Düşünme” becerisinin ders kitabı genelinde 18 etkinlikte desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. “Eleştirel Düşünme” becerisi aynı zamanda “Birey ve Toplum”, Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” olmak üzere 3 öğrenme alanında kullanılarak öğrenme alanında en fazla yer alan beceri olmuştur.

Tablo 9’a ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Yıldırım, vd., 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir:

4.4.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Sınıfınızda beşer kişilik gruplar oluşturunuz. Aşağıda verilen sosyal bilim dallarından birini seçiniz ve yapılacak olan çalışmayı öğretmeninizin rehberliğinde grupça gerçekleştiriniz.

Sosyal Bilimler	Yapılacak Çalışmalar
Sosyologum	<p>Okulda anket çalışması Anket yapılacak kişi sayısını belirleyiniz. Toplumsal bir sorun olan teknoloji bağımlılığını ölçmek amacıyla okuldaki öğrencilere gün içerisinde kaç saat televizyon veya Genel Ağ başında vakit geçirdiklerini soran sorular yöneltiniz. Anket çalışmasıyla elde ettiğiniz sonucu sınıfta paylaşınız.</p>
Arkeologum	<p>Arkeolojik kazı çalışması Geçmişte kullanılan çanak, çömlek vb. malzemelerin benzerlerinden getiriniz. Getirdiğiniz bu malzemeleri okul bahçesinde uygun bir yerdeki toprağa gömünüz. Gömdüğünüz yerde kazı yaparak malzemeleri çıkarınız. Not: Çalışmanızın aşamalarını fotoğraflandırarak sınıf panosunda paylaşınız.</p>
Tarihçiyim	<p>Tarihi bir yapının geçmişinin araştırılması Yaşadığımız bölgedeki bir tarihi yapıyı (cami, çeşme, köprü vb.) belirleyiniz. Belirlediğiniz bu yapının geçmişini üzerindeki bilgilerden veya kişilerin anlatımından yararlanarak araştırıp araştırma sonucunu sınıfta paylaşınız.</p>
Coğrafyacım	<p>Yaşanılan bölgedeki bitki örtüsü çeşitliliğinin araştırılması Yaşadığımız çevredeki bitki örtüsünü araştırıp fotoğraflandırınız. Fotoğraflarınızı etkileşimli tahta ile sınıfta sununuz.</p>

Şekil 47. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.139

Sıra Sizde

Aşağıdaki şemada toprağın ekonomik faaliyetlerle olan ilişkisi verilmiştir. Şemayı inceleyerek boş bırakılan yerlere uygun olan ekonomik faaliyetin adını yazınız.

Şekil 48. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.161

4.4.2. Eleştirel Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıdaki afişleri inceleyerek Türkçenin toplumsal birlik oluşturmadaki rolü üzerine bir kompozisyon yazınız.

1.10: 2017 Türk Dili Yılı Afişi

1.11: 2017 Türk Dili Yılı Afişi

Şekil 49. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.21

Sıra Sizde

Aşağıda iki çocuk arasında geçen bir konuşma metni verilmiştir. Metni inceleyip verilen soruları hak, özgürlük ve sorumluluk çerçevesinde cevaplayınız.

Çöpü yere atmamalısın, apartmanımızın çevresi kirleniyor.

Ayşe

Çöp tenekesinin olmaması çöpü yere atmanı gerektirmez. Özgürsün ama sorumluluklarını da unutmamalısın.

1.39: Diyalog

Ben bu apartmanda yaşadığıma göre apartmanımızın bahçesinde de özgürce hareket edebilirim. Üstelik bahçeye çöp tenekesi de konulmamış.

Mehmet

Çöp tenekesi olmadığı için bu çöpten ben sorumlu değilim.

1. Yukarıdaki konuşmada sizce kim haklıdır? Söyleyiniz.
2. Mehmet'in özgürlüğü ve sorumluluğu hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.
3. Ayşe ve Mehmet bu sorunu nasıl çözüme kavuşturabilir? Tartışınız.

Şekil 50. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.41

Sıra Sizde

Toplanan Veriler Başka Şekilde de Kullanılabilir

Bir belediyenin, personelinin mesai takibi için başlatmış olduğu yüz tanıma sistemi yarıdan döndü. Açılan davada bu sistemin, personelin kişilik haklarını ihlal etmesi ve kişisel verilerinin izinsiz olarak kayıt altına alınması sebebiyle anayasaya aykırı olduğu iddia edildi. Belediye ise savunmasında, uygulamasına gerekçe olarak binalarının dağınıklığını ve personel sayısının fazlalığını ileri sürmüştü. Yargıya taşınan uygulama hakkında mahkeme karar verdi. İtirazları kabul eden mahkeme yüz tanıma sistemini hukuka uygun bulmadı ve uygulamayı durdurdu.

Genel Ağ haberi 25/01/2018 (Düzenlenmiştir.)

6.38: Yüz Tanıma Sistemi

1. Haber metnine göre belediyeye, hangi hakkın ihlal edildiği gerekçesiyle dava açılmıştır?
2. Belediye çalışanlarının hakları nasıl güvence altına alınmıştır?
3. Çevrenizde buna benzer ihlaller yaşanmakta mıdır? Örnekler veriniz.

Şekil 51. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.216

Sıra Sizde

Ülkemizin dış politikada izlediği yolu belirleyen Atatürk, Sovyetler Birliği'nin dağılacağını tahmin etmiştir. Bunun için Sovyetler Birliği'nde yaşayan kardeşlerimizle manevi köprülerimizi sağlam tutarak yakınlaşmamızı söylemiştir. 1991 yılına gelindiğinde bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan) ile Türkiye arasında kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkiler hızla gelişmiştir. Azerbaycan ile Türkiye arasındaki Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı iki kardeş ülkenin ekonomik dayanışmasının bir göstergesidir.

İsmet BOZDAĞ, "Atatürk'ün Sofrası" s.26-27 (Düzenlenmiştir.)

Mustafa Kemal Atatürk'ün, yukarıdaki paragrafta "manevi köprüler" olarak neyi kastettiğini açıklayınız.

Şekil 52. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.231

4.4.3. Girişimcilik Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi

Malatya'da temizlik işçisi olarak çalıştığı tekstil fabrikasında iplik üretiminden makinelerin bakımına kadar her şeyi öğrenen Şehriban ŞAHİN, Organize Sanayi Bölgesinde (OSB) kendi kumaş fabrikasını kurdu.

Ailesine ekonomik katkı sağlamak için iş hayatına atılan kadın işçi, kayısı fabrikasında mevsimlik işçi olarak çalışmaya başladı. Çalıştığı şirketin tekstil sektörüne yönelmesi üzerine buradaki görevine temizlik işçisi olarak devam etti. İş yerinde temizlik yapıp personele çay dağıtırken makinelerin nasıl çalıştığını ve bakımını öğrenerek müdürlüğe kadar yükseldi. Bu arada kazandığı parayla kardeşlerini de okutarak yaklaşık 10 yıl önce kendi işinin patronu oldu.

İyi yerlere gelebilmek için hem gece gündüz çalıştığını hem de bilgisayar kursuna gittiğini söyledi. "İşi daha profesyonel ve düzgün yapmaya başladık, makinelere de merakım vardı, zaman geçtikçe makineleri söküp takmaya başladım ve işi tamamen öğrendim." diye konuştu. İplikten kumaşın üretim aşamasına kadar her şeyi öğrendikten sonra işten ayrıldığını ve bir atölye kurarak ticarete atıldığını bildirdi.

Beş personelle 24 saat örme penye kumaş ürettiklerini kaydederek, "Beş makinemiz var. Aylık 60 ton kumaş üretiyoruz. Hedefim makine sayısını çoğaltarak üretimi artırmak." dedi.

Genel Ağ haberi 17/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

5.33: Şehriban ŞAHİN

1. Metinde, nitelikli insan gücünde olması gereken özelliklerden hangileri vardır? Yazınız.

.....

2. Nitelikli insan gücü, ülkemiz ekonomisine hangi yönlerden katkı sağlamaktadır? Yazınız.

.....

3. Çalışmalarıyla nitelikli insan gücünün özelliğini taşıyan kişilere çevrenizden örnekler yazınız.

.....

Şekil 53. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.183

4.4.4. Harita Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıdaki yönergelere uygun olarak etkinliği yapınız.

1. Yandaki haritada yer alan kıtaların isimlerini harita üzerinde verilen boşluklara yazınız.
2. Haritadan yola çıkarak kıtaların isimlerini aşağıda verilen ilgili yerlere yazınız.

3.6: Kıtalar ve Okyanuslar Haritası

Sadece
Kuzey Yarımküre'de
Yer Alan Kıtalar

.....

.....

.....

Her İki Yarımküre'de
Yer Alan Kıtalar

.....

.....

.....

Sadece
Güney Yarımküre'de
Yer Alan Kıtalar

.....

.....

.....

Şekil 54. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.110

Sıra Sizde

Aşağıdaki Türkiye bitki örtüsü haritasında beyaz alanın hangi bitki örtüsüne ait olduğunu lejanta ekleyip bu alanı istediğiniz renge boyayınız.

3.17: Türkiye'nin Bitki Örtüsü Haritası

Şekil 55. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.116

Sıra Sizde

3.24: Türkiye Sanayi Haritası

Yukarıda verilen sanayi haritasından yararlanarak sırasıyla ülkemizdeki:

- Demir-çelik fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- Bitkisel yağ fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- Petrol rafinerilerinin bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- Şeker fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- Pamuklu ve ipeklilik dokuma fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.

Şekil 56. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.123

4.4.5. Mekânı Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloda şehirlerimizin nüfusla ilgili bazı özellikleri verilmiştir. Verilen bu özelliklerin getirdiği sonuçları ilgili yerlere işaretleyiniz.

	Şehirler	Özellikler	Göç Alır	Göç Verir	Nüfus Fazladır	Nüfus Azdır
1	İzmir, İstanbul	Yükselti ve engebe azdır, iklim şartları ılımandır, sanayi, ticaret, turizm gelişmiştir.	✓		✓	
2	Kars, Gümüşhane	Yükselti ve engebe fazladır, kışları soğuk ve kar yağışlıdır, tarım alanları dardır.				
3	Mersin Antalya	İklim şartları elverişlidir, turizm gelişmiştir.				
4	Bursa, Kocaeli	İklim şartları elverişlidir, ulaşım yolları üzerinde yer alır, sanayi ve ticaret gelişmiştir.				
5	Tuz Gölü çevresi	Yağış azdır, buharlaşma ve kuraklık fazladır, tarım ürünü çeşitliliği azdır.				
6	Adana, Gaziantep	Yer şekilleri sadedir, ulaşım yolları üzerinde yer alır, tarım, sanayi ve ticaret gelişmiştir.				

Şekil 57. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.120

4.4.6. Politik Okuryazarlık Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıda verilen kavramlardan demokrasiyle ilgili olanları tespit ederek sandığın içine atılacakları işaretleyiniz. İşaretlediğiniz kavramlardan yola çıkarak cumhuriyet yönetiminin diğer yönetimlerden farklı olan yönlerini aşağıdaki boşluğa yazınız.

Adalet

Yasa

Derebeylik

İnsan Haklarına Saygı

Hak

Krallık

Ayrımcılık

Millî Egemenlik

Çoğulculuk

Özgürlük

Hukucun Üstünlüğü

Eşitlik

Baslı

Anayasa

Şekil 58. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.197

4.4.7. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Yapılacak çalışma için;

- Sınıfta beşer kişilik gruplar oluşturunuz.
- Grup olarak okulunuzla ilgili dikkat çekmek istediğiniz bir konu belirleyiniz.
- Grupların belirlediği konuların yazılı olduğu ortak bir dilekçe hazırlayınız.
- Dilekçeyi, sınıf temsilcisi ve okul meclisi başkanı aracılığı ile okul idaresine veriniz.

Şekil 59. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.207

4.4.8. Yenilikçi Düşünme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

Aşağıda verilen teknolojik gelişmelerin gelecekte hayatımızı nasıl etkileyeceğine dair düşüncelerinizi boşluklara yazınız.

4.17: Çip (elektronik devrelerin yerleştirildiği yarı iletken malzeme)

.....

.....

.....

4.18: Uçan Araçlar

.....

.....

.....

4.19: İnsansız Hava Araçları (Drone)

.....

.....

.....

4.20: Sanal Klavye

.....

.....

.....

4.21: Sürücüsüz Otomobiller

.....

.....

.....

4.22: Akıllı Ev

.....

.....

.....

4.4.9. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Sıra Sizde

1.13: Çanakkale Şehitliği

Çanakkale Şehitliği'nde yurdumuzun her tarafından şehitlerimizin bulunmasını, milli birlik ve beraberlik açısından nasıl yorumlarız? Söyleyiniz.

Şekil 61. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.22

Sıra Sizde

Orta Asya'da konargöçer yaşayan Türkler, özellikle ekonomik şartların zorlaşmasından dolayı, başka yerlere göç etmeye başlamışlardır. Yıllar içerisinde de iklim şartları, dış baskılar, nüfus artışı, bağımsız yaşama arzusu vb. nedenlerden dolayı göçler devam etmiştir. Türkler göçler sayesinde Orta Asya dışında çeşitli devletler kurmuşlardır. Gittikleri yerlere kültürlerini taşımışlar ve başka kültürlerle etkileşim içine girmişlerdir. Avrupa'ya uzanan Türk göçleri sayesinde Kavimler Göçü (375) başlamış ve bugünkü Avrupa devletlerinin temelleri atılmıştır.

Aşağıdaki haritayı inceleyerek verilen soruları cevaplayınız.

2.7: Türklerin Orta Asya'dan Göç Yolları

1. Haritadan faydalanarak Türklerin hangi yönlere ve bölgelere göç ettiğini söyleyiniz.
2. Türklerin tarih boyunca çok çeşitli bölgelere yayılması Türk tarihini siyasi, coğrafi, kültürel ve ekonomik olarak nasıl etkilemiş olabilir? Aşağıdaki boşluğa yazınız.

Siyasi:

Coğrafi:

Kültürel:

Ekonomik:

Şekil 62. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.52

Sıra Sizde

Orhun Yazıtlarından Kesitler (Bilge Kağan Yazıtından)

“Türk, Oğuz beyleri, milleti işit: Üstte gök basmasa, alta yer delinmese, Türk milleti, ilimi, töreni kim bozabilecekti? Türk milleti, vazgeç, pişman ol! Disiplinsizliğinden dolayı seni beslemiş olan kağanına, hür olan iyi iline karşı hata ettin. Silahlılar nereden gelip seni dağıttılar? Mızraklılar nereden gelip seni sürdüler? Mukaddes Ötüken ormanının milleti, dağıldım ve gittin.

Çin milletinin ipeği yumuşak sözü tatlı imiş. Tatlı sözle, ipek kumaşla aldatır kendisine yaklaştırmış. Yaklaştırdıktan sonra kötü şeyleri düşünürmüş. Tatlı sözle, ipek kumaşla aldanıp Türk milleti öldün. O yere doğru gidersen daha çok öleceksin. Ancak Ötüken’de oturup kervan gönderirsen hiçbir sıkıntı yoktur. Ötüken ormanında oturursan ebediyen il tutarsın.

Ben Bilge Kağan Tanrı buyruğu için, ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım. Fakir milleti zengin kıldım. Dört taraftaki milleti hep tabi kıldım, düşmansız kıldım. Hep bana itaat etti.”

Muharrem ERGİN, “Orhun Abideleri” s.73 (Düzenlenmiştir)

Alfabe Lata	Alfabe Türkçesi	Alfabe Lata	Alfabe Türkçesi	Alfabe Lata	Alfabe Türkçesi	Alfabe Lata	Alfabe Türkçesi	Alfabe Lata	Alfabe Türkçesi
A, E	𐰇	B	𐰃	C	𐰆	NG	𐰏	Ç	𐰇
L, E	𐰇	B	𐰃	M	𐰆	ND, NT	𐰏	İK	𐰇
Q, U	𐰇	G	𐰃	P	𐰆	LD, LT	𐰏	OK, UK	𐰇
Q, U	𐰇	K	𐰃	S	𐰆			OK, UK	𐰇
		L	𐰃	Z	𐰆				
		N	𐰃	Ş (NY)	𐰆				
		R	𐰃	R (NY)	𐰆				
		S	𐰃						
		T	𐰃						
		Y	𐰃						

2.14: Orhun Abideleri ve Kök Türk Alfabesi-Moğolistan

1. Metinde Bilge Kağan Türk milletine hangi öğütleri veriyor? Söyleyiniz.
2. Metinden yola çıkarak Türkler hangi ekonomik faaliyetleri yapmaktadır? Söyleyiniz.
3. Orhun Yazıtlarının Türk tarihi açısından önemi nedir? Açıklayınız.

Şekil 63. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.57

4.5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (EKOYAY) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin EKOYAY yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 100 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 10 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders

kitabında her bir öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 10.

7. Sınıf EKOYAY Yayınlarına Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (7. Sınıf – EKOYAY)										
	İletişim	Medya Okuryazarlığı	Kanıt Kullanma	Problem Çözme	Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Araştırma	Değişim ve Sürekliliği Algılama	İş Birliği	Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	9	3	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Kültür ve Miras	-	-	27	-	-	-	-	-	-	-	27
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	9	2	3	-	-	-	-	-	14
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	9
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	-	-	-	2	7	6	-	-	15
Etkin Vatandaşlık	-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	12
Küresel Bağlantılar	-	-	-	3	-	-	-	-	6	2	11
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	9	3	36	17	3	11	7	6	6	2	100

7. sınıf EKOYAY yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “İletişim” becerisi “ Birey ve Toplum” öğrenme alanında 9 etkinlikte kullanılmıştır. “Medya Okuryazarlığı” becerisi 3 etkinlikle desteklenmiştir. Her iki becerinin sadece 7. Sınıf öğretim programının “Birey ve Toplum” öğrenme alanında kullanıldığı görülmektedir. “Kanıt Kullanma” becerisinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 27 ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise 9 etkinlikte desteklendiği tespit edilmiştir. Bu becerinin toplamda 36 etkinlikle ele alınmasının bu becerinin özellikle “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğrenme alanının da içeriği düşünüldüğünde öğrenmeyi destekleme açısından katkısının büyük olacağı düşünülmektedir. “Problem Çözme” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 2, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 12 ve “Küresel Bağlantılar” alanında ise 3 etkinlikle desteklenerek toplam 17 etkinlikte ele alındığı görülmüştür. “Problem Çözme” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında beceriyi destekleyecek ölçüde etkinlikle desteklenmediği düşünülmektedir. “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 3 etkinlikte

kullanılmıştır. “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerisinin ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı dikkate alındığında 3 etkinlikte ele alınması yetersiz olarak algılanmaktadır. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 2 ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 9 toplamda 11 etkinlikte kullanıldığı görülmüştür. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin özellikle “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında etkinliklerle yeteri ölçüde ele alınmadığı düşünülmektedir. Aynı zamanda bu becerisinin öğretim programında 7. sınıflarda “Kültür ve Miras” öğrenme alanında da doğrudan verilmesi beklenen beceri olmaması da dikkat çekicidir. “Araştırma” becerisinin “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 7 etkinlikte kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Araştırma” becerisinin ders kitabı genelinde yeterli ölçüde etkinlikte desteklenmediği düşünülmektedir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 6 etkinlikte desteklenerek ders kitabında ele alındığı tespit edilmiştir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin ele alındığı öğrenme alanı da dikkate alındığında becerinin yeteri kadar etkinlikle desteklendiğinin sonucuna ulaşılmıştır. “İş Birliği” beceri “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 6 etkinlikle desteklenmiştir. “İş Birliği” becerisinin öğrenme alanının ders kitabındaki süre dağılımı da göz önüne alındığında yeteri kadar etkinlikle ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerisinin 2 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerisinin yeteri kadar etkinlikle desteklenmediği görülmektedir.

Verilen tablodan yararlanarak becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımına baktığımızda ise “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 12 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “İletişim” ve “Medya Okuryazarlığı” becerileri ele alınmıştır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 27 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Kanıt Kullanma” becerisi ile sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 14 etkinliğin “Kanıt Kullanma, “Problem Çözme” ve “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 9 etkinliğin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 15 etkinliğin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” “Araştırma” ve “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 12 etkinliğin “Problem Çözme” becerisine ait olduğu

görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 11 etkinliğin “Problem Çözme” ve “İş Birliği” ve “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerileri ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Kanıt Kullanma” becerisi olduğu tespit edilmiştir. “İletişim”, “Medya Okuryazarlığı”, “Araştırma”, “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama”, “Değişim ve Sürekliliği Algılama”, “İş Birliği” ve “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerilerinin yalnız bir öğrenme alanında kullanıldığı tespit edilmiştir. “Problem Çözme” becerisinin ise “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları olmak üzere toplam 3 öğrenme alanında ele alınarak en fazla öğrenme alanında işlenen beceri olduğu görülmüştür.

Tablo 10’a ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Azer, 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir:

4.5.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki sanayi kollarında gerçekleşen teknolojik gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini yazınız.

Tekstil sanayisi:

Gıda sanayisi:

Otomotiv sanayisi:

İnşaat sanayisi:

Şekil 64. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.160

4.5.2. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki cümleleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

Üretim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde daha fazla alan ekilebilir hâle geldi. Bunun sonucunda _____

Üretim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde insan gücüne duyulan ihtiyaç azaldı. Bunun sonucunda _____

Üretim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde yılın her mevsimi ürün elde edilebilir oldu. Bunun sonucunda _____

Şekil 65. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.160

4.5.3. İletişim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

1. Aşağıda farklı mimiklere sahip görseller yer almaktadır. Mimiklerin ne anlama geldiğini altlarına yazınız.

a. _____

b. _____

c. _____

Görsel 1.5

2. Bu mimiklerin kişiler arası iletişime katkısını değerlendiriniz.

a. Görseli _____

b. Görseli _____

c. Görseli _____

Şekil 66. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.13

Etkinlik Zamanı

Fotoğrafları inceleyiniz. Fotoğraflarda gördüğünüz durumlarda bir iletişim hatasından söz edilebilir mi? Neden? Fotoğraflarda gördüğünüz iletişim hataları nelerdir? Açıklayınız.

Görsel 1.8

Görsel 1.9

Şekil 67. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.16

4.5.4. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki haberi okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Türkiye D-8 Ülkelerine Örnek Oluyor

Gelişen Sekiz Ülke (D-8) Ekonomik İşbirliği Örgütü Genel Sekreteri, Türkiye'nin tüm sektörlerde gerçekleştirdiği eğitim programlarıyla D-8 üyeleriyle çok farklı alanlardaki uzmanlık ve deneyimlerini paylaştığını örgütün Türkiye'den "öğrenecek çok şeyi olduğunu" ifade etti. "Türkiye'nin dönem başkanı olarak gelecek iki yılda yapacağı katkılar fevkalade önemlidir. Ancak Türkiye'nin D-8'deki rolü yalnızca bununla sınırlı değildir. Türkiye, hâlen D-8'in yıllık bütçesine en fazla katkı sağlayan ülkelerdendir.

Genel ağı haberi, 22 Ocak 2018 (Düzenlenmiştir.)

1. Örgüt'ün Türkiye'den "öğrenecek çok şeyi olduğu" ifadesinden ne anlıyorsunuz?

2. Türkiye'nin D-8'deki rolü ve kuruluş katkuları nelerdir?

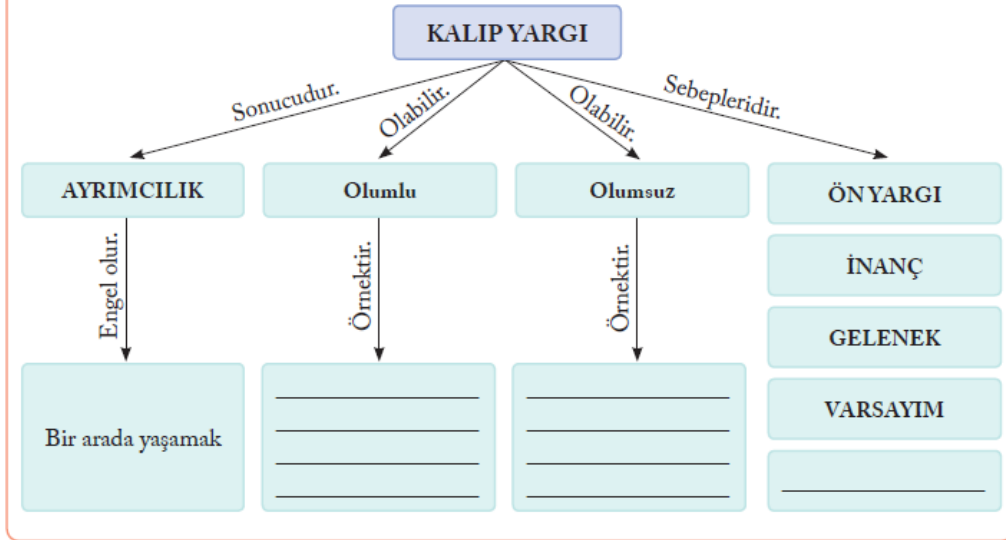
Şekil 68. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.211

4.5.5. Kalıp ve Önyargıyı Fark Etme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki kavram haritasını inceleyiniz. Boş bırakılan yerleri doldurunuz.

Şekil 69. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.217

4.5.6. Kanıt Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

(Askeri Müze, İstanbul)

Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı defterinize yazınız.

Osman Bey'in bağımsızlığını ilanı Âşık Paşazâde Tarihi'nde şöyle anlatılmaktadır:

Osman Bey'in Karacahisar'ı almasından sonra çok sayıda insanın gelip yerleşmesiyle Karacahisar kısa zamanda mamur oldu. Halk, Dursun Fakih'ten buraya kadı tayin etmesini ve cuma namazı kılınmasını istedi. Dursun Fakih, bu isteği Osman Bey'e ilettili. Osman Bey "Ne gerekiyorsa yapalım." deyince Dursun Fakih: "Hanım! Sultandan izin almak gerektir." dedi. Bunun üzerine Osman Bey:

"Bu şehri kendi kılıcımla aldım, sultanın bunda ne dahli var ki ondan izin alalım, ona sultanlık veren Allah bana da hanlık verdi. Eğer minneti şu sancaksa ben, kendi sancağımı kaldırarak düşmanlarla uğraştım. Eğer o, ben Selçuk hanedanındanım derse ben de Gökalt nesliyim. Eğer bu vilayete ben onlardan önce geldim derse Süleyman Şah dedem onlardan daha önce geldi." dedi. Halk, bu sözlerden razı oldu. Kadılık ve hatiplik Dursun Fakih'e verildi. Cuma hutbesi Karacahisar'da okundu.

Âşık Paşazâde Derviş Ahmed Âşık, Âşık Paşazâde Tarihi, s.59-60 (Düzenlenmiştir.)

Tarihçi Prof. Dr. Halil İnalçık devletin 1302'de Koyunhisar Savaşı'ndan sonra kurulduğunu şöyle açıklamaktadır:

Bir imparatorluk ordusuna karşı kazanılan Koyunhisar Savaşı, Osman'ı bölgede karizmatik bir bey durumuna getirmiştir. Çağdaş kaynak Pachymeres (Pakimeres) onun bu zaferle şöhretinin Kastamonu bölgesine kadar yayıldığını ve gazilerin onun bayrağı altına koşuştuklarını kaydeder. Bu zafer Osman'a bir hanedan kurucusu karizması kazandırmış, kendisinden sonra oğlu Orhan itirazsız beylik tahtına geçmiştir. Biz 1302 tarihini Osmanlı hanedanının, dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kesin kuruluş tarihi olarak kabul edebiliriz.

Halil İnalçık, Devlet-i Aliyye Osmanlı Tarihi Üzerine Araştırmalar I, s.17 (Düzenlenmiştir.)

1. İlk metinde geçen "sultan" ifadesiyle hangi devletin hükümdarından bahsedilmektedir?
2. İlk metne göre hükümdarlık sembolleri nelerdir?
3. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı görüşlerin olmasının sebebi nedir?
4. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili hangi görüşü benimsediniz? Neden?

Şekil 70. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.38

Etkinlik Zamanı

Metinleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı defterinize yazınız.

... Vardılar, oğlan devşirdiler. Getirip Anadolu'da Türk kavmine üleştirdiler. Çift sürdüler. Bunlar hizmet gördüler ve Türkçe öğrendiler. Üç yıl, dört yıl olduktan sonra getirip devlet kapısında yeniçeri yaptılar. Ak börk giydirdiler. Aslında yeniçerinin kuruluşu budur. O vakitten beri adını yeniçeri koydular.

Oruç Beğ Tarihi, s. 38

Bir ülke alındıktan sonra padişah kâtibi o yöreye gelir ve erkek çocukları yeniçeri olarak askere alır. Her biri için beş altın öder ve onları Anadolu'ya yetiştirilecekleri yere gönderir. Şayet buradan aldığı çocuk yeterli gelmezse kendi ülkesindeki erkek çocuklara sahip Hristiyanlara gider. Onlardan her şehrin payına düşen miktarda çocuğu toplar. Çocuklar kime emanet edildiyse o kişi çocukları yetiştirmekle ve sonra kendisine söylenen yere yollamakla mükelleftir. Geri alınan çocuklar savaş talimi yapmaya başlar. Padişah onlara ulufeleri öder. En iyilerini sarayına seçer ve ulufelerini arttırır.

Konstantin Mihailoviç (Sırp), Bir Yeniçerinin Hatıraları, s.115-116 (Düzenlenmiştir.)

1. Metinlerde hangi asker alma sisteminden söz edilmektedir?
2. Alınan çocuklar hangi ocağa asker olmaktadır?
3. Çocuklar neden Türk ailelere verilmektedir?
4. Saray için seçilen çocukların özellikleri neler olabilir?

Şekil 71. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.47

Etkinlik Zamanı

Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı defterinize yazınız.

Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışı, fetih siyaseti ve adalet prensiplerine dayanıyordu. Buna göre hükümdar adaletli olursa halk emniyet içerisinde serbestçe sosyal ve ekonomik faaliyette bulunabilirdi. Böylece üretimde artış kaydedilirdi. Üretim artışı vergi gelirinin artmasını ve dolayısıyla devletin zenginleşmesini sağlardı. Zenginleşen devlet, daha güçlü ordular besler ve yeni ülkeler fethedebilirdi. Fethedilen yerlerde de adaletli olunursa... şeklinde devam eden bu sisteme daire-i adalet denilirdi.

Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, s.111 (Düzenlenmiştir.)

1. Fetih ve adalet arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
2. Yönetimin adaletli olmasının sonuçları neler olabilir? Açıklayınız.

Şekil 72. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.53

Etkinlik Zamanı

Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Osmanlı Devleti hızla çözülyordu. Doğu ve Orta Balkanlar'da Bulgar ve Rus orduları türemiş ilerlemekteydi. Osmanlıların sarayına, ortalağı en çok karıştıranların başında Sırp lar geliyordu. Bosna vilayetinde ise işler uzun zamandan beri iyi gitmiyordu ve Ali Sabir'e göre göç kapıda ya da.

Göçmeye kesin olarak karar vermişti. Bu kararını Haset'e sor geldiğini biliyordu. Burada doğmuştu. Burada evlenmişlerdi. Burada çocukları olmuştu. Çocukları için de burası çok önemliydi. Göç açıp gördükleri, gönül verip sevdikleri bu geniş vadi, sonradan onlar için cennet bahçesi gibi özlenen bir yer olacaktı. Anularının hoş tadı giderek acılaşacak, zaman zaman canlarını yakacaktı. Göçün yaldığı bu günlerde karısı da çocukları da korku içindeydi. Nihayet yola koyuldular.

Göç çileli bir yolculuktu. Acı ve hüsn dolu. Hastalık başlangıcı gibi gelen baş dönmesinin ardından, gitgide bedenlerini ve ince yerlerini titreten zulmana dalıp hüsnlendiler. Gocra yine toparlandılar, göçün yarattığı yalnızlık duygusunun gününü dertlerinin ardına itip huzur bulmak için seçtikleri şehre doğru yürüdüler. Saraybosna'dan Üsküp'e! Bu yolculuk daha sonra Selanik, Edirne, İstanbul ve İzmir'e kadar devam edecektir.

Tren yolu vardı artık. Ama çok daha zahmetli olan eski yolu kullanmak zorundaydılar. Ali Sabir'in işi gereği ata da ihtiyacı vardı ölümlere, onların çektiği yaylı arabaya da. Ayrıca, Sacide'nin omuzuyla boynunu arasından başta yerde uyumayan kedisine, Alemdar'ın yavrularına da sahip çıktığı köpeğe vermesi gereken sevgileri vardı. Bunlara engel olsalar çocuklar daha çok ayrılık acısı yaşayacaklardı.

Ayla Kulu, Yedinci Bayrak – Urumeli'den İzmir'e, s. 50 - 52, 71, 97 (Düzenlenmiştir.)

1. Metindeki göç, hangi göç türündendir? Neden?

2. Ali Sabir ve Haset neden göç etmek zorunda kalmıştır?

3. Ali Sabir ve ailesi göç sırasında hangi zorlukları yaşamışlardır?

4. Bu göçün sonuçları nelerdir?

Şekil 73. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.117

4.5.7. Medya Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Haberi okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Mesai Arkadaşına Hakaret Etti, Tazminatsız Kovuldu

Mesai arkadaşına söylediği söz yüzünden tazminatsız işten atılan işçi soluğu mahkemede almıştı. Yerel mahkemenin “kudem ve ihbar tazminatlarını almasına” hükmettiği dosya Yargıtaya gitti. Yargıtayda görülen davada Yargıtay, yerel mahkemenin verdiği kararı bozarak fiziksel görünümüne yönelik sözleri hakaret saydı. Yargıtay, “Şeref ve haysiyete yönelik bir saldırı var. Mesai arkadaşına sataşmak, düşünceyi açıklama özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez.” diyerek yerel mahkemenin verdiği kararı bozdu.

Genel ağ haberi, 23 Mayıs 2018 (Düzenlenmiştir.)

1. Bu haber, kitle iletişim araçlarında yayınlandığı zaman halk hangi haklarını kullanmış olur ya da halkın hangi hakları ihlal edilmiş olur?

2. Sizce bu haberi yapan veya yayınlayanlar sorumluluklarını yerine getirmişler midir? Açıklayınız.

3. Sorumluluk sahibi bir vatandaş olarak böyle bir haberle karşılaştığınızda ne yaparsınız?

Şekil 74. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.27

4.5.8. Problem Çözme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

<p>Buraya Kayseri ile ilgili fotoğraf yapıştırınız.</p>	Kayseri	
	Nüfusu	: _____
	Yüz ölçümü	: _____
	İklimi	: _____

	Yeryüzü şekilleri :	_____

	Ekonomisi :	_____

Şekil 75. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.110

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki tabloyu örneği dikkate alarak doldurunuz.

Demokrasinin ilkeleri	Ne anlama geliyor?	Demokrasi açısından önemi nedir?
Seçme ve seçilme hakkı	<i>Ülkeyi yönetenleri oy vererek seçme anlamına geliyor.</i>	<i>Kendimizi yönetecek kişileri seçerek belirlemiş oluruz.</i>
Milli egemenlik		
Karar alma ve uygulama süreçlerine katılım		
Çoğulculuk		
Hukukun üstünlüğü		
Özgürlük		
Eşitlik		

Şekil 76. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.183

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki haberi okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Dünya Bankası: 1 Milyardan Fazla İnsanın Kimliği Yok

Görsel 7.34

Dünya Bankasının yaptığı bir çalışmaya göre dünya üzerinde 1,1 milyardan fazla insanın herhangi bir kimlik belgesi yok. Özellikle Afrika ve Asya'da yaşayan, kimlik kaydı yapılmamış her üç çocuktan biri şiddete daha yatkın. Sorun özellikle yoksulluk, ayrımcılık, salgınlar ve silahlı çatışmalarla mücadele edilen coğrafyalarda daha da şiddetli. Birçok aile doğum kaydının önemi hakkında bilgilendirilmediği için dünya genelinde 1,1 milyardan fazla insan en temel haklardan yararlanamıyor. Bu sebeple Afrika ve Asya'da milyonlarca çocuk ancak olul çağına geldiğinde bir devlet dairesince tarunuyor.

Genel ağ haberi, 22 Ekim 2017 (Düzenlenmiştir.)

1. Neden bazı insanların kimlik belgesi yoktur?

2. Kimlik sahibi olmamak hangi temel haklardan yararlanmayı kısıtlamaktadır?

3. Haberde geçen sorunlar neden Afrika ve Asya'da yaşanmaktadır?

4. Haberde geçen sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek kuruluşlar nelerdir?

Şekil 77. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.223

4.5.9. Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisine Ait Örnek

Etkinlikler

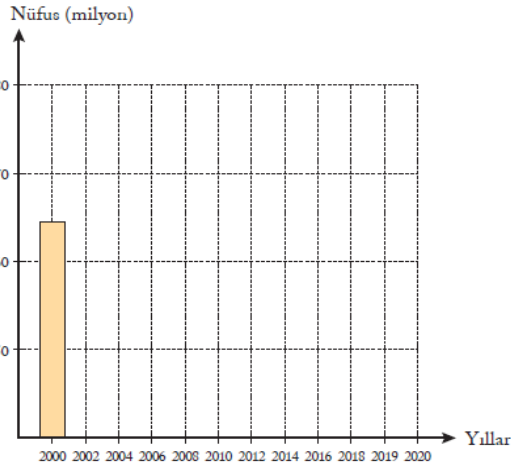
Etkinlik Zamanı

Tabloda yıllara göre Türkiye'nin toplam nüfusu verilmiştir. Tablodaki bilgilerden yararlanarak örnekte olduğu gibi aşağıdaki sütun grafiğini çiziniz. Grafiğin altındaki soruyu cevaplayınız.

Tablo 3.2: Yıllara Göre Türkiye'nin Toplam Nüfusu

Yıllar	Toplam Nüfus
2000	64.729.501
2002	66.401.851
2004	68.010.215
2006	69.729.967
2008	71.517.100
2010	73.722.988
2012	75.627.384
2014	77.695.904
2016	79.814.871
2018	82.003.882
2019	83.154.997
2020	83.614.362

www.tuik.gov.tr

Grafiğe göre en fazla artış ile en az artış hangi yıllarda görülmektedir?

Şekil 78. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.110

4.5.10. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İlk Çağ'da insanlar yazıyı hangi ihtiyaçları için kullanmışlardır?

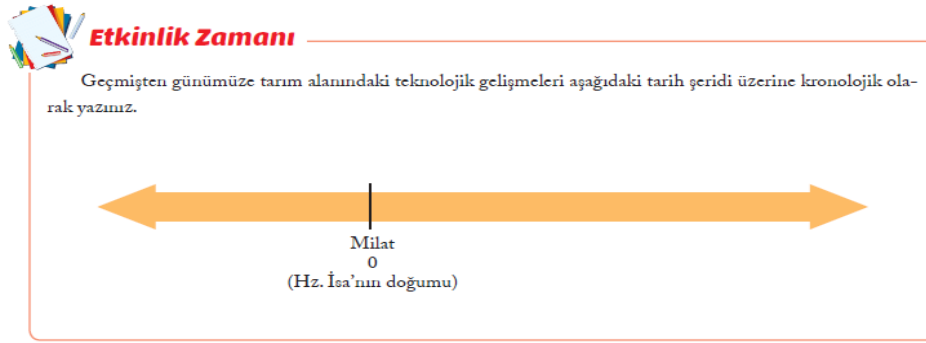
2. İnsanlar İlk Çağ'dan günümüze yazı yazmak için nelerden yararlanmışlardır?

3. Mezopotamya, Mısır ve Fenike medeniyetlerinin kullandıkları yazı çeşitleri nelerdir?

4. Günümüzde ülkemizde kullandığımız alfabe hangi medeniyetlerin katkısı ile meydana gelmiştir?

5. Gelecekte de yazının önemini koruyacağını düşünüyor musunuz? Neden?

Şekil 79. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.130

Şekil 80. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.160

4.6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları -1-) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin MEB -1- yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 96 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 10 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders kitabında her bir öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 11.

7. Sınıf MEB Yayınlarına -1- Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (7. Sınıf – MEB1)										
	İletişim	Medya Okuryazarlığı	Kanıt Kullanma	Problem Çözme	Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Araştırma	Değişim ve Sürekliliği Algılama	İş Birliği	Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	6	7	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Kültür ve Miras	-	-	22	-	-	-	-	-	-	-	22
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	8	5	4	-	-	-	-	-	17
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	12
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	-	-	-	1	7	1	-	-	9
Etkin Vatandaşlık	-	-	-	13	-	-	-	-	-	-	13
Küresel Bağlantılar	-	-	-	2	-	-	-	-	5	3	10
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	6	7	30	20	4	13	7	1	5	3	96

7. sınıf MEB -1- yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “İletişim” becerisi “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 6 etkinlikte kullanılmıştır. “Medya Okuryazarlığı” becerisi 7 etkinlikle desteklenmiştir. Her iki becerinin de “Birey ve Toplum” öğrenme alanında etkinlik olarak orantılı kullanıldığı görülmektedir. “Kanıt Kullanma” becerisinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 22 ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise 8 etkinlikte desteklendiği tespit edilmiştir. Bu becerinin toplamda 30 etkinlikle ele alınmıştır. Bu becerinin bulunduğu etkinliklerin özellikle “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğrenme alanının da içeriği düşünüldüğünde öğrenmeyi destekleme açısından katkısının büyük olacağı düşünülmektedir. “Problem Çözme” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 5, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 13 ve “Küresel Bağlantılar” alanında ise 2 etkinlikle desteklenerek toplam 20 etkinlikte ele alındığı görülmüştür. “Problem Çözme” becerisinin ders kitabında becerinin öğrenilmesini sağlayacak özgünlükte etkinliklerle desteklendiği düşünülmektedir. “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 etkinlikte kullanılmıştır. “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerisinin ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı dikkate alındığında 4 etkinlikte ele alınması yetersiz olarak görülmektedir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 1 ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 12 toplamda 13 etkinlikte kullanıldığı görülmüştür. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin özellikle “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında etkinliklerle yeteri ölçüde ele alınmadığı düşünülmektedir. Aynı zamanda “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının ders kitabı genelinde farklı becerilerde toplam 9 etkinlikle desteklenerek en az etkinlik kullanılan öğrenme alanı olması da dikkat çekicidir. “Araştırma” becerisinin “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 7 etkinlikte kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Araştırma” becerisinin ders kitabı genelinde yeterli ölçüde etkinlikte desteklenmediği düşünülmektedir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 1 etkinlikte desteklenerek ders kitabında ele alındığı tespit edilmiştir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin ele alındığı öğrenme alanı da dikkate alındığında becerinin yeteri kadar etkinlikle desteklendiğinin sonucuna ulaşılmıştır. “İş Birliği” beceri “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 5 etkinlikle desteklenmiştir. “İş Birliği” becerisinin öğrenme alanının ders kitabındaki süre dağılımı da göz önüne alındığında yeteri kadar etkinlikle ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme”

becerisinin 3 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerisinin yeteri kadar etkinlikle desteklenmediği görülmektedir.

Verilen tablodan yararlanarak becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımına baktığımızda ise “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 13 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “İletişim” ve “Medya Okuryazarlığı” becerileri ele alınmıştır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 22 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Kanıt Kullanma” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 17 etkinliğin “Kanıt Kullanma, “Problem Çözme” ve “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 12 etkinliğin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 9 etkinliğin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” “Araştırma” ve “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 13 etkinliğin “Problem Çözme” becerisine ait olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 10 etkinliğin “Problem Çözme” ve “İş Birliği” ve “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerileri ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Kanıt Kullanma” becerisi olduğu tespit edilmiştir. “İletişim”, “Medya Okuryazarlığı”, “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama”, “Araştırma”, “Değişim ve Sürekliliği Algılama”, “İş Birliği” ve “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerilerinin yalnız bir öğrenme alanında kullanıldığı tespit edilmiştir. “Problem Çözme” becerisinin ise “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları olmak üzere toplam 3 öğrenme alanında ele alınarak en fazla öğrenme alanında işlenen beceri olduğu görülmüştür.

Tablo 11’e ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Gültekin, vd., 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir.

4.6.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Aşağıda Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde açılan bazı alanlar verilmiştir. Bu alanların hangi sektöre ve meslek gruplarına yönelik olduğunu araştırarak tabloya yazınız.

Sıra	Sektör-Meslek Grubu
1	
2	
3	
4	
5	
6	

Şekil 81. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.179

4.6.2. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlik

Aşağıdaki tabloda Sanayi İnkılabı öncesi ve sonrası sosyal ve ekonomik hayat ile ilgili bilgiler numaralandırılarak verilmiştir. Bilgilerin hangisinin sosyal hangisinin ekonomik sonuçlarla ilişkili olduğunu örnekteki gibi yazınız.

Sosyal Sonuçları: 4,.....

Ekonomik Sonuçları: 1,.....

	Öncesi	Sonrası
1	İnsan gücüne dayalı üretim yapıyordu.	Makine gücüne dayalı seri üretime geçmiştir.
2	Üretimin temel alanları tarım, hayvancılık ve zanaattır.	Üretim alanı genişlemiştir. Ham maddesi tarım ürünleri, madenler olan birçok yeni ürün ortaya çıkmıştır.
3	Uzak yerler insanoğlu için önemli bir sorundur.	Demir yolu, buharlı lokomotif, buharlı gemi, otomobil, telgraf aracılığıyla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.
4	Dağınık bir yerleşim yapısının olduğu görülür.	Sanayi Devrimi nüfusun merkezlerde yani kentlerde toplanmasına yol açmıştır.
5	Üretim ve tüketim kısıtlıdır.	Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.
6	Geniş aileler yaygındır.	Çekirdek aile yaygınlaşmıştır.
7	Uygulanan teknik, tecrübe ve ustalık geleneğine dayanır.	Bilime ve teknolojiye dayanan teknikler geliştirilmiştir.

Şekil 82. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.165

4.6.3. İletişim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

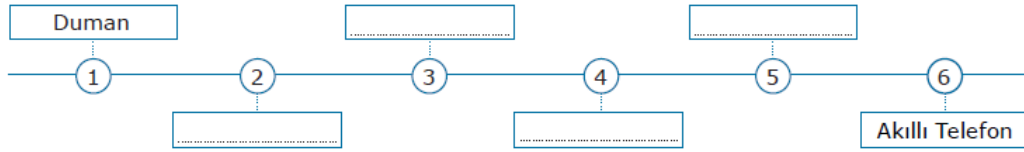
İki kardeş arasındaki iletişimi etkileyen tutum ve davranışları olumlu ve olumsuz olarak gruplandırınız.

Olumlu	Olumsuz
•	•
•	•
•	•
•	•

Şekil 83. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.15

Geçmişte ve günümüzde kullanılan iletişim araçlarını belirleyerek aşağıdaki zaman çizelgesine örnekte olduğu gibi yazınız. Sosyal değişimde en fazla etkisi olan aracın hangisi olduğunu tartışınız.

Şekil 84. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.25

4.6.4. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Ülkemizin liderliğinde uluslararası bir kuruluş kurduğunuzu düşünün. Kuruluşun adını, amacını, üye ülkeleri belirleyerek bir slogan ve logo hazırlayınız.

Kuruluşun Adı:

Kuruluş Tarihi:

Üye Ülkeler:

Kuruluşun Sloganı:

Kuruluşun Amacı:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kuruluşun Logosu:

Şekil 85. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.223

4.6.5. Kalıp ve Önyargıyı Fark Etme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Çevrenizde veya medyada karşılaştığınız kalıp yargılara örnekler veriniz.

Kalıp Yargılar

- Japonlar çalışkandır.
-
-
-
-
-
-
-
-

Şekil 86. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.228

4.6.6. Kanıt Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

OKUMA PARÇASI

Osman Gazi 1257 veya 1258'de Söğüt'te doğdu. Babası Ertuğrul Gazi 1281'de öldüğünde üç oğlu hayattaydı. Gündüz, Saru Yatı (Savcı) ve Osman Bey. Osman Gazi yaşça kardeşlerin en küçüğü idi. Ancak atılganlığı ve lider karakteriyle ön plana çıktığı için Ertuğrul Gazi'nin sağlığında babasının vekilliğini yapmaya başlamıştı. Osman Bey, bu yüzden 1281'de kardeşlerinin itirazı olmadan aşiretin başına geçti.

...Osman Gazi 1288'de Karacahisar'ı fethetti ve burayı kendisine merkez edindi. Osmanlı Beyliği'nin ilk merkezi, Eskişehir'e 7 kilometre uzaklıkta, sarp bir tepe üzerinde bulunan ve bugün mevcut olmayan Karacahisar Kalesi'dir. Osman Gazi, bu kaleyi fethederek İznik'ten İstanbul'a giden ana yola da hâkim oldu. Ayrıca Karacahisar'ın fethiyle "tekfur" adıyla anılan Bizans valilerine savaş başlattı ve bölgeyi bir gaza alanı haline getirdi. (Erhan Afyoncu, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu s.40)

Osman Bey'in Karacahisar'ı fethetmesi beyliğe ne gibi faydalar sağlamıştır? Yazınız.

.....

.....

Şekil 87. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.44

Örnek Olay 1

Bursa'nın fethi sırasında şehirde yaşayan Rumlar hiçbir direnişte bulunmamıştır. Fetihden sonra şehri neden teslim ettiklerini soran Orhan Gazi'nin Rumlardan aldığı cevap oldukça dikkat çekicidir.

"Sizin devletinizin günden güne yükseldiğini ve bizim devletimizi geçtiğini anladık. Babanızın idaresine geçen köylülerin memnun kalıp bir daha bizi aramadıklarını gördük ve biz de bu rahatlığa heves ettik."

(Aşıkpaşazade, Tevârih-i Âli Osman, s.30)

Örnek Olay 2

Tarihçi Nikolas Jorga (Nikılıs Yorga) İstanbul kuşatmasında şehrin savunmasının Rumlardan daha çok 4. Haçlı Seferi ile İstanbul'a yerleşen Latinler tarafından yapıldığını belirtir. Kuşatma günlerini bizzat gören Bizans Tarihçisi Ducas (Dukas) ise Latinlerin baskısından bıkan halkın "Latin külahı görmektense Türk sarığı görmek evladır." sözünü söylediklerini belirtir.

(Nikolas Jorga, Osmanlı Tarihi, c.2, s.22; Ducas, Bizans Tarihi, s.264)

Yukarıdaki iki örnek olayı dikkate alarak Osmanlı Devleti'nin istimâlet politikasının ilk aşamasında nasıl bir yol izlediğini aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

Şekil 88. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.57

Aşağıda görselleri verilen Sicilya ve Kapadokya ile ilgili bilgileri okuyunuz. Buraların yerleşim yeri olarak seçilmesinin sebeplerini aşağıdaki nokta ile belirtilen boşluklara yazınız.

Görsel 3.3: Sicilya, İtalya

Görsel 3.4: Kapadokya, Nevşehir

Neolitik (Cıvalı Taş) Dönem’de insanlar deniz kıyısında ve adalarda yerleşimler kurmaya başladı. Akdeniz’deki adalar aynı zamanda deniz yollarını ve ticaretini kontrol edebilecek konumda yer alıyordu. Bu adalardan biri de Sicilya’dır.

Kapadokya Bölgesi, Türkiye’nin ikinci büyük su havzasının içinde ve Kızılırmak’ın kıyısında yer almaktadır. Bölge aynı zamanda İpek Yolu gibi önemli ticaret yollarının da güzergâhı olmuştur.

.....

.....

.....

Şekil 89. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.99

4.6.7. Medya Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Bir kitle iletişim aracı seçerek bu aracı kullanım amacınızı, aracı kullanırken dikkat etmemiz gereken hak ve özgürlüklerinizi, karşılaşılabileceğiniz sorunları ve çözüm yollarını aşağıdaki boşluklara yazınız.

<p>Kullanacağım kitle iletişim aracı</p> <p>.....</p>	<p>Kullanış amacım</p> <p>.....</p>
<p>Kullanım sırasında hak ve özgürlüklerim</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Karşılaşılabileceğim sorunlar</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sorunların çözüm yolları</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	

Şekil 90. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.34

4.6.8. Problem Çözme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Aşağıdaki görselleri inceleyerek verilen boşluklara görsellerde tespit ettiğiniz göç sonrası oluşan sorunları yazınız.

Çevre kirliliği yaşanır.

.....

.....

.....

.....

Sağlık sektöründe sorunlar görülür.

.....

.....

Şekil 91. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.117

Aşağıda açıklaması verilen kavramları örnekteki gibi uygun kutucuğa yazınız.

(Kanun-i Esasi, doğrudan demokrasi, Magna Carta, halk oylaması, kurultay, monarşi)

Eski Türklerde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclistir.	Kurultay
Mecliste karara varılamayan bir konuda halkın iradesini belirlemek amacıyla yapılan oylamadır.	
Halkın tamamının bir yerde toplanıp oylama yaparak karar vermesidir.	
1215'te İngiltere'de kralın yetkilerini sınırlandıran belgedir.	
Osmanlı Devleti'nin ilk anayasasıdır.	
Yasama yürütme ve yargı güçlerinin bir kişide olduğu yönetim şeklidir.	

Şekil 92. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.201

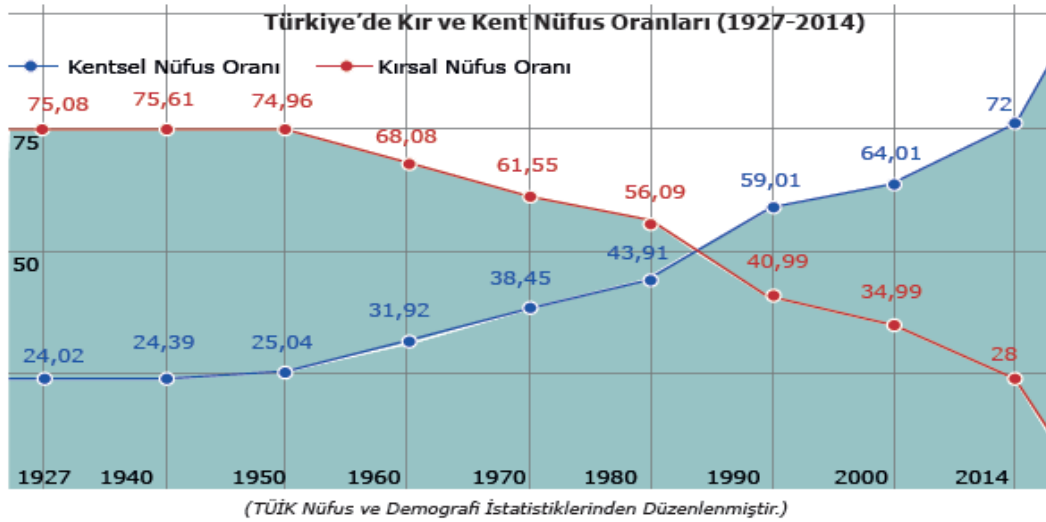

Aşağıda verilen görselleri inceleyiniz. Görsellerin hangi küresel sorunlara çözüm önerileri sunduğunu boşluklara yazınız.

Şekil 93. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.235

4.6.9. Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Grafikten faydalanarak boşluklara uygun ifadeleri yazınız.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal nüfus oranı %76, kentsel nüfus % 24 civarındaydı. Bu oran 1950 yılına kadar çok fazla değişmemiştir. yıllarından itibaren kent nüfusu, kırsal nüfusu geçmiştir. Günümüze geldikçe nüfusu azalma gösterirken nüfusu artış göstermektedir. Bugün Cumhuriyet’in ilk yıllarından çok farklı bir durum vardır. Kırsal nüfusümüz %, kent nüfusümüz %..... civarındadır.

Şekil 94. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.111

4.6.10. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

Yazının icadı insanların hayatında ne gibi değişiklikler meydana getirmiş olabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

Şekil 95. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.126

Bilgiyi kaydetmek ve gelecek kuşaklara aktarmak için kullanılan yöntem ve araçlar aşağıda verilmiştir. Bu araçların sağladığı kolaylıkları ve kullanımında karşılaşılan sorunları aşağıdaki boşluklara yazınız.

Kullanılan Materyal	Sağladığı Faydalar	Kullanımında Karşılaşılan Zorluklar
Kil tabletler	Bilgi kalıcı hâle geldi.	
Papirüs		Çabuk kırılması
Parşömen		
Kâğıt		

Şekil 96. Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.130

Timar sisteminin faydaları nelerdir? Örnekte olduğu gibi sıralayınız.

1. Askerin ihtiyacını karşılamaktır.
2.
3.
4.

Şekil 97. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.161

4.7. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları-2-) Etkinliklerindeki Becerilere Ait Bulgular

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. sınıflara verilmesi beklenen becerilerin MEB -2- yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki etkinliklere yansıtılma durumuna yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanından oluşan ders kitabında toplam 64 etkinlik kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan 27 beceriden 10 becerinin ders kitabında verilmesi hedeflenmiştir. Becerilerin ders kitabında her bir öğrenme alanına dağılımı verilen tabloda belirtilmiş ve etkinliklere yansıtılma durumu incelenmiştir.

Tablo 12.

7. Sınıf MEB Yayınlarına -2- Ait Etkinliklerin Öğrenme Alanına ve Becerilere Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Öğretim Programında Kazanılması Hedeflenen Beceriler (7. Sınıf – MEB-2-)										
	İletişim	Medya Okuryazarlığı	Kanıt Kullanma	Problem Çözme	Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Araştırma	Değişim ve Sürekliliği Algılama	İş Birliği	Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme	Öğrenme Alanındaki Etkinlik Adedi
Birey ve Toplum	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Kültür ve Miras	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	16
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	5	1	2	-	-	-	-	-	8
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	5
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	-	-	-	0	7	2	-	-	9
Etkin Vatandaşlık	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	10
Küresel Bağlantılar	-	-	-	2	-	-	-	-	3	1	6
Becerilerin Öğrenme Alanına Dağılımı	8	2	21	13	2	5	7	2	3	1	64

7. sınıf MEB -2- yayınlarına ait Sosyal Bilgiler ders kitabında “İletişim” becerisi “ Birey ve Toplum” öğrenme alanında 8 etkinlikte kullanılmıştır. “Medya Okuryazarlığı” becerisi 2 etkinlikle desteklenmiştir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında etkinliklerde “İletişim” becerisine daha fazla yer verilirken “Medya Okuryazarlığı” becerisini daha az etkinlikle desteklenmiştir. “Kanıt Kullanma” becerisinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 16 ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise 5 etkinlikte desteklendiği tespit edilmiştir. Bu beceri kitap genelinde toplamda 21 etkinlikte ele alınmıştır. Bu becerinin bulunduğu etkinliklerin

özellikle “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğrenme alanının da içeriği düşünüldüğünde öğrenmeyi destekleme açısından yetersiz kalacağı düşünülmektedir. “Problem Çözme” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 1, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 10 ve “Küresel Bağlantılar” alanında ise 2 etkinlikle desteklenerek toplam 13 etkinlikte ele alındığı görülmüştür. “Problem Çözme” becerisinin üçüncü öğrenme alanı olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yeteri ölçüde desteklenmediği düşünülmektedir. “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerisinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 2 etkinlikte kullanılmıştır. “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerisinin ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı dikkate alındığında 2 etkinlikte ele alınması yetersiz olarak görülmektedir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 5 “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında ise hiçbir etkinlikle desteklenmediği görülmüştür. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin özellikle “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında etkinliklerle yeteri ölçüde ele alınmadığı düşünülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bu becerinin etkinliklerle desteklenmemesi ders kitabı genelinde de bir eksik olarak algılanmaktadır. “Araştırma” becerisinin “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 7 etkinlikte kullanılarak ele alındığı görülmektedir. “Araştırma” becerisinin ders kitabı genelinde yeterli ölçüde etkinlikte desteklenmediği düşünülmektedir. “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisinin 2 etkinlikte desteklenerek ders kitabında ele alındığı tespit edilmiştir. “İş Birliği” beceri “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 3 etkinlikle desteklenmiştir. “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerisinin 1 etkinlikle desteklendiği görülmektedir. “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerisinin yeteri kadar etkinlikle desteklenmediği görülmektedir.

Verilen tablodan yararlanarak ve becerilerin öğrenme alanları dikkate alınarak yapılan dağılımı incelediğimizde ise “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 10 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “İletişim” ve “Medya Okuryazarlığı” becerileri ele alındığı görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 16 etkinliğin kullanıldığını bu etkinliklerin “Kanıt Kullanma” becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 8 etkinliğin “Kanıt Kullanma, “Problem Çözme” ve “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama” becerilerine ait olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 5 etkinliğin “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi kullanılarak ele alındığı

görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kullanılan 9 etkinliğin “Araştırma” ve “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerilerine ait olduğu tespit edilmiştir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kullanılan 10 etkinliğin “Problem Çözme” becerisine ait olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında kullanılan 6 etkinliğin “Problem Çözme” ve “İş Birliği” ve “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerileri ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programının temel alınması ve ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi sonucu oluşturulan tabloya bakıldığında en fazla kullanılan becerinin “Kanıt Kullanma” becerisi olduğu tespit edilmiştir. “İletişim”, “Medya Okuryazarlığı”, “Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama”, “Araştırma”, “Değişim ve Sürekliliği Algılama”, “İş Birliği” ve “Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerilerinin yalnız bir öğrenme alanında kullanıldığı tespit edilmiştir. “Problem Çözme” becerisinin ise “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları olmak üzere toplam 3 öğrenme alanında ele alınarak en fazla öğrenme alanında işlenen beceri olduğu görülmüştür. . “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında doğrudan verilmesi beklenen beceri olmasına rağmen öğrenme alanında hiçbir etkinlikte desteklenmediği görülmüştür.

Tablo 12’ye ilişkin beceriler ders kitabındaki örnek etkinlikler (Açıl, vd., 2021) bağlamında alt başlıklar oluşturularak örneklendirilmiştir.

4.7.1. Araştırma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıdaki çocukların hangi mesleğe ilgi duyduklarını, bu mesleklerin hangi ilgi, yetenek ve beceriyi gerektirdiğini ilgili alanlara yazınız.

Hangi Meslek: Arkeolog

Hangi İlgil, Yetenek, Beceriyi Gerektirdiği: Üst düzeyde genel yeteneğe özellikle sözel düşünme ve neden-sonuç ilişkisini ortaya çıkarabilme gücüne sahip, tarih ve kültür konularına meraklı ve bu alanlarda başarılı, iyi bir gözlemci ve araştırmacı, açık havada çalışma yapmaktan hoşlanan kişiler olmaları gerekir.

Hangi Meslek:

Hangi İlgil, Yetenek, Beceriyi Gerektirdiği:

Hangi Meslek:

Hangi İlgil, Yetenek, Beceriyi Gerektirdiği:

Hangi Meslek:

Hangi İlgil, Yetenek, Beceriyi Gerektirdiği:

Hangi Meslek:

Hangi İlgil, Yetenek, Beceriyi Gerektirdiği:

Görseller 5. Sınıf: Baz Meslekler

Şekil 98. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, s.168

4.7.3. İletişim Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Görsel 1.9: Yusuf Has Hâcib (Temsil)
Doğum: 1017 Ölüm: 1077

"Yûsuf Has Hâcib, XI. yüzyıl başlarında Türkistan'da Balasagun şehrinde doğmuştur. Üzerinde on sekiz ay çalışarak hazırladığı eserini Kaşgar'da tamamlamış ve 1070 yılında dönemin Karahanlı hükümdarına sunmuştur. Karahanlı hükümdarı bu eseri takdirle karşılamış ve mükâfat olarak ona Has Hâciblik (Başdanişmanlık) rütbesi vermiştir. Kutadgu Bilig, Hakaniye Türkçesi ile yazılmış didaktik (öğretici) bir eserdir. Kutadgu Bilig, 'mutlu olma bilgisi, mutluluk veren bilgi' anlamlarına gelmektedir (Görsel 1. 9)."

Hilmi Özden, Kutadgu Bilig'de Ahlak Kavramı ve Tıp Eğitime Etkisi, s. 17

Aşağıda Yûsuf Has Hâcib'in **Kutadgu Bilig** adlı eserinden iletişim ile ilgili cümleler bulunmaktadır. Cümleleri okuyup doğru iletişim kurmanın yararları konusundaki düşüncelerinizi ilgili alanlara yazınız.

"Anlayışlı olan anlar, bilgili olan bilir; bilen ve anlayan her vakit dileğine kavuşur."

.....

.....

.....

"Çok sözden fazla fayda görmedim amma söylemek de faydasız değildir."

.....

.....

.....

"İnsan iki şey ile kendini ihtiyarlamaktan kurtarır: Biri iyi iş, diğeri iyi söz."

.....

.....

.....

"Sözü söyleyen yanılır ve şaşırır; anlayışlı isterse bunu düzeltir."

.....

.....

.....

Yûsuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, ss. 22-26

Şekil 100. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.16

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıda sen dili ve ben diline uygun ifadeler yer almaktadır. Örnekte gösterildiği gibi bu ifadeleri cümle içinde kullanalım.

SEN DİLİ

✓ Sorumsuzsun.
 Çok dikkatsizsin.
 Ne kadar da kabasın.
 Bencilsin.
 Sakar şey!
 Kendini beğenmiş!

BEN DİLİ

Korkuyorum.
 Hoşlanmıyorum.
 Üzülüyorum. ✓
 Kınıyorum.
 Kötü / incinmiş hissediyorum.
 Endişeleniyorum.

SEN DİLİ	BEN DİLİ
<p>Ne kadar da sorumsuzsun. Odanı sürekli dağınık bırakıyorsun.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Odanı sürekli dağınık bıraktığın için üzülüyorum.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Şekil 101. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.20

4.7.4. İş Birliği Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

GörSEL 7.3: Mustafa Kemal Atatürk

“İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli ve kendi milletinin saadetini ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadetine hadim olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır çünkü dünya milletlerinin saadetini de çalışmak diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetini çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükün, vuzuh ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi için ne yaparsa huzurdan mahrumdur. En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün tesir etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu addetmek icap eder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün aza müteessir olur.”

Mustafa Kemal ATATÜRK
17 Mart 1937

 Yukarıda Mustafa Kemal Atatürk'ün Romanya Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmesinden bir bölüm okudunuz.

Mustafa Kemal Atatürk'e göre uluslararası ilişkilerde izlenmesi gereken yöntem nedir?

Dünya milletlerinin huzur ve refahı için çalışmanın ülkemize katkısı nelerdir? Açıklayınız.

Şekil 102. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.206

4.7.5. Kalıp ve Önyargıyı Fark Etme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıdaki tabloya önce merak ettiğiniz kültürleri yazınız. Daha sonra o kültürle ilgili ne bildiğinizi yazınız. Gerekli araştırmaları yaptıktan sonra neler öğrendiklerinizi yazarak çeşitli kültürlerle karşı kalıp yargılarınızı sorgulayınız.

Çeşili Kültürler	Bildiklerim	Öğrendiklerim
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Şekil 103. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.212

4.7.6. Kanıt Kullanma Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Osmanlı Devleti'nde kahve kültürü önemli bir yere sahipti (Görsel 2. 89). Eve misafir geldiğinde kahve ve kahvenin yanında su ikram edilirdi. Misafir önce kahveyi içerse tok demektir. Kahveden önce suyu içerse misafirin aç olduğu anlaşılırdı ve hemen misafire sofraya kurulurdu.

Görsel 2. 89: Kahve Kültürü

Misafire aç olup olmadığı neden direkt sorulmamıştır?

.....

Siz olsaydınız misafirinizin ihtiyaçlarını sormak için nasıl bir yöntem bulurdunuz?

.....

Türk misafirperverliğinin günümüzde de devam ettiğine dair kendiniz veya çevrenizden örnekler veriniz.

.....

Şekil 104. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras, s.81

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Bir milyon kişi karantinada

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, Ebola salgınının görüldüğü ülkelerdeki hastaların virüsü başka bölgelere taşımasını engellemek için buralardaki ilgili kuruluşlarla iş birliği yapıldığını belirtti. Bu ülkelerdeki hükümetlerin salgının yaygın olarak görüldüğü yerlerde karantina alanları oluşturduğunu ifade eden sözcü, insanların ülkenin başka bölgelerine seyahat etmelerinin engellendiğini kaydetti.

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, karantinada tutulan insanların yiyecek ve temiz su gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine işaret etti. Sözcü, Birleşmiş Milletler özellikle de Dünya Gıda Programı ile çalışarak bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması için çaba sarf ettiklerini belirtti.

Görsel 3. 39: Karantina

(Genel Ağ Haberi, 2014, para. 1-2)

Ebola virüsünün görüldüğü ülkelerdeki karantina uygulaması, hangi hakların kullanılmasını engellemektedir? Yazınız.

.....

Karantina uygulanan ülkelerde yaşayan insanlar, hangi sorunlarla karşılaşabilirler? Yazınız.

.....

Şekil 105. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.114

4.7.7. Medya Okuryazarlığı Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıda 26 ildeki 1-12. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması'nın bir kısmını görmekteyiz.

Bu araştırmadan faydalanarak aşağıdaki soruları cevaplayalım.

Kitle İletişim Aracı (KİA)	KİA Sizin İçin Ne Kadar Önemlidir?	KİA'ya Günde Kaç Saat Ayırıyorsunuz?
KİTAP-GAZETE-DERGİ	% 70,7	1 saat 32 dakika
GENEL AĞ	% 60,8	1 saat 48 dakika
BİLGİSAYAR-TABLET	% 48,6	1 saat 34 dakika
CEP TELEFONU	% 45	2 saat 39 dakika
TELEVİZYON	% 40,5	1 saat 55 dakika
RADYO	% 12,3	58 dakika

(RTÜK, 2013)

Araştırmaya göre en önemli görülen ilk üç kitle iletişim aracını yazınız.

.....

Araştırmaya göre en çok zaman ayrılan ilk üç kitle iletişim aracını yazınız.

.....

Kitap-gazete-dergi çocuklar için en önemli kitle iletişim araçları olmasına rağmen çocukların okumaya ayırdıkları zamanın az olmasını nasıl açıklayabiliriz?

.....

.....

Şekil 106. Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum, s.25

4.7.8. Problem Çözme Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Bir ülkedeki kent nüfusunun sürekli artmasının sonuçlarını ilgili alandaki boşluklara yazınız.

Ekonomik Faaliyetler:
Tarım sektöründe çalışanların oranı azalır. Hizmet ve sanayi sektöründe çalışanların oranı artar.

Kent Nüfusunun Sürekli Artmasının Sonuçları

Çevre Sorunları:

.....

.....

Sosyal Yaşam:

.....

.....

Kültürel Etkileşim:

.....

.....

Şekil 107. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.103

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Demokrasi kültürünün okulda yerleşmesi için okul müdürü, öğretmen, öğrenci ve velilerin neler yapması gerekir? İlgili alanlara kendi fikirlerinizi yazınız.

Okul Müdürü

Öğretmen

Velî

Öğrenci

Şekil 108. Öğrenme Alanı: Etkin Vatandaşlık, s.198

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıda ülkelerin günümüzde yaşadığı sorunlar ile ilgili görseller verilmiştir. Bu sorunların çözümüne yönelik önerilerinizi aşağıdaki ilgili alanlara yazınız.

Günümüz Dünya Sorunları	Çözüm Önerileri
	<p>Küresel iklim değişikimi: İnsanların tüketim alışkanlıklarının değişmesi, halkın bilinçlenmesi, fosil yakıt kullanımının azaltılması önerilebilir.</p>
	<p>Tsunami:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>Açlık:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>Terörizm:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>Göç:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Görseller: Z. 19: Bazı Küresel Sorunlar

Şekil 109. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar, s.219

4.7.9. Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Türkiye’de 2017 / 2018 Yılı Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranı
(Okullaşma oranı, bir ülkede okul çağındaki çocuk sayısı ile okula giden çocuk sayısının oranıdır.)

YIL	İLKOKUL		ORTAOKUL		ORTAÖĞRETİM		YÜKSEKÖĞRETİM	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
2017 / 2018	91.42	91.68	94.26	94.69	83.77	83.39	43.99	47.36

(MİTTE Eğitim İstatistikleri Üçüncü Eğitim 2017/2018)

Tablodaki verilerden faydalanarak aşağıdaki grafiği tamamlayınız.

Türkiye’de Okullaşma Oranı

% Erkek / Kadın Erkek / Kadın Erkek / Kadın Erkek / Kadın

Erkek Kadın

İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul

Okullaşma oranının yüksek olmasının ülkeye sağlayacağı faydalar nelerdir? Yazınız.

Yükseköğretimdeki okullaşma oranının kadınlarda yüksek olmasının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

Yükseköğretimdeki okullaşma oranının arttırılması için neler yapılabilir? Yazınız.

Şekil 110. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler, s.102

4.7.10. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine Ait Örnek Etkinlikler

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıdaki tabloda yazının icadından günümüze kadar bilginin depolanması, yaygınlaşması ve aktarılmasında yaşanan değişiklikler verilmiştir. Bu değişikliklerin bilimsel birikime katkıları neler olabilir? İlgili alanlara yazınız.

Bilginin Kalıcılığını Sağlayan Unsurlar	Bilimsel Birikime Katkısı
 <p>Ariantepo Höyüğü Duvar Resmi</p>	<p>MÖ IV. yüzyılda çizilen bu duvar resminde arabayı çeken iki öküz bulunmaktadır. Bu çizimler o döneme ait ekonomik etkinlikler hakkında önemli bilgiler vermektedir.</p>
 <p>Malatya Müzesi, Kil Tablet</p>	
 <p>Papirüs</p>	
 <p>Kâğıt</p>	
 <p>Teknolojik Ürünler</p>	

Görseller: 4-15

Şekil 111. Bilim, Teknoloji ve Toplum, s.127

4.8. Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırmalı İncelemesi

5., 6. ve 7. sınıf düzeylerindeki Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerin incelendiği bu çalışmada aynı sınıf düzeylerinde fakat farklı yayın evlerine ait ders kitapları karşılaştırılmalı olarak aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

4.8.1. 5. Sınıf ATA Yayınları ve MEB Yayınlarının Karşılaştırmalı İncelemesi

Tablo 13.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı		
Öğretim Programında 5. Sınıf Seviyesinde Öğrencilere Verilmesi Hedeflenen Beceriler	ATA Yayınları	MEB Yayınları
Sosyal Katılım	6	14
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	2	3
Araştırma	14	30
Harita Okuryazarlığı	1	2
Çevre Okuryazarlığı	3	4
Gözlem	3	4
Öz Denetim	3	4
Dijital Okuryazarlık	4	9
İş Birliği	1	0
Yenilikçi Düşünme	2	2
Girişimcilik	1	1
Yaratıcılık	1	0
Ders Kitabındaki Etkinlikler Toplamı	41	73

2021-2022 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca okullarda 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak okutulan Ata (Harut, 2021) ve MEB (Evirgen, vd., 2021) yayınlarına ait etkinlikler karşılaştırmalı incelendiğinde her iki kitap genelinde etkinliklerin becerilere orantılı dağıtılmadığı tespit edilmiştir. Etkinlik sayısının 73 etkinlikle MEB (Evirgen, vd., 2021) yayınlarında en fazla olduğu görülmektedir. Ata (Harut, 2021) yayınlarındaki etkinliklerin becerileri destekleme konusunda yetersiz kaldığı dikkat çekmektedir. Her iki ders kitabında “Araştırma” becerisinin en çok etkinlikle desteklenen beceri olduğu görülmektedir. “İş Birliği” ve “Yaratıcılık” becerilerine MEB (Evirgen, vd., 2021) yayınlarına ait ders kitabında yer verilmediği tespit

edilmiştir. ATA yayınlarına ait ders kitabı genelinde konuların etkinlik temelinde değil de düz anlatım ile ele alındığı buna karşın MEB yayınlarına ait ders kitabında etkinliklere daha fazla yer verilerek öğrenci temelli bir öğrenme anlayışına daha yakın olduğu söylenebilir. Yine her iki yayınevine ait ders kitaplarındaki etkinliklerin öğrenciye görelilik ilkesinin gözetilerek ele alındığı ifade edilebilir. Ders kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde özellikle “Araştırma” becerisinin öğrencinin öğrenme isteğini harekete geçirme yönünün her iki yayınevi tarafından dikkate alınmış olduğu anlaşılabilir. Sınıf ortamında grup çalışmalarını destekleyici bir beceri olarak görülebilecek “İş Birliği” ve yine öğrencinin yeni bir şeyler keşfetme, bulma gibi zihinsel aktivitelerini harekete geçirecek olan “Yaratıcılık” becerisinin ATA yayınlarında 1’er etkinlikle ve MEB yayınlarında hiçbir etkinlikle desteklenmediği görülmektedir.

4.8.2. 6. Sınıf ANADOL Yayıncılık ve MEB Yayınlarının Karşılaştırmalı İncelemesi

Tablo 14.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı		
Öğretim Programında 6. Sınıf Seviyesinde Öğrencilere Verilmesi Hedeflenen Beceriler	ANADOL Yayınları	MEB Yayınları
Eleştirel Düşünme	8	18
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	6	15
Mekânı Algılama	2	3
Harita Okuryazarlığı	2	11
Yenilikçi Düşünme	1	2
Araştırma	11	9
Girişimcilik	1	1
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	0	2
Politik Okuryazarlık	3	4
Ders Kitabındaki Etkinlikler Toplamı	34	65

2021-2022 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca okullarda 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak okutulan ANADOL (Şahin, 2021) ve MEB (Yıldırım, vd., 2021) yayınlarına ait etkinlikler karşılaştırmalı incelendiğinde etkinlik sayısının 65 etkinlikle en fazla MEB (Yıldırım, vd., 2021) yayınlarına ait olduğu tespit edilmiştir. Her iki yayına ait ders kitabında da becerilerin etkinliklere orantısız dağıtıldığı sonucuna

ulaşmıştır. 6. sınıf kazanımları düşünüldüğünde yayınevlerinin etkinlikler yoluyla öğrenme yöntemini kullanmağı söylenebilir. Kazanımların daha fazla etkinlik ele alındığı bir ders kitabının olması hem öğrenciler hem de öğretmenler için faydalı olacağı düşünülmektedir. ANADOL (Şahin, 2021) yayınlarına ait ders kitabında “Araştırma” becericisinin en fazla etkinlikle desteklendiği görülmektedir. MEB (Yıldırım, vd., 2021) yayınlarına ait ders kitabında “Eleştirel Düşünme” becerisinin etkinliklerle en fazla desteklenen beceri olduğu dikkat çekmektedir. Öğrencilerin yaş seviyesi dikkate alındığında hem “Araştırma” hem de “Eleştirel Düşünme” becerilerinin ağırlıklı olarak etkinliklerde kullanılmış olmasının eğitim-öğretim faaliyetleri açısından önemli olacağı düşünülmektedir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerisinin ATA yayınlarına ait ders kitabında etkinlikle desteklenmediği tespit edilmiştir. “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” becerinin her iki yayınevine ait ders kitabında yeteri düzeyde ele alınmaması sınıf düzeyleri de düşünüldüğünde bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Çünkü öğrencilerin bu beceriyi farklı etkinlik türleri ile öğrenmesinin bu yaş seviyesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

4.8.3. 7. Sınıf EKOYAY, MEB-1- ve MEB-2- Yayınlarının Karşılaştırmalı İncelemesi

Tablo 15.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Becerilere Göre Dağılımı			
Öğretim Programında 7. Sınıf Seviyesinde Öğrencilere Verilmesi Hedeflenen Beceriler	EKOYAY Yayınları	MEB -1- Yayınları	MEB -2- Yayınları
İletişim	9	6	8
Medya Okuryazarlığı	3	7	2
Kanıt Kullanma	36	30	21
Problem Çözme	17	20	13
Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama	3	4	2
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	11	13	5
Araştırma	7	7	7
Değişim ve Sürekliliği Algılama	6	1	2
İş Birliği	6	5	3
Kalıp ve Ön Yargıyı Fark Etme	2	3	1
Ders Kitabındaki Etkinlikler Toplamı	100	96	64

2021-2022 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca okullarda 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak okutulan EKOYAY (Azer, 2021), MEB-1- (Gültekin, vd., 2021) ve MEB-2- (Açıl, vd., 2021) yayınlarına ait etkinlikler karşılaştırmalı incelendiğinde etkinlik sayısının 100 etkinlikle en fazla EKOYAY (Azer, 2021) yayınlarına ait olduğu tespit edilmiştir. MEB-1- (Gültekin, vd., 2021) yayınlarında 96 ve MEB-2- (Açıl, vd., 2021) yayınlarında 64 etkinliğin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Her üç yayına ait ders kitabında da becerilerin etkinliklere orantısız dağıtıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Her üç ders kitabında da “Kanit Kullanma” becerisi en fazla etkinlikle desteklenen beceri olduğu görülmüştür. Ayrıca EKOYAY (Azer, 2021) yayınlarında “Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme”, MEB-1- (Gültekin, vd., 2021) yayınlarında “Değişim ve Sürekliliği Algılama” ve MEB-2- (Açıl, vd., 2021) yayınlarında “Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme” becerilerinin ders kitaplarında en az etkinlikle desteklenen beceriler oldukları sonucuna ulaşılmıştır. “Araştırma” becerisinin karşılaştırmalı incelemesi yapılan yayınevlerine ait ders kitaplarında yeteri düzeyde etkinlik ile desteklenmesinin öğretme-öğrenme süreci açısından eksiklik olduğu düşünülmektedir. Etkinlik temelli bir öğrenmenin günümüz koşullarında öğrenme üzerindeki etkisi düşünüldüğünde EKOYAY ve MEB-1- yayınlarının etkinlik temelli bir öğrenmeyi gerçekleştirdiği söylenebilir. Ders kitabı genelinde bu iki yayının kazanımları etkinlikler ile destekleyerek öğrenmeyi kolaylaştırdığı düşünülmektedir. MEB-2- yayınlarına ait ders kitabının etkinlik temelinde bir anlayış ile ele alınarak hazırlanmadığı düşünülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan becerilerin 5., 6., ve 7. sınıf düzeylerindeki ders kitaplarındaki etkinliklere yansıtılma durumuna bakıldığında 5. sınıf ATA yayınlarına ait ders kitabında 41 etkinliğin 12 beceri ile ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. 5. sınıf MEB Yayınlarına ait ders kitabındaki 73 etkinliğin 10 beceri ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Programda yer alan 5. sınıf düzeyinde verilmesi planlanan becerilerin ATA yayınlarındaki etkinliklere tamamen yansıtıldığı fakat etkinlik sayılarının becerilerin öğretilmesinde yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 6. sınıf ANADOL yayınlarına ait ders kitabındaki 34 etkinlikte 8 becerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. 6. sınıf MEB yayınları tarafından hazırlanan ders kitabındaki 65 etkinlikte öğretim programında bu sınıf düzeyinde verilmesi hedeflenen 9 becerinin de yer aldığı görülmüştür. 6. sınıf düzeyinde her iki ders kitabında da becerilerin etkinlikler bazında yeteri düzeyde ele alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda becerilerin etkinliklere orantısız dağıldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf düzeyinde okutulan ders kitaplarının incelenmesi sonucunda öğretim programında bu sınıf düzeyinde verilmesi hedeflenen 10 becerinin çalışmada yer alan üç ders kitabının da etkinliklerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. 7. sınıf EKOYAY yayınlarına ait ders kitabında toplam 100 etkinliğin yer aldığı görülmüştür. Bu etkinliklerin hem öğrenme alanlarına hem de becerilere orantısız dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada MEB -1- yayını olarak kodlanan 7. sınıf ders kitabındaki 96 etkinliğin beceriler anlamında orantısız dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. MEB -2- yayınları olarak kodlanan 7. sınıf ders kitabında 64 etkinliğin hem becerilere hem öğrenme alanlarına orantısız olarak dağıtıldığı tespit edilmiştir. Bu sınıf düzeyinde becerilerin etkinlikler bağlamında yetersiz sayıda etkinlikle desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada incelenen 5., 6. ve 7. ders kitaplarında araştırma becerisinin bütün sınıf düzeylerindeki etkinlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. “Araştırma” becerisinin 5. sınıf düzeyinde her iki yayına ait ders kitabında toplam 44, 6. sınıf düzeyinde incelenen iki yayında 20 ve 7. Sınıf düzeyinde incelenen üç yayında toplam 21 etkinlik olmak üzere 85 etkinlikte yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim programında yer alan

“Kanıt Kullanma” becerisinin 7. sınıf düzeyinde verilmesi beklenen beceri olmasına rağmen çalışma genelinde en fazla etkinlik ile desteklenen beceri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen üç adet 7. sınıf ders kitabında toplam 87 etkinliğin kanıt kullanma becerisi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 5., 6., ve 7. sınıf düzeylerindeki etkinlikler incelendiğinde “Yaratıcılık” becerisinin en az desteklenen beceri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim programı genelinde “Yaratıcılık” becerisinin “Yenilikçi Düşünme” becerisi içine dâhil edilen bir beceri olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü “Yaratıcılık” becerisi ifadesi öğretim programında sadece 5. sınıf düzeyinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki açıklamalar kısmında yer almaktadır. Öğretim programındaki bu durumun “Yaratıcılık” ve “Yenilikçi Düşünme” becerilerinin aynı anlamda kullanıldığını düşündürmektedir. Ders kitapları yazılırken etkinliklerin beceriler bağlamında planlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Etkinliklerin öğretim programında yer alan öğrenme alanlarındaki becerileri doğrudan dikkate alarak değil de kazanım odaklı yapıldığı sonucuna varılmıştır. “Hukuk Okuryazarlığı” becerisinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genelinde yer almasına rağmen programda herhangi bir sınıf düzeyi ve öğrenme alanı ile ilişkilendirilmediği görülmektedir. Dolayısıyla bu durum öğretim programı açısından bir hata olarak görülebilir. Öğretim programında “Hukuk Okuryazarlığı” becerisinin bir sınıf düzeyi ve kazanım ile eşleştirilmemesinden ötürü bu çalışmada etkinlikler bazında değerlendirilmeye alınamamıştır.

5.2. Tartışma

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki beceriler bağlamında incelenmesini temele alan bu çalışmada elde edilen dikkat çekici sonuçlar yukarıda verilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle çalışma bulguları doğrultusunda kazanım temelli etkinliklerin hazırlanmasına ilişkin yeni tartışma alanlarının ortaya çıktığı söylenebilir. Şöyle ki araştırmanın amaç kısmında yer alan etkinliklerin incelenmesinin ön plana çıkarılması, ders kitaplarına olan bakış açısı üzerinde bir ölçüt oluşturduğu ifade edilebilir. Çalışmada vurgulanan bu durum Kerpiç (2011) ve Fidan ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan çalışmalarda elde ettikleri “Ders kitaplarının en önemli ve etkili kısmını etkinlikler oluşturur.” bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca Azrak (2021) tarafından yapılan çalışmada, “Ders kitaplarındaki etkinlikler öğrencilerin anlamlı öğrenme düzeyleri üzerinde etkilidir.”

şeklinde ifadesi Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinlik temelli gerçekleştirilen bu çalışmanın önemini ortaya çıkardığı söylenebilir.

Yapılan çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle Sosyal Bilgiler ders kitapları hazırlanırken Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki öğrenme alanlarına ilişkin olarak verilen kazanımlara yönelik olarak anlamlı ve dikkat çekici etkinliklere yer verilmesi gerektiğinin araştırmacı tarafından ifade edilmesidir. Araştırmacının çalışmada elde ettiği bu genel sonuç, Demir ve Atasoy (2018) tarafından yapılan ulaştıkları “Ders kitapları hazırlanırken ilgili derse ilişkin öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik, öğrenmeyi somutlaştıran etkinliklere yer verilmelidir.” şeklindeki bulgu cümlesiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bu benzerlik konuya ilişkin yapılan çalışmaların genelinde kazanım temelli ders kitaplarındaki etkinliklerin öğrencinin öğrenme- öğretme süreci üzerinde olumlu etkileri beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bu etkiler, öğrenme ortamında yer alan bireyin anlamlı, kalıcı ve somut öğrenmeye ilişkin karşılaşma olasılığı olan problemlerin ortaya çıkmasını engelleyebilir.

Etkinlik temelli ders kitabını hazırlamada öğretim programındaki kazanımların ölçüt olarak temele alındığı bu çalışmada, araştırma becerisi kapsamında birçok etkinliğe farklı yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarında yer verildiği ulaşılan sonuçlarla belirtilmiştir. Bu sonuç, 2004-2005 eğitim-öğretim yılından itibaren Türkiye’de eğitimin şekillenmesine yön veren yapılandırmacı öğrenme modelinin bir sonucu olarak gösterilebilir. Çünkü bu model, ders kitabı da dâhil olmak üzere öğrenme ortamında kullanılan bütün araç ve gereçlerin işlevselliğini belirleme görevini öğrenen konumundaki öğrenciye bırakmıştır. Öğrenci bu işlevselliği öğretim programındaki kazanımlarla ve kazanımlar doğrultusunda ders kitaplarında yer alan etkinlikler aracılığıyla fark edebilir. Bu nedenle araştırma becerisi oldukça önemlidir.

5.3. Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgular sonucunda oluşturulan öneriler iki başlık altında sıralanmıştır:

5.3.1. Ders Kitabı Yazım Komisyonu ve Özel Yayınevleri İçin Öneriler

- Etkinlikler becerilere orantılı bir şekilde dağıtılmalıdır.

- Ders kitaplarındaki etkinliklerde öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor yönlerinin geliştirilmesine yönelik becerilerin olmasına önem verilmelidir.
- Öğretim programındaki beceriler sadece öğrenme alanları ile değil aynı zamanda kazanımlarla da ilişkilendirilmelidir.
- Etkinlik başlıklarında hangi beceriyi destekleyici nitelikte olduğu bilgisine dikkat çekilmelidir.
- Ders kitaplarındaki etkinlikler hem kazanım hem de beceriler ile eş güdümlü ele alınmalıdır.
- Ders kitabındaki etkinliklerin planlanırken bireysel ya da grup çalışması şeklinde olduğu belirtilmelidir.
- Becerilerin etkinlikler yoluyla öğretilmesinde öğretim programında ayrı bir başlık açılmalıdır.
- Öğretim programında kök değer, değer, beceri ve kazanımlar birbirleri ile ilişkilendirilmelidir.
- Ders kitaplarında öğrencilerin farklı zekâ türlerini destekleyici etkinliklere yer verilmelidir.

5.3.2. Öğretmenler İçin Öneriler

- Öğretmenler derslerine girdikleri sınıfların düzeylerine göre yıllık planlarında etkinlikler ile ilgili ayrı bir başlık açmalıdır.
- Yıllık planlarda beceriler öğrenme alanları ile eşleştirilerek verilmelidir.
- Öğrencilerin beceriler düzeyinde öğrenme eksikleri belirlenerek etkinliklerin farklı yöntem ve tekniklerle yapılması sağlanmalıdır.
- Sene başı zümre öğretmenler toplantısında ders kitapları incelenerek hangi etkinliğin okul içi hangisinin okul dışı yapılacağı planlanmalıdır. Sene sonu zümre öğretmenler toplantısında etkinlikler ile ilgili yapılan çalışmalar raporlandırılmalıdır.

- Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin günlük planlarda bireysel mi yoksa grup etkinliği mi olacağı belirtilmelidir.
- Becerilerin öğretiminde öğretmenler sınıfın öğrenme ihtiyaçlarına göre ders kitaplarındaki etkinlikleri destekleyici materyaller hazırlamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarının biçimsel özellikleri. (Ed.: Bülent Akbaba). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Pegem akademi. ss. 52-77.
- Ablak, S. ve Aksoy, B. (2018). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan mekân algılama becerisine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Turkish Studies*, 13(11), 1-32.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Akbaba, B. ve Aksoy, B. (2019). Sosyal bilgilerde beceri eğitimi. (Ed.: Bülent Akbaba, Bülent Aksoy ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akengin, H., Tuncel, G. ve Cendek, E. M. (2016). Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 61-69.
- Akgün, H. İ. ve Özkar, B. F. (2017). Dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan "tablo ve diyagram okuma" becerisini kazanma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* (6/4), 2752-2775.
- Aktaş, Ş. (2010). Dilin doğru ve güzel kullanımı üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 37-42.
- Alabaş, Ç. ve Kaymakçı, S. (2019). Sosyal katılım. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 493-516.
- Aladağ, E. (2015). Yönümüzü bulmamızı sağlayan kutup yıldızı: hayat bilgisi dersinde yapılandırmacılık ve öğretim uygulamaları. (Ed.: Mehmet Gültekin). *Hayat bilgisi eğitimi*. Ankara: Nobel. ss. 57-90.
- Altun, A. (2013). Yapılandırmacı yaklaşım, sosyal bilgiler programları ve ders kitapları (Ed.: Bülent Akbaba). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. ss. 2-26.
- Arat, T. (2020). İletişim aracı olarak fotoğraf. *Aksaray İletişim Dergisi*, 2(1), 40-50.
- Ardıç, E. ve Altun, A. (2019). Medya okuryazarlığı. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 387-411.
- Aslan, M. ve Erden, Z. R. (2020). Ortaokul öğretmenlerinin öğretim programına bağlılıklarının incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 17(1), 175-199.
- Azer, H. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ekoyay.
- Azrak, S. (2021). Sosyal bilgiler ders kitabındaki ünite içinde yer alan öğrenme etkinlikleri ve ünite sonu değerlendirme çalışmalarının kazanımlar açısından

incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1343- 1358.

- Baştürk, G. ve Bektaş, M. (2019). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin işbirliği kavramına yönelik metaforik algılarının incelenmesi. *International Journal Of Field Education* , 5(1), 71-87.
- Baysal, N. Z. (2015). Okuldan yaşama uzanan köprü: hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. (Ed.: Mehmet Gültekin). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel. ss. 215- 248.
- Bilgili, S. A. (2019). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem akademi.
- Bingham, A. (1973). *Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi (2.baskı)*. (Çev.: A. Ferhan Oğuzkan). Ankara: MEB.
- Boyras, Z. E. (2019). Ortaokul 8. sınıf Türkiye cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarında ve ders kitaplarında hatırat. *International Journal Of Field Education*, 6(1), 164-174.
- Büyük, H., Öğülmüş, S. ve Kapçı, G. E. (2020). Ortaokul öğrencilerinde akademik öz denetim ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Journal of Education*, 9(4), 290-306.
- Civaroğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınları.
- Coşkun, D., Kodal, T. ve Ersoy, F. A. (2022). Ortaokul sosyal bilgiler dersinde ve okul uygulamalarında sosyal katılım becerisinin geliştirilmesi sürecinin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-26.
- Çalışkan, M. (2019). Eleştirel düşünmenin öğretimi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 114-134.
- Çelik, H., Karadeniz, H. ve Cabul, E. (2018.) Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki deneyimleri bağlamında değişim ve sürekliliğe ilişkin değerlendirmeleri: misafirperverlik örneği. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 2(2), 39-57.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 3(19), 969-990.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2019). Ortaokul öğrencilerinin kronoloji becerilerinin saptanmasına yönelik bir çalışma. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 150-173.
- Çepni, O. (2019). Konum analizi. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 367-386.
- Çetin, T., Kuş, Z. ve Karatekin, K. (2010). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem yöntemine ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (2), 158-180.
- Çolakkadioğlu, O. (2010). *Çatışma kuramına dayalı olarak geliştirilen karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının, ergenlerin karar verme stillerine etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.

- Demir, Ö. ve Acar, M.(1992). *Sosyal bilimler sözlüğü. (2. baskı)*. İstanbul: Ağaç yayıncılık.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2018). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780.
- Demirel, Ö. (1999). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya (23. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. ve Kiroğlu, K. (2006). Eğitim ve ders kitapları. (Ed.: Özcan Demirel ve Kasım Kiroğlu). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A yayıncılık. ss. 2-11.
- Deveci, H. (2015). Yaşama giden yolda yol haritası: hayat bilgisi dersinde öğretim etkinliklerinin planlanması. (Ed.: Mehmet Gültekin). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel. ss. 115-130.
- Deveci, İ. ve Kavak, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin yenilikçilik algıları ve yenilikçi düşünme eğilimleri:bir keşfedici ardışık desen. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 346-378.
- Dilbaz, G. A., Yelken, T. Y. ve Özgelen, S. (2016). Araştırma temelli öğrenmenin fen ve teknoloji dersine yönelik tutum ve araştırma becerileri üzerindeki etkisi. *Elementary Education Online*, 15(2), 708-722.
- Dilber, F. ve Akhan, O. (2019). Öğretmen adaylarının iletişim becerişlerinin incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar dergisi*, 7(17), 473-493.
- Dökmen, Ü. (1987). Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1), 183-207.
- Dökmen, Ü. (1994). Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duman, B. ve Girgin, B. (2007). Eğitim fakültesi öğrencilerinin harita okuryazarlığına ilişkin görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17), 185-202.
- Duman, T. ve Çakmak, M. (2003). Ders kitabının nitelikleri. (Ed.: Leyla Küçükahmet). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel. ss. 18-32.
- Durmuş, E. ve Kuruyer, D. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisine ilişkin görüşleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 46-71.
- Elçin, Ş. (2001). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.
- Ercan, G. ve Altunay, E. (2015). İlkokul ve ortaokul yöneticilerinin kişilik özellikleri ile karar verme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İzmir ili örneği). *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 120-143.
- Erdem, M. (2019). Zaman ve kronolojiyi algılama. . (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (1988). *Eğitimde program geliştirme (3.baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Erden, M. ve Akman, Y. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş yayınevi.
- Erdoğan, M. ve Vatandaş, C. (2020). Bireysel ve Toplumsal Dışlanma Pratiği: Önyargı ve Ayrımcılık. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi (JOHASS)*, 3(1), 474-485.
- Eroğlu, S. ve Deveci, H. (2021). Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ve girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1190-1211.
- Erol, H. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının harita çizme becerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 737-752.
- Ersoy, G. E. ve Köşger, F. (2016). Empati: tanımı ve önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Evirgen, F. Ö., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Fidan, S., Çelen, S. ve Kanat, M. H. (2018). 2017 programına göre hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabının öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 326-350.
- Gökdayı, H. (2017). Bir kalıp yargı olarak Türk lokumu (Turkish delight). *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(9), 59-70.
- Göksel, O. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Görgeç, İ., Deniz, S. ve Kiriş, A. (2011). Eğitim fakültesi öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin incelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 673-681.
- Görmez, E. (2018). Güncellenen sosyal bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 109-114.
- Görmez, E. (2021). Ortaokul öğrencilerinin harita okuryazarlık becerisi yeterlilikleri üzerine bir çalışma. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 712-733.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127.
- Gümüş, N., Akyol, C., Avcı, G. ve Dikicigil, Ö. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki becerilerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinlikler kapsamında incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (77), 221-229.
- Güneş, F. (2012a). Bologna süreci ile yükseköğretimde öngörülen beceri ve yetkinlikler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 1-9.
- Güneş, F. (2012b). Testlerden etkinliklere Türkçe öğretimi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 31-42.
- Güneş, F. (2016). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar Modeller*. Ankara: Pegem Akademi.

- Güneş, F. (2017). Türkçe öğretiminde etkinlik yaklaşımı. *Anadili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 48-64.
- Güneş, F. (2018). Öğretmen yetiştirmede beceri yaklaşımı. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi (Sead)*, 2(3), 1-16.
- Gürgil, F. (2019). Araştırma. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 1-24.
- Güvenç, H. (2017). Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3). 935-948.
- Harut, S. B. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Ata Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2006). Öğrenme anlayışlarının ışığında ders kitabı hazırlama.(Ed.: Özcan Demirel ve Kasım Kıroğlu). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A yayıncılık. ss. 202-222.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya akademi.
- Kabapınar, Y., Tabak, E. ve Yavuz, B. (2019). Öğrencilerde empati becerisini geliştirme temelli bir teknik olarak görsel öykü: örnek uygulamalar. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 58-80.
- Kara, H. ve Tangülü, Z. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(1), sayfa belirtilmemiş.
- Karabacak, Z. İ. ve Sezgin, A. A. (2019). Türkiye'de dijital dönüşüm ve dijital okuryazarlık. *Türk İdare Dergisi*, 1(488), 319-343.
- Karabağ, G. ve İnal, S. (2009). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. (Ed.: Selahattin Öğülmüş). *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 267-478.
- Kaya, B. (2009). Sosyal bilgiler ve düşünme becerileri. (Ed.: Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar I*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 148-163.
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrenci/erinde eleştirel akıl yürütme gücü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, M. T., Çiftçi, B. ve Gökdemir, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Investigation of Communication Skills of Social Studies Teacher Candidates in Terms of Various Variables*, 3(1), 31-37.
- Kayadibi, N. (2019). Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.(Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 537-554.
- Kaypak, Ş. (2012). Yerel yönetimlerde katılımcı/müzakereci demokrasi sürecinde sivil toplum kuruluşlarının önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), 171-196.

- Keleşoğlu, S. (2019). Yenilikçi düşünme. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 555-580.
- Kemiksiz, Ö. (2018). Ortaokul Türkçe derslerinde biyografi türünün kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 84-105.
- Kerpiç, A. (2011). *Etkinlik tasarım prensipleri çerçevesinde 7. sınıf matematik ders kitabı etkinliklerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi.
- Kerpiç, A. ve Bozkurt, A. (2011). Etkinlik tasarım ve uygulama prensipleri çerçevesinde 7. sınıf matematik ders kitabı etkinliklerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(8), 303-318.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2004). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kılıç, D. ve Samancı, O. (2005). İlköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersinde problem çözme yönteminin kullanılışı. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 100-112.
- Kılıç, D. (2006). Ders kitabının öğretimdeki yeri.(Ed.: Özcan Demirel ve Kasım Kıroğlu). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A yayıncılık. ss. 38-53.
- Kıranlı, S. ve İlğan, A. (2007). Eğitim örgütlerinde karar verme aşamasında etik. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 150-162.
- Koçoğlu, E. (2012). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının erişiyeye göre değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Koçoğlu, E., Aydemir, H. ve Ekici, Ö. (2018). Görsel materyallerle sosyal bilgiler öğretimi.(Ed.: Ramazan Sever, Mesut Aydın ve Erol Koçoğlu). *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss.25-98.
- Köse, Ç. T. ve Bursa, S. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlığına ilişkin algıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 372-388.
- Kuş, Z. (2019). Politik okuryazarlık. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 445-468
- Küçükahmet, L. (2003). Eğitim programlarında ders kitabının yeri. (Ed.: Leyla Küçükahmet). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel. ss. 4-16.
- MEB. (2018a). *Medya okuryazarlığı dersi öğretim programı (ortaokul ve imam hatip ortaokulu7 veya 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB. (2018b). *Ortaöğretim coğrafya dersi (9, 10,11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.
- MEB. (2018c). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10,11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.

- MEB. (2018d). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB. (2018e). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2,3, 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Mengi, N. (2005). Bir edebî tür olarak deneme ve Türk edebiyatındaki yeri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 353-368.
- Merç, A. (2011). *Sosyal bilgiler ve okul öncesi öğretmenliğinde eğitim gören öğrencilerin mekân bilişi ve harita okuma becerisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir menemen örneği). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 355-362.
- Namal, R. (2019). Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ogelman, H., Demirci, F. ve Güngör, B. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 235-247.
- Oğuz, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında beceri öğretimi. (Ed.: Bülent Akbaba). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Pegem akademi. ss. 280-309.
- Oral, B. (2006). Ders kitaplarının öğretim programlarına uygunluğu. (Ed.: Özcan Demirel ve Kasım Kiroğlu). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A yayıncılık. ss. 82-103.
- Öner, Ü. ve Kınacı, M. K. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kanıt kullanma becerisine ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 1155-1174.
- Özensoy, U. A. (2019). Eleştirel Düşünme. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 91-111
- Özmantar, M. F., Bozkurt, A., Demir, S., Bingölbali, E. ve Açıl, E. (2010). Sınıf öğretmenlerinin etkinlik kavramına ilişkin algıları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 379-398.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. (Ed.: Cemil Öztürk). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (1. baskı)*. Ankara: Pegem A yayıncılık. ss. 22-49.
- Öztürk, C. ve Ofluoğlu, R. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller (4. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, M. ve Mutlu, N. (2017). Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde beceri ve değerleri ne kadar öğretiyoruz?. *Özgün Araştırma*, 7(3), 552-563.
- Özyürek, C., Demirci, F., Güler, H., Sarıgöl, J., Tepe, B. ve Çetinkaya, M. (2019). Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık bileşenlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 227-253.

- Rogers, E., M. (1995). *Diffusion of Innovation, (4th edition)*. New York: The Free Press.
- Sarı, D. ve Katrancı, M. (2021). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi (GEBD)*, 7(3), 334-360.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 200-218.
- Sarıkaya, B. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki (5, 6, 7 ve 8) etkinliklerin değerlendirilmesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6, 563-580.
- Seferoğlu, S. S. ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)*, (30), 193-200.
- Senemoğlu, N. (2015). Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara: Yargı yayınevi.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. (Ed.: Ramazan Sever). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel. ss. 1-24.
- Sever, R. (2018). Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Öğretimi ile ilgili Temel Kavramlar.(Ed.: Ramazan Sever, Mesut Aydın ve Erol Koçoğlu). *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi* . Ankara: Pegem Akademi. ss. 1-10.
- Sidekli, S. ve Çoşkun, İ. (2014). Türkü: sosyal bilgiler öğretiminde yeni bir yaklaşım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 27-38.
- Soyer, K. M., Keskinöglü, Ş. M. ve İme, Y. (2021). Kişilik özelliklerinin karar verme stilleri ve yaratıcı düşünmeyi yordama düzeyleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1828-1863.
- Sönmez, Ö. F., İrşi, E., Önlen, M. ve Polat, U. (2019). 2018 Ortaokul öğretim programlarının hukuk okuryazarlığı açısından incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 906-928.
- Stanley, M. (tarihsiz). *Çocuk ve beceri*. (Ed.: İlayda Özbaş). İstanbul: Ekinoks yayıncılık.
- Şahin, E. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- Şener, B. (1997). *Modern otel işletmelerinde yönetim ve organizasyon*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Talas, M. ve Karataş, A. (2012). Çevre bilincinin geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersinin önemi: Niğde üniversitesi sınıf öğretmenliği programı örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 4(1), 107-124.
- Tarhan, E. (2021). Adana'daki Fıkra Anlatma Geleneğinin Değişim Süreci Üzerine Bir Değerlendirme. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7(4), 1539-1545.
- Taşkıran, C. ve Çakmak, Z. (2019). Problem çözme. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 469-491.
- Tay, B ve Öcal, A. (2008). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem-Net Akademi.

- Tertemiz, N., Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2003). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi (Ed.: Leyla Küçükahmet). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel. ss. 34-66.
- Terzi, O. ve İşli, A. G. (2019). Dijitalleşen dünyada dijital okur yazarlık: banka müşterileri üzerine bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)*, (7), 50-67.
- Tonga, D. (2019). Öz denetim. (Ed.: Bülent Aksoy, Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 431-444.
- Ünlü, İ. ve Ay, A. (2018). Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi.(Ed.: Ramazan Sever, Mesut Aydın ve Erol Koçoğlu). *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss. 187-209.
- Ünlüer, G. (2021). Sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin etkinlikler yoluyla kazandırılmasına ilişkin eylem araştırması. *International Journal of Humanities and Education*, 7(15), 277-303.
- Yağmur, K. S. (2018). Efsane ve mitoloji üzerine genel bir değerlendirme ve efsane mitoloji ilişkisi. *Asia Minor Studies*, 6(12), 317-318.
- Yalçinkaya, E. ve Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programı. (Ed.: Ramazan Sever). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel. ss. 125-153.
- Yalçinkaya, E. ve Sever, R. (2018). Haritalarla sosyal bilgiler öğretimi (Ed.: Ramazan Sever, Mesut Aydın ve Erol Koçoğlu). *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi. ss.99-120.
- Yazar, S. (2018). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının destan türünün öğretimi açısından incelenmesi. *Elementary Education Online*, 4(3), 1190-1203.
- Yerlikaya, G. ve Doğruyol, B. (2020). İş birliği ölçeği: kültürel adaptasyon. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 350-363.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, M. (2012). İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kompozisyon yazma becerilerini geliştirmede planlı yazma modelinin önemi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 321-330.
- Yurtseven, R. ve Ocak, G. (2021). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 16-34.
- Zarrillo, J. J. (2016). *Sosyal bilgiler öğretimi ilkeler ve uygulamalar*. (Çev.: Bayram Tay ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Anı.

İNTERNET KAYNAKÇASI

URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>

URL 2: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm>

